

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav jazyků a komunikace neslyšících

Bakalářská práce

Pavλίna Havelková

Identita nedoslýchavých lidí

The Identity of Hard of Hearing People

2015

Vedoucí práce: Mgr. Radka Zbořilová

Velké poděkování patří Mgr. Radce Zbořilové, která mi velmi pomohla svými radami a připomínkami dotvořit práci do konečné podoby.

Ráda bych zároveň poděkovala svým předcházejícím vedoucím této práce Mgr. Radce Faltínové, Mgr. Petře Slánské Bímové za odborné vedení práce, za jejich cenné připomínky a podporu. Také bych ráda poděkovala své původní vedoucí PhDr. Romaně Petráňové za pomoc a připomínky při tvorbě tématu bakalářské práce.

Dále bych ráda poděkovala svým rodičům za diskuzi, kterou jsem s nimi ohledně bakalářské práce vedla, a také za jejich trpělivost s prací spojenou.

Nemohu také zapomenout na podporu svých přátel, která mě velmi těšila a zároveň hnala kupředu.

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Chlístově dne 18. 5. 2015

Pavčina Havelková

ABSTRAKT

Bakalářská práce pojednává o identitě nedoslýchavých lidí. Tato práce vychází z příslušné odborné literatury a je rozdělena na teoretickou a praktickou část. Obsahem teoretické části je identita, charakteristika a klasifikace faktorů ovlivňujících identitu člověka obecně. Práce se podrobněji zaměřuje na formování identity u nedoslýchavých osob. Autorka též popisuje problematiku subkultur, konkrétně subkulturu nedoslýchavých. Praktická část na základě výzkumného šetření verifikuje faktory ovlivňující identitu u nedoslýchavých lidí, uvedené v teoretické části. Závěrem autorka shrnuje poznatky z literatury i z výzkumu a formuluje doporučení, která navrhuje, jak minimalizovat negativní faktory při formování identity a jak podporovat zdravý vývoj identity nedoslýchavého jedince.

Klíčová slova:

Identita, nedoslýchavost, komunikace, integrace, inkluze, jazyk

ABSTRACT

The bachelor thesis deals with identity of hard of hearing people. This thesis is based on the relevant scientific literature and is divided into theoretical and practical parts. The contents of the theoretical part are the identity and characteristics and classification of elements affecting the identity of a person in general. The thesis focuses on identity formation of hard of hearing people in detail. The author also describes issues of subcultures, particularly the subculture of hard of hearing people. The practical part uses investigation to verify elements affecting hard of hearing people identity listed in the theoretical part. In the conclusion, the author summarizes the findings from both the investigation and the relevant scientific literature and formulates recommendations, which suggest way to minimize negative elements in the process of identity forming and support healthy identity development of a hard of hearing individual.

Key words:

Identity, hard of hearing, communication, integration, inclusion, language

OBSAH

ÚVOD	8
1 SLUCHOVÉ POSTIŽENÍ	10
1.1 Vymezení sluchového postižení	10
1.2 Vymezení nedoslýchavosti	11
1.3 Možnosti komunikace nedoslýchavých lidí	14
1.3.1 Mluvený jazyk.....	14
1.3.2 Odezírání.....	16
1.3.3 Prstová abeceda	16
1.3.4 Znakový jazyk.....	17
1.3.5 Znakovaná čeština.....	17
1.4 Vzdělávání nedoslýchavých dětí	18
1.4.1 Vyhláška č. 73/2005 Sb.	18
1.4.2 Školy pro sluchově postižené.....	19
1.4.3 Integrace.....	20
1.4.4 Inkluze	21
2 IDENTITA.....	22
2.1 Vymezení pojmu „identita“	22
2.2 Identita člověka a její tvoření	24
3 VÝVOJ A FORMOVÁNÍ IDENTITY U SLYŠÍCÍCH A NEDOSLÝCHAVÝCH LIDÍ	26
3.1 Vývojová psychologie	26
3.1.1 Kojenecký věk.....	26
3.1.2 Batolecí věk	28
3.1.3 Předškolní věk	29
3.1.4 Školní věk.....	31
3.1.5 Pubescence	34
3.1.6 Adolescence	35
3.1.7 Mladá dospělost	37
3.1.8 Dospělost.....	38
3.1.9 Období starší dospělosti.....	39
3.1.10 Období stáří.....	40

4	IDENTITA U LIDÍ SE SLUCHOVÝM POSTIŽENÍM	42
4.1	Identita u neslyšících lidí	42
4.2	Identita u nedoslýchavých lidí	43
4.3	Faktory působící na identitu nedoslýchavých lidí	45
4.3.1	<i>Rodina, ve které jedinec se sluchovým postižením vyrůstá</i>	<i>45</i>
4.3.2	<i>Osvojení řeči a jazyka</i>	<i>45</i>
4.3.3	<i>Stav sluchu, doba vzniku</i>	<i>46</i>
4.3.4	<i>Výběr školy a volba povolání</i>	<i>47</i>
4.3.5	<i>Přátelé, společnost</i>	<i>48</i>
4.3.6	<i>Postoje a reakce ostatních lidí</i>	<i>49</i>
4.4	Shrnutí faktorů	50
5	SUBKULTURA N/NESLYŠÍCÍCH	52
5.1	Subkultura.....	52
5.2	Subkultura N/neslyšících	52
5.2.1	<i>Subkultura vs. kultura/menšina/komunita</i>	<i>53</i>
5.3	Kultura Neslyšících	53
5.3.1	<i>Nedoslýchaví lidé v kultuře Neslyšících</i>	<i>54</i>
5.4	Komunita/kultura nedoslýchavých	55
5.4.1	<i>Subkultura nedoslýchavých</i>	<i>56</i>
6	VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ	57
6.1	Cíle výzkumu.....	57
6.2	Sběr dat	57
6.3	Výzkumný vzorek.....	58
6.4	Analýza rozhovorů	58
6.4.1	<i>Respondent 1</i>	<i>58</i>
6.4.2	<i>Respondent 2</i>	<i>60</i>
6.4.3	<i>Respondent 3</i>	<i>62</i>
6.4.4	<i>Respondent 4</i>	<i>64</i>
6.4.5	<i>Respondent 5</i>	<i>65</i>
6.4.6	<i>Respondent 6</i>	<i>67</i>
6.4.7	<i>Respondent 7</i>	<i>69</i>
6.5	Shrnutí výzkumu.....	70

7 ZÁVĚREČNÁ DOPORUČENÍ.....	73
ZÁVĚR.....	76
Seznam použité literatury.....	78
Seznam tabulek.....	85
Příloha 1 – struktura rozhovoru	86
Příloha 2 – jednotlivé rozhovory	89
Respondent 1	89
Respondent 2	94
Respondent 3	100
Respondent 4	106
Respondent 5	110
Respondent 6	116
Respondent 7	121

Úvod

Sluch je jeden z pěti smyslů, které člověk běžně využívá. Díky sluchu se můžeme dorozumívat, vnímat, co se děje kolem nás apod. Stává se však, že se tento smysl nevyvine dostatečně a člověk se musí orientovat ve světě bez sluchu, případně s určitým omezením. Na světě se podle Světové zdravotnické organizace pohybuje kolem 360 milionů osob se sluchovým postižením.¹ Osobami se sluchovým postižením jsou myšleny osoby nedoslýchavé, neslyšící, ohluchlé a osoby s kochleárním implantátem. Nicméně, Slowík (2007) řadí mezi osoby se sluchovým postižením všechny osoby se sluchovou ztrátou bez ohledu na její stupeň, druh anebo dobu vzniku.

Ovšem pojmenování a označení osob, které mají různé stupně ztráty sluchu, je v současné době poměrně problematické. Ustáleným a nejvíce používaným termínem je termín „sluchově postižený“, v posledních letech se však takový člověk označuje spíše jako osoba (člověk, jedinec, dítě) se sluchovým postižením (Slowík, 2007). Tuto skutečnost potvrzuje i Hudáková, Motejzíková (2005). Termín *člověk/lidé se sluchovým postižením* budu používat i v této práci.

Nedoslýchavý člověk je takový člověk, který má nějaké zhoršení sluchu oproti běžné populaci, tím jsou myšleni lidé bez postižení sluchu. Nedoslýchavý člověk má vždy nějaké zbytky sluchu, které může využít pro vnímání mluvené řeči za pomoci kompenzačních pomůcek, tj. sluchadel (Hudáková, Motejzíková, 2005).

Neslyšící člověk je člověk, který ani s kompenzačními pomůckami neslyší nic nebo jen velmi omezené zvukové vjemy, které nelze využít pro vnímání a porozumění mluvené řeči. (Hudáková, Motejzíková, 2005). Dále je nutné podotknout, že jsou mezi neslyšícími lidmi i lidé, kteří sami sebe označují jako Neslyšící s velkým písmenem „N“. Tito lidé se považují za členy jazykové a kulturní menšiny Neslyšících. Někteří autoři používají pouze termín *komunita Neslyšících* a někteří termín *komunita N/neslyšících*. Pro potřeby této práce budu používat termín *komunita N/neslyšících* (zahrnuje N/neslyšící členy) a *neslyšící člověk* (bráno obecně).

Součástí komunity N/neslyšících však nemusí být jen lidé N/neslyšící, ale i lidé nedoslýchaví, kteří sami sebe vnímají jako členy jazykové a kulturní menšiny Neslyšících

¹ Týká se to osob, které mají ztrátu větší než 40 dB na lepším uchu. <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs300/en/> (aktualizace 3/2015).

(Hudáková, 2009 – Hrubý, 1999). Ovšem i na tuto problematiku nahlíží každý odborník jinak, jak je popsáno v kapitole „Kultura Neslyšících“.

V této práci také pracuji s pojmy *faktor* a *vliv*. Faktorem se rozumí okolnost, činitel působící na danou skutečnost. Vlivem je myšlen dopad na danou skutečnost.

V bakalářské práci jsem se zaměřila na identitu nedoslýchavých lidí. Toto téma je mi blízké z osobních důvodů. Od narození jsem nedoslýchavá a k poslechu využívám sluchadla, která mi pomáhají zprostředkovat to, co se děje v okolí. Proto jsem se zamýšlela nad tím, které části procesu formování osobnosti jsou důležité u nedoslýchavých jedinců a zda jsou v procesu formování identity u nedoslýchavých a slyšících lidí nějaké odchylky. Zaměřila jsem se na odbornou literaturu o identitě obecně, dále o identitě lidí se sluchovým postižením a konkrétně i nedoslýchavých osob.

Následně jsem se rozhodla provést výzkumné šetření. Zvolila jsem kvalitativní výzkum formou rozhovoru. Výzkumné šetření se zabývá právě faktory ovlivňujícími formování identity.

1 Sluchové postižení

U lidí se sluchovým postižením je specifické, že zpravidla na první pohled nepoznáme, že mají určitou (skrytou) vadu. Na rozdíl od slepého člověka, který má slepeckou hůl, nebo u člověka s tělesným postižením, který jezdí na vozíčku, u člověka se sluchovým postižením na první pohled nic nepostřehneme a projdeme kolem něj bez povšimnutí.² Při bližším kontaktu je možné, že si slyšící jedinec všimne sluchadla, kochleárního implantátu, anebo při komunikaci i specifické mluvy lidí se sluchovým postižením. Jak víme, každé postižení má své stupně závažnosti, stejně tak i sluchové. Někomu na jeho ztrátu stačí sluchadla, někdo se rozhodne pro kochleární implantát a v komunitě N/neslyšících se pohybují lidé i bez jakýchkoliv pomůcek. Proto si v této kapitole vymezíme sluchové postižení a zaměříme se více na nedoslýchavost.

1.1 Vymezení sluchového postižení

Dle Světové zdravotnické organizace (WHO)³ jsou udávány stupně ztráty sluchu takto:

Lehká nedoslýchavost	20 – 40 dB
Střední nedoslýchavost	41 – 60 dB
Těžká nedoslýchavost	61 – 80 dB
Velmi těžká nedoslýchavost včetně hluchoty	nad 81 dB

Tabulka 1 – Stupně sluchových ztrát dle WHO

Dále je možné klasifikovat stupně sluchové ztráty dle Dr. E. Fowlera, který navrhl před druhou světovou válkou procentuální hodnocení ztráty sluchu. Celkovou hodnotu ztráty sluchu v procentech je podle něho možné získat sečtením poměrných procentuálních údajů na určitých frekvencích (500, 1000, 2000, 4000 Hz), které jsou nejvýznamnější pro oblast porozumění lidské řeči.

² Pokud tedy jedinci se sluchovým postižením nekomunikují mezi sebou znakovým jazykem, ten viditelný je.

³ http://www.who.int/pbd/deafness/hearing_impairment_grades/en/, více o tomto např. Hrubý (1998), Potměšil (2010), Michalík (2011).

Hrubý (1999) se domnívá, že v době, kdy jsou kompenzační pomůcky na vyspělé technické úrovni, není možné brát Fowlerovo hodnocení jako vhodný ukazatel ztráty sluchu. Podle Hrubého je důležité si uvědomit, že v době druhé světové války byl k dispozici pouze jeden typ sluchadel, který nebyl tak výkonný jako sluchadla dnešní. Proto je v současné době běžné, že i člověk s např. devadesátiprocentní ztrátou se nijak výrazně neodlišuje od slyšících lidí a v určitých případech mohou tito lidé i telefonovat (Motejzíkova, Jungwirthová, 2010).

Fowlerovo hodnocení ztráty sluchu se ovšem nadále používá, především pro svou jednoduchost, například při posuzování stupně zdravotního postižení a při přiznávání některých sociálních dávek a výhod.

V současné době je nicméně vhodnější udávat hodnoty ztráty sluchu v decibelech (dB) na čtyřech frekvencích (500, 1000, 2000, 4000 Hz).

1.2 Vymezení nedoslýchavosti

Podle Hrubého (1999, s. 43) „*nedoslýchavost znamená každé zhoršení sluchu oproti běžné populaci, nikoliv však jeho úplné vymizení (...). Nedoslýchavost může být různého stupně – od lehké nedoslýchavosti až po velmi závažné postižení sluchu. Podstatné je však, že každou nedoslýchavost lze do určité míry kompenzovat elektronickými sluchadly (...).*“ Takto podobně vymezuje nedoslýchavost i Lechta (2010).

Dále toto potvrzuje i Mladová (2008, s. 9): „*Lidé nedoslýchaví mohou svou ztrátu kompenzovat pomocí sluchadel nebo jiných kompenzačních pomůcek. Takto jsou schopni porozumět mluvené řeči.*“ V dnešní době je možné nedoslýchavost kompenzovat pomocí technických pomůcek (sluchadel, kochleárního implantátu, atd.), což má také podstatný vliv na tvoření identity u nedoslýchavých. I přesto se zde vyskytují problémy, které jsou popsány v následujících kapitolách.

Hrubý (1999, s. 47) také uvádí: „*Základním lidským právem nedoslýchavých (a také ohluchlých) dětí je, aby byly vybaveny všemi dosažitelnými technickými pomůckami a zařazeny do orálního⁴ programu, jehož samozřejmou součástí je i co nejvíce logopedické habilitace a sluchového tréninku. A ve kterém se co nejdříve naučí i znakový jazyk, který pro ně představuje tu vůbec nejdůležitější „cizí“ řeč, jakou se kdy mohou naučit. Je však přitom*

⁴ Hlavním cílem oralismu je podporovat srozumitelný mluvený jazyk a schopnost porozumět mluvenému jazyku (Watson, 2001).

třeba mít na paměti, že tyto děti nejsou neslyšící, mohou se však později na základě své vlastní a svobodné volby stát Neslyšícími (s velkým N).“

Podle Lechty (2010), který se vyjadřuje i k tématu řeči, se u nedoslýchavých lidí můžeme setkat s těmi, jejichž mluvená řeč je velmi dobrá, bez nápadnějších chyb v jejich projevu, ale i s takovými, jejichž řeč můžeme přirovnat k řeči N/neslyšících.

Mladová (2008) a Hrubý (1999) se vyjadřují také k tématu řeči, ale zaměřují se na odezírání, které popisují jako metodu vnímání. Tuto metodu podle nich využívají středně těžce nedoslýchaví lidé a lidé ohluchlí k porozumění jednotlivým slovům mluveného jazyka. Je potřeba zdůraznit, že to není vrozená schopnost, odezírání je třeba se naučit, a to co nejdříve. Aby člověk s vadou sluchu mohl dobře odezírat mluvený jazyk, musí tento jazyk znát.

Mladová (2008, s. 10) uvádí také: *„Prvním osvojeným jazykem nedoslýchavých a postlingválně neslyšících (ohluchlých) je čeština. Tito lidé nemívají na rozdíl od lidí prelingválně neslyšících velký problém s psanou češtinou, mohou však také umět a používat český znakový jazyk. (...) Jejich řeč nemusí být ostatním vždy srozumitelná. Někteří lidé, kteří se s těmito lidmi setkají, si mohou myslet, že „mluví divně“, proto budou asi „hloupí“.“* Tito lidé však „hloupí“ nejsou, jen je pro ně osvojení mluveného jazyka, vzhledem k jejich vadě sluchu, těžší a problematičtější.

Výzkum, který byl prováděn Israelite, Ower, Goldstein (2002), ukázal, že nedoslýchaví lidé sami sebe vnímají jako nedoslýchavé. Identita nedoslýchavých lidí je podle nich odlišná od identity lidí N/neslyšících. Součástí této identity je potřeba scházet se se stejně postiženými lidmi, ať už inklinují ke slyšící či N/neslyšící společnosti nebo k oběma zároveň. Těžké je však rozhodnout, koho vlastně řadit do „skupiny nedoslýchavých“ – i lidé s malou sluchovou ztrátou mohou umět znakový jazyk, vyrůstat v Neslyšící společnosti a považovat se za Neslyšící. Naproti tomu těžce nedoslýchavý jedinec může vyrůstat ve slyšící rodině, užívat mluvený jazyk a s N/neslyšícími lidmi nemá potřebu se stýkat.

Ross (2011) se domnívá, že nedoslýchaví jsou jedinečná a velmi heterogenní skupina. Stejně tak Easterbrook a Baker (2002) se domnívají, že nedoslýchavé děti jsou podskupinou sluchově postižených. Jsou často přehlíženy a jejich potřeby bývají nepochopeny. S tím souhlasí Ross (2011), který o nich říká, že potřeby a životní postoje nedoslýchavých lidí bývají odlišné od Neslyšících. Obě skupiny mají mnoho společného (bez ohledu na sluch), mimo jiné i tzv. zmatenost a překrývání se identit založených na osobních zkušenostech. Ross

tento termín blíže nespecifikuje, ale Ridgeway (2001) termínem „zmatení identity“ označuje období, kdy jedinec se sluchovým postižením začíná cítit nebo si uvědomovat, že se od zbytku společnosti nějak liší. Nejdříve pociťuje rozdíly mezi sebou a slyšící rodinou, následně si toho všímá u dalších slyšících lidí. Tento proces formování identity začíná zmatením identity a pokračuje přes porovnávání, toleranci, přijetí identity a hrdost, až ke konečné syntéze identity.

Podle Rosse (2011) nedoslýchavost není žádný slabší projev hluchoty, ale pouze hodnocení invalidního subjektu. Pro mnoho státních úředníků a pedagogů je snazší spojit neslyšící a nedoslýchavé společně do jedné kategorie, což přispívá k mnohem jednoduššímu hodnoticímu systému a brání možnosti vytvořit samostatné programy (např. ve vzdělání apod.) a různé služby pro obě skupiny zvlášť. Zatímco označení „neslyšící“ může být použito na obě skupiny (nedoslýchavý/neslyšící), otázky osobní a sociální identity jsou podle Rosse (2011) ale zcela odlišné.

Autor výše uvedený se také domnívá, že v případě zjištění ztráty sluchu u dítěte nevíme automaticky, jestli se bude považovat za nedoslýchavé nebo neslyšící. Je to dáno tím, jakými zkušenostmi si projde dané dítě, a které z nich ho ovlivní a jak. Závisí to i na povaze člověka, možnosti vzdělávání, a jaký komunikační prostředek používá (případně absolvování logopedie, hodin znakového jazyka nebo dalších programů zaměřených na komunikaci).

V současné době můžeme do skupiny lidí se sluchovým postižením zahrnovat i lidi s kochleárním implantátem.⁵ Dále do skupiny nedoslýchavých můžeme zahrnovat lidi se stařeckou nedoslýchavostí neboli presbyakuzací. Zhoršování sluchu je přirozené, stejně jako zhoršování zraku. Jedná se o oblast vysokých tónů, a právě ty potřebujeme pro rozlišování jednotlivých hlásek. Lidé trpící presbyakuzací mají pocit, že slyší dobře, ale špatně rozumí. Tito lidé mohou přeslechnout i takové zvuky, jako je například zvonění zvonku, pískání konvice apod. Vnímání hlubokých tónů zůstává téměř v pořádku (Hroboň, Jedlička, Hořejší, 1998).

Na tomto místě je nutné konkrétněji vymezit skupinu nedoslýchavých lidí pro účely této práce. Velikost sluchové ztráty u nedoslýchavých jedinců nebudu považovat za

⁵ Kochleární implantát je elektronická funkční smyslová náhrada, která zprostředkuje sluchové vjemy neslyšícím jedincům přímou elektrickou stimulací sluchového nervu uvnitř hlemýžďe vnitřního ucha. Díky kochleárnímu implantátu (pokud je operace a následná rehabilitace úspěšná) mohou vnímat zvuky, které by se sluchadly neslyšeli (Hronová, Hudáková, 2005). Vystává zde otázka, jak se vyhraňují lidé s kochleárním implantátem. Zda se cítí být také jako nedoslýchaví, slyšící, N/neslyšící, či se vydělují jako samostatná skupina. Většina lidí s kochleárním implantátem má opravdu před operací zbytek sluchu a ty jsou minimální. Tudiž by byli považováni za neslyšící. Přesto jim ale kochleární implantát může pomoci ke zvukům, a umožní jim některé zvuky slyšet. Jejich situace je tedy v mnohém blízká situaci nedoslýchavých lidí.

rozhodující. Lze považovat za fakt, že dva lidé mající stejnou sluchovou ztrátu a stejné sluchadlo vnímají stejné zvuky odlišně. Proto je těžké specifikovat, kdo je nedoslýchavým člověkem. Za nedoslýchavé lidi v této práci považuji ty, kteří svoji sluchovou vadu mohou zlepšovat kompenzačními pomůckami, konkrétně sluchadly. A jak dodává Motejzíkova (2013), za nedoslýchavé lidi lze považovat ty, kteří mají nějaký stupeň vady v rozsahu lehké, střední či těžké nedoslýchavosti, a za druhé, jejich mateřským jazykem je jazyk mluvený s využitím (zbytků) sluchu. Ve své práci se ovšem nezabývám lidmi se stařeckou nedoslýchavostí a lidmi s ušním tinnitem (šelestem).⁶

1.3 Možnosti komunikace nedoslýchavých lidí

Dorozumívání se s lidmi patří k základním předpokladům mezilidských vztahů. Lidé si navzájem sdělují nové informace, vlastní potřeby či potíže, dále také diskutují o různých tématech (Mukšnáblova, 2014).

Slyšící lidé mezi sebou hovoří mluveným jazykem a navzájem se slyší. U lidí, kteří mají sluchové postižení, je komunikace s ostatními lidmi obtížnější. Je to dáno tím, že mají postiženou nějakou část ucha, a proto mají problém s recepcí zvukových vjemů, tedy i mluvené řeči.

1.3.1 Mluvený jazyk

Lidé, kteří jsou lehce či středně nedoslýchaví, většinou komunikují mluvenou řečí, ale je možné, že mají v určitých situacích problémy s porozuměním, např. v hlučné místnosti. Ač mluvcímu rozumí, opírají se o plné porozumění pomocí odezírání. U těchto lidí je (někdy i pomocí sluchadel) umožněn dobrý rozvoj mluvené řeči a přirozený vývoj osobnosti.

Pro lidi těžce nedoslýchavé je největším znevýhodněním právě jejich omezení v komunikaci s lidmi. S pomocí sluchadel vnímají různé zvukové vjemy, mluvenou řeč, ale nastávají zde obtíže v porozumění. Sluchadla sice pomáhají kompenzovat ztrátu sluchu, ale záleží už na každém jedinci, jak se sluchadly rozumí. Proč tomu tak je? Některý jedinec podle sluchové vady lépe vnímá tóny vysoké,⁷ některý naopak hluboké.⁸ Velkou roli hraje i včasná reedukace sluchu (trénink poslechu zvuků, určení zvuků), ve většině případů je pak těžce

⁶ Stařecká nedoslýchavost se může projevit zhruba od 60. roku věku jedince. Tinnitus se projevuje například šumem, hučením, pískáním či zvoněním v uších (Hroboň, Jedlička, Hořejší, 1998).

⁷ Převodní poškození sluchu.

⁸ Percepční postižení sluchu.

nedoslýchavý jedinec schopen se dorozumívat, i za pomoci odezírání. Nicméně i zde hrají roli různé faktory, které působí na to, jak jedinec rozumí – ovlivňuje to např. únava odezírajícího, špatná artikulace mluvícího,⁹ přítomnost ostrého světla apod. Mnozí těžce nedoslýchaví lidé komunikují se svými „stejně postiženými“ kamarády znakovým jazykem, nebo jim v komunikaci pomáhají jednotlivé znaky za pomoci odezírání.¹⁰

Jak uvádí Janotová (1996), nedoslýchaví lidé s percepční vadou sluchu mají problém s porozuměním řeči, a proto je velmi důležitá spolupráce mezi logopedem, rodinou a zařízením, které přiděluje sluchadla. U nedoslýchavých lidí nejde o sluchovou výchovu od samého počátku, spíše jde o zdokonalování sluchového vnímání, na jehož základě se rozvíjí řeč.

Jak je to s osvojováním mluveného jazyka u nedoslýchavých dětí? Podle Motejzíkovej (2013) jsou nedoslýchavé děti opožděné v počátcích ve vývoji slovní zásoby a zároveň v produkci nových slov zhruba o 7 měsíců oproti slyšícím dětem. Dodává však, že vývoj u nedoslýchavých dětí probíhá podobně jako u slyšících dětí, jen s určitým zpožděním. Nedoslýchavé děti mívají problémy i v oblasti morfologie, gramatiky, stavby vět, ale nijak markantně oproti slyšícím dětem. Podle Gregory a Knight (2001) rodiče společně s dítětem volí pro komunikaci mluvený jazyk, pokud má dítě lehkou nebo střední ztrátu sluchu. Ze začátku se tento způsob komunikace může jevit jako nejvhodnější, ale později mohou nastat problémy v komunikaci a jazyce i v tomto případě. Gregory a Knight (2001) se domnívají, že mluvený jazyk umožňuje dítěti komunikovat s velkým počtem rodinných příslušníků a lidí v okolí, ale i pro tyto děti bývá osvojení mluveného jazyka problematické. Neuvádí ovšem dále, jak konkrétně je pro ně osvojení problematické.

Součástí mluveného jazyka je i jeho psaná podoba. Stává se, že člověk se sluchovým postižením má problém porozumět mluvícímu, a proto bývá nejčastější pomůckou tužka a papír. Tento způsob komunikace je sice zdlouhavý, ale lidé se sluchovým postižením ho vnímají jako poslední záchranu (Strnadová, 2001). V současnosti se stále více využívá přepis mluvené řeči.¹¹ Tento způsob bývá využíván studenty na vysokých školách nebo na velkých akcích, jako je například konference.

⁹ Více viz Strnadová (1994; 1995; 1998) – zároveň více o tomto tématu v podkapitole 2.3.3 Odezírání.

¹⁰ Intrakulturní komunikace – dorozumívání nedoslýchavých/neslyšících mezi sebou, například pouze ve znakovém jazyce, interkulturní k. – dorozumívání se nedoslýchavých/neslyšících se slyšícími, neslyšící (znakující) lidé mívají tendence znakovat „znakovanou češtinou“ kvůli porozumění, případně proto, že se za svůj jazyk „stydí“, považuje ho za méněcenný (Bímová, 2005).

¹¹ <http://www.eprepis.cz/>

1.3.2 Odezírání

Janotová (1999, s. 5) popisuje odezírání jako „*dovednost jedince vnímat mluvenou řeč zrakem a pochopit obsah sdělení nejen podle pohybu úst, ale i podle mimiky obličeje, výrazu očí a gestikulace*“. Jak uvádí Hudáková (2008) a Janotová (1999), odezírání je jeden z nejvíce používaných způsobů komunikace, který jedinci se sluchovým postižením využívají. Bohužel ne všichni mohou odezírat perfektně, jelikož vlohy k odezírání jsou vrozené, a lze je pouze trénovat, pilovat. Není to tedy činnost, kterou bychom se mohli naučit. Odezírat je pro člověka se sluchovým postižením velmi těžký úkol. Musí totiž pochopit, o jakém tématu se mluví, dále vnímat, jak se mluvčí chová a co konkrétně říká. Intonaci, barvu hlasu a ironii odezít nelze. Nedoslýchaví jedinci se opírají při odezírání o určité zbytky sluchu, které kombinují právě s odezíráním, a velkou roli hraje znalost mluveného jazyka (neznámé slovo se hůře odezírá). Pro mnohé nedoslýchavé lidi je odezírání velmi dobrou pomůckou k porozumění, ale zároveň je namáhavou činností. Strnadová (1995) upřesňuje, že při vyslovení některých hlásek je tvar úst shodný (např. p, b; v, f), a proto lze odezíráním rozpoznat s jistotou pouze jednu třetinu hlásek, přičemž dochází k mnoha záměnám a nedorozuměním.

Při odezírání je velmi důležité, aby byly dodrženy podmínky, jako je například vhodné osvětlení (aby nestál mluvčí v šeru; odezírající nesmí být oslepen nějakým světlem), dále zachovat přirozený způsob mluvení (nekřičet, nešeptat, nemluvit pomalu, neslabikovat – ztěžuje to vnímání a soustředění se). Pro odezírání je nevhodná řečová vada mluvčího, nebo u mužů vousy v podobě kníru. Při komunikaci s jedincem se sluchovým postižením je nutné dodržovat vzdálenost (zhruba jeden až dva metry) a podobnou výšku hlavy pro lepší porozumění odezírajícího. Při bližší vzdálenosti nemá jedinec možnost vidět celá ústa (když sledujeme televizi, také volíme delší vzdálenost, abychom nemuseli koukat z jednoho rohu do druhého). Pokud je člověk unaven, může mít problém odezít banální slova, která jindy odezře bez problémů. Proto je dobré se ujistit, zda jedinec se sluchovým postižením mluvčímu porozuměl, neptat se „Rozuměl jsi mi?“, ale zeptat se třeba, o čem se mluvilo (Strnadová, 1998).

1.3.3 Prstová abeceda

Potměšil (1992) charakterizuje prstovou abecedu jako vizuální způsob komunikace. Krahulcová (2002, s. 117) o prstové abecedě hovoří jako o „*slovně vizuálně-motorické komunikační formě, při které se užívá různých poloh a postavení prstů k vyjádření písmen*.“

Hudáková (2008) upřesňuje, že ač je prstová abeceda blízká svou podobností znakovému jazyku, je spojena především s mluveným jazykem, konkrétně s jeho psanou podobou. Nejčastěji se používá k vyhláskování slova, u kterého chceme znát přesnou strukturu (např. jméno, názvy měst, dále cizí slovo, nebo ve znakovém jazyce slova nepřeložitelná do znaků apod.). Prstovou abecedu rozlišujeme jednoruční a dvouruční. Ve světě je více využívána jednoruční abeceda, ale Česká republika spolu se Slovenskem jsou jedny z mála, kde se používá i dvouruční abeceda.¹² V současné době se šíří i užívání jednoruční prstové abecedy¹³ jednak ve školství a logopedii, ale dle mé zkušenosti také při intrakulturní komunikaci s lidmi se sluchovým postižením z různých států.

1.3.4 Znakový jazyk

Znakovým jazykem se po celém světě dorozumívají lidé se sluchovým postižením. Znakový jazyk není univerzální, každá země má svůj vlastní – u nás je to český znakový jazyk. Na Islandu je znakový jazyk dokonce uznán jako úřední.¹⁴ V ostatních státech, jako třeba i v České republice, je zpravidla pouze uzákoněno právo lidí se sluchovým postižením na jeho používání. Macurová (2006) informuje, že lingvistika podala přesvědčivé důkazy o tom, že znakové jazyky jsou přirozené jazyky, na stejné rovině jako mluvené jazyky, a znalost znakového jazyka jedincům se sluchovým postižením pomáhá při učení se většinovému jazyku.

Český znakový jazyk je tedy základním dorozumívacím jazykem N/neslyšících v České republice. Je plnohodnotným a přirozeným komunikačním systémem, který je tvořen specifickými vizuálně-pohybovými prostředky. Tím jsou myšleny tvary rukou, jejich postavení a pohyby, mimika a pozice hlavy a horní části trupu. Znakový jazyk má jako každý jiný jazyk základní atributy jazyka, např. znakovost, systémovost, produktivnost apod. (srov. Procházková, Vysuček (2007) – Macurová (2001) – Hrubý (1998) – Bímová (2005).

1.3.5 Znakovaná čeština

Znakovaná čeština (viz Procházková, Vysuček (2007) – Macurová (2008) – Hronová (2005) je považována za umělý jazykový systém, který využívá gramatické prostředky češtiny, přičemž mluvčí současně artikuluje česká slova (spolu s jednotlivými českými slovy

¹² Dvouruční prstová abeceda je pro její percepci i produkci pohodlnější, než jednoruční. Kopíruje tvar velkých tiskacích písmen naší abecedy. Také bývá známá i ve slyšícím prostředí, a proto je možné ji využít v interkulturní komunikaci. Jedinou její nevýhodou je pomalost.

¹³ Jednoruční prstová abeceda má svůj původ v mezinárodní prstové abecedě, připomínající tvary malých tiskacích písmen.

¹⁴ http://zpravy.idnes.cz/island-jako-prvni-na-svete-prohlasil-znaky-neslysicich-urednim-jazykem-1n9-/zahranicni.aspx?c=A110603_135348_zahranicni_btw

jsou ukazovány odpovídající znaky českého znakového jazyka). Znakovaná čeština kopíruje slovosled českých vět, využívá souboru znaků přejatých z českého znakového jazyka, využívá nově vytvořených znaků, které slouží upřesnění gramatických slov, jimiž se v české větě vyjadřují vztahy mezi jednotlivými slovy ve větě nebo částmi věty (např. předložky, spojky). Znakovaná čeština tedy zprostředkovává psanou podobu české věty do znaků. Velmi důležitou poznámkou je také to, že znakovaná čeština je využívána primárně v komunikaci interkulturní, mezi slyšícím a neslyšícím. Příkladem by mohla být věta ve znakované češtině, kterou uvádí Hronová (2005): „Helen-*a* přines-*l-a* Jirk-*ovi* bonbon-*y*“, kde je znázorněno kurzívou, na co se klade důraz. Tatáž věta v českém znakovém jazyce by byla HELENA – PŘINÉST – JIRKA – BONBON.

Žádný způsob komunikace není lepší nebo horší, každý má své určité užití, znakovanou češtinu využívají spíše lidé ohluchlí, či někteří nedoslýchaví (pomáhá jim k lepšímu odezírání).

1.4 Vzdělávání nedoslýchavých dětí

V této kapitole si objasníme vzdělávání nedoslýchavých dětí. Po roce 1989 se možnosti vzdělávání nedoslýchavých dětí rozšířily.

1.4.1 Vyhláška č. 73/2005 Sb.

Žáci se zdravotním postižením ve věku povinné školní docházky se dle vyhlášky č. 73/2005 Sb. (O vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných)¹⁵ vzdělávají

- a) formou individuální integrace, čímž se rozumí vzdělávání žáka v běžné škole nebo v případech hodných zvláštního zřetele ve speciální škole určené pro žáky s jiným druhem zdravotního postižení,
- b) formou skupinové integrace, čímž se rozumí vzdělávání žáka ve třídě, oddělení konzervatoře nebo studijní skupině zřízené pro žáky se zdravotním postižením v běžné škole nebo ve speciální škole určené pro žáky s jiným druhem zdravotního postižení,
- c) ve škole samostatně zřízené pro žáky se zdravotním postižením (speciální škole),

¹⁵ <http://www.msmt.cz/dokumenty/vyhlaska-c-73-2005-sb-1>. Pro účely této práce upraveno.

d) kombinací uvedených forem.

1.4.2 Školy pro sluchově postižené

V České republice jsou školy pro žáky a studenty se sluchovým postižením pojmenovány shodně „školy pro sluchově postižené“. Tyto školy se od sebe liší formou vzdělávacích přístupů. Jedná se o přístup orální,¹⁶ bilingvální¹⁷ a totální¹⁸ (Myslivočková, 2005).¹⁹ Je na uvážení a volbě rodičů, kterou ze škol pro své dítě vyberou. V České republice máme školy pro sluchově postižené ve dvanácti městech (Praha, Brno, Plzeň, Hradec Králové, Ostrava, Olomouc, České Budějovice, Kyjov, Ivančice, Liberec, Beroun a Valašské Meziříčí).

Pro žáky a studenty navštěvující školy pro sluchově postižené je typické, že část z nich je během studia ubytovaná na internátě. Tráví tam tedy poměrně hodně času a jsou odloučeni od rodin. Mnohdy už od tří let s nástupem do mateřské školy až do dospělosti do ukončení střední školy. Následkem je menší citová vazba k rodičům, mnohdy omezené představy o tom, jak by mělo fungovat partnerství (dítě nevidí, jak se k sobě rodiče chovají v běžných situacích), nemožnost naplánovat si svůj vlastní program (internáty mají naplánovaný svůj program, musí se dodržovat časový režim apod.), ztráta vlastního soukromí a mnohdy i tzv. ponorková nemoc atd. V dítěti to může zanechat stopu závislosti na druhých, protože se neučí rozhodovat, nebude si umět naplánovat svůj program, prosadit si svůj názor, či vybrat si z nabízených možností. Přínosem internátů je, že děti mají společný komunikační kód, kterým se spolu mohou dorozumívat. Získávají tak „spojence“, s kterými mohou trávit čas, získávat nové zážitky a případně spolu řešit i problémy. Významným článkem je i pedagogický vzor, který má sluchové postižení, a který by měl předávat vzorce chování, hodnoty a komunikační strategie a v případě neslyšících i samotný znakový jazyk (viz např. Hudáková, Okrouhlíková, 2006 – Potměšil, 2007).

¹⁶ Výuka pomocí mluveného jazyka, za pomoci odezírání, bez použití znaků. Zjednodušeně by se dalo říci mluvit + poslouchat + odezírat.

¹⁷ Přístup, který respektuje kulturní a jazykové rysy komunity Neslyšících, vyučuje se pomocí znakového jazyka, ale zároveň se pracuje s psanou podobou českého jazyka (ten je vnímán jako cizí jazyk), dítě si tak může osvojit oba jazyky zároveň.

¹⁸ Vhodnější je termín filozofie, než přístup. Využívá všech komunikačních prostředků podle individuálních potřeb žáka. Např. mluvená řeč, odezírání, psaní, gesta, znakový jazyk apod.

¹⁹ Na základě poznatků z mých praxí nebývá pravidlem, že se stanovené přístupy dodržují (jedna škola = jeden „čistý přístup“ vždy neplatí). Jeden z nich bývá upřednostňován a ostatní mohou komunikaci ve výuce doplňovat.

1.4.3 Integrace

Integrací se rozumí zapojení žáků se specifickými potřebami do hlavního vzdělávacího proudu, tj. do běžných škol. Je nutné vytvořit dítěti se specifickými vzdělávacími potřebami vhodné podmínky, jako je např. vybavení tříd a menší počet žáků ve třídě. Tyto podmínky se stanovují na základě tzv. individuálního vzdělávacího plánu.

Individuální vzdělávací plán pro dítě se sluchovým postižením musí obsahovat dané skutečnosti pro plnění úspěšné integrace, např. údaje o cíli vzdělávání žáka, časové a obsahové rozvržení učiva, volbu pedagogických postupů, způsob zadávání a plnění úkolů, způsob hodnocení a klasifikace, úpravu konání závěrečných zkoušek, seznam kompenzačních pomůcek (např. individuální zesilovače, pojítka s infračerveným a rádiovým přenosem, světelný zvonek, indukční smyčky), speciálních učebních pomůcek, speciálních učebnic, speciálních úprav v učebně, ve škole, (ne)potřeba asistenta pedagoga, osobního asistenta, či tlumočníka do znakového jazyka atd. Na střední, vyšší odborné a vysoké škole má student právo i na bezplatné využití tlumočnických služeb ve výuce. Pouze na základě individuálního vzdělávacího plánu je možné požádat zřizovatele o finanční prostředky, které pokryjí náklady spojené s integrací dítěte.

Velmi důležité pro úspěšnou integraci je, aby lidé ve škole (ředitel, učitelé, spolužáci, rodiče dětí ve třídě atd.) dítě přijali takové, jaké je, a vytvořili mu podmínky pro plnohodnotné vzdělávání, ale i pro sdílení běžných starostí či radostí se svými spolužáky a učiteli (Hudáková, Okrouhlíková, 2006 – Jucovičová, 2009).

Obecně se integrací rozumí vzdělávání jedinců s postižením jedinců společně s jejich vrstevníky bez postižení (Švarcová, 2011 – Kolář, 2012).²⁰

Výhodou integrace může být to, že dítě se sluchovým postižením (tedy i nedoslýchavé dítě) žije ve své rodině s rodiči a sourozenci, v přirozených rodinných sociálních vztazích. Také to, že dítě chodí do školy v místě bydliště, orientuje se ve známém prostředí, a to mu pomáhá navazovat i sociální vztahy.

Nevýhodou integrace bývá např. nedostatečná vybavenost běžných škol speciálními kompenzačními pomůckami a nedostatečná připravenost učitelů na vzdělávání dětí se specifickými potřebami (Švarcová, 2011). Motejzíkova (2013) dokazuje, že vzdělávání dítěte se sluchovým postižením v integraci v běžné škole s sebou často nese i větší nápor na

²⁰Více k integraci např. <http://www.tamtam-praha.cz/informace-pro-vas/o-vzdelavani/integrace-sluchove-postizeneho-ditete-do-bezne-zakladni-skoly.html>; Svobodová, Jabůrek (1998).

soustředění. Rodiče těchto dětí mluví opakovaně o tom, že děti bývají na konci dne hodně unavené, a to proto, že musely vyvíjet hodně energie na soustředění ve výuce.

„Úspěšnost integrace žáků se sluchovým postižením je do značné míry závislá na stupni a druhu postižení. Žáci nedoslýchaví, kteří mohou používat sluchadla a mají dobře vyvinutou mluvenou řeč, se mohou v běžné škole vzdělávat. Jejich hlavním problémem je, že jejich přijetí do slyšící společnosti nemusí být úplné a pokud nebudou ovládat i znakový jazyk, odmítnou je i neslyšící lidé. Proto mohou být nedoslýchavé děti velmi osamocené“ (Švarcová, 2011, s. 100, 101). S tímto tvrzením souhlasí Šedivá (2006) a dodává, že tyto děti potřebují určitou míru empatie, tolerance a ohledů od svého okolí.

1.4.4 Inkluze

Současným trendem ve vzdělávání je inkluze (inkluzivní vzdělávání). Cílem inkluzivního vzdělávání má být úplné přijetí každého dítěte, tedy i dítěte s postižením, jako samozřejmého člena školní komunity. Snahou je, aby byla naplněna filozofie „škola pro všechny“ (Lechta, 2010).

Podstatou inkluze je změněný pohled na selhání dítěte v systému. Selhání již není vnímáno jako selhání dítěte, ale selhání vzdělávacího systému v případě konkrétního dítěte. Je proto potřeba hledat bariéry ve vzdělávacím systému, který není dostatečně otevřený k potřebám jednotlivce. Každé dítě má totiž jedinečnou charakteristiku, zájmy, schopnosti a vzdělávací potřeby. Klíčovým impulzem pro rozvoj inkluzivního vzdělávání se stala Deklarace konference v Salamance (Španělsko), která se konala v roce 1994. V Deklaraci se vychází z přesvědčení, že běžné školy by měly vzdělávat všechny děti bez ohledu na jejich fyzické, intelektuální, emocionální, sociální, jazykové nebo jiné podmínky (Vítková, 1998).

Inkluzivní škola je tedy taková škola, která umožňuje začlenění žáků se specifickými vzdělávacími potřebami a která je vstřícná pro všechny děti a respektující odlišnosti (etnické, jazykové, náboženské, fyzické aj.). Tyto odlišnosti jsou vnímány jako zdroj inspirace pro kvalitnější vzdělání (Hájková, Strnadová, 2010).

2 Identita

Cílem této kapitoly je objasnění pojmu *identita*. Identitu můžeme také najít v literatuře pod pojmy „sebepojetí“, „sebevnímání“, či „sebehodnocení“.

K tomu, aby se člověk mohl bez problému začlenit do společnosti, je zapotřebí vytvoření identity. Jedinec by si měl uvědomovat sám sebe. Měl by znát stránky své osobnosti, jak silné, tak i ty slabé, rozumět sám sobě a svému chování či jednání. Člověk by měl umět vnímat své potřeby a prožitky a zároveň s nimi pracovat. Jedině tak může dospět k pevné a stabilní identitě a tím porozumět i druhým. Stabilní a celistvá identita je podmínkou pro kvalitní život, seberealizaci a navazování dobrých osobních i formálních vztahů s lidmi (Procházková, 2006a).

2.1 Vymezení pojmu „identita“

Termín „identita“ pochází z latinského slova „idem“, což znamená v překladu týž, stejný. Také můžeme identitu charakterizovat jako totožnost, jednotnost a neměnnost celku, stálou hodnotu, stejnost se sebou samým v prostoru a čase, a to jak živých, tak neživých entit. Tento termín je používán zejména v psychologii a sociologii (Geist, 2000).

Hartl a Hartlová (2000) uvádí, že identita je vztah mezi dvěma nebo více předměty, jevy, které se shodují ve všech vlastnostech; prožívání a uvědomování si sebe sama, své jedinečnosti i odlišnosti od ostatních; soubor rysů, podle nichž je jedinec znám v určité specifické skupině. Takto podobně charakterizuje identitu i Kolář (2012).

Odborník na vývojovou psychologii Matějček (1986) vysvětluje identitu muže či ženy jako vědomí, že jsem chlapec – muž, či dívka – žena a tuto skutečnost kladně přijmu. Což se dá zobecnit i na další aspekty a typy identity a charakterizovat identitu jako skutečnost, že kladně přijmu sám sebe.

Pro účely této práce je v souvislosti s identitou dále zajímavé následující tvrzení: „*Po dlouhou dobu byly v psychologii vedeny spory o to, zda je osobnost určena převážně dědičností, nebo zda je utvářena prostředím a výchovou. V současné době převládá názor, že formování osobnosti je ovlivňováno jak dědičností, tak prostředím, ve kterém člověk žije*“ (Rozsypalová, Čechová, Mellanová, 2000, s. 39).

Kosinová (2008, s. 41, 42) uvádí: „*Člověk si vytváří svou osobní identitu během celého svého života. Identitou se rozumí pozitivní přijetí sebe sama, svého místa ve*

společnosti i způsobu, jímž jsme vnímáni a chápáni druhými. Pokud na sebe člověk nahlíží kladně, pak je na dobré cestě k tomu, aby získal zdravé sebevědomí. (...) Identita se nejvíce rozvíjí v období puberty, kdy se mladý člověk ocitá v psychické nejistotě a hledá sebe sama. Avšak samotný proces formování identity začíná mnohem dříve. (...) Identita se vytváří ve vztahu k naší rodině a ke skupině lidí, se kterými se identifikujeme.“

Dospívající jedinec si vytváří teorii o sobě, a hledá odpovědi na otázky „kdo jsem“, „jaký budu“, „jakou mám hodnotu“, a později i „jaký má můj život smysl“. Tato teorie je základem jeho identity a svou identitou dospívá k sobě samému. Na cestě za hledáním ale jedinec bojuje s řadou problémů, které na něho doléhají (Helus, 2004 – Langmeier, Krejčířová, 1998). Marcia (1980) se domnívá, že vývoj ovlivňují zejména dva aspekty, které zjišťujeme otázkou:

- a) identitní úsilí – jestli jedinec svou identitu hledá a zda mu na ní záleží,
- b) identitní událost nebo závazek – jestli jedinec nachází nebo si vytváří účinná napojení na situace, díky nimž si svou identitu reálně prověřuje, konkrétně ji aktualizuje.

Tyto aspekty mohou vyústit v takový vývoj identity:

- a) dosažení identity – bývá vyústěním optimálním a dochází k němu tehdy, když už můžeme na obě dvě otázky odpovědět kladně (zajímám se o identitu, procházím si krizí a pracuji na identitním „zocelení“, plním si svoje závazky, stanovuji si svůj žebříček hodnot, jsem schopen dělat závažná rozhodnutí díky svým zkušenostem);
- b) identitní difúze – na obě otázky odpovím záporně, nezajímám se o svoji identitu, ani nevstupuji do žádných závazků, o nic mi nejde, „ono to nějak půjde“, nemám žádné zájmy, měním často své názory a chování;
- c) předčasně uzavřená identita – na první otázku záporná odpověď, na druhou kladná. Neoslovuje mě tematika identity, ale vykonávám aktivity (závazky), které mě mohou v budoucnu pomoci najít práci, např. někdo mi to přikázal, jsem závislý na uznání okolí a přijímám názory autorit, bývá důsledkem velkého vlivu rodičů na jedince;
- d) identitní moratorium (odklad) – zajímám se o svoji identitu (procházím si krizí), ale nevyhledávám situace, kde bych se uskutečňoval, naopak nezajímají mě všechny, mohu si vybírat z možností a nemám žádné závazky. Toto je stav, který je v dnešní době nejběžnější, mladí lidé jsou zahlceni možnostmi, a bojí se, aby si vybrali tu

správnou, a nezavřely se jim dveře do jiných možností. Největším nebezpečím je na tom pak to, že se identitní úsilí stane abstraktním, bezobsažným a jedinec se ocitne v hluboké identitní krizi.

Identitní krize je závažný problém rozvoje osobnosti. Prochází si jí každý, většinou několikrát v průběhu života, kdy pociťuje změny. Hledá smysl života a snaží se obstát v životních zkouškách, které přichází. Může to být např. nemoc, ztráta zaměstnání, rodinné problémy apod. (Helus, 2004).

Důležité je zmínit i to, že odpověďmi na otázky (kdo jsem, kým budu atd.) získá jedinec určité charakteristiky. Ty vyjadřují jeho přesvědčení odpovídající skutečnosti a vytváří „reálné já“. Formuje se pod vlivem sociálního (zrcadlového) já, které vyjadřuje názory jedince, jak ho vidí ostatní. Důležité je, aby „reálné já“ se podobalo „ideálnímu já“ (jaký by chtěl jedinec být, jaké mít vlastnosti, kým se stát...). Pokud je rozdíl mezi těmito dvěma „já“, je daná situace pro jedince velice frustrující a neodpovídající jeho předpokladům – značně se podceňuje. Také názory okolí na daného jedince a jeho cítění nesmí být ve velkém rozporu, jinak je identita nejistá a narušitelná (Helus, 2004).

2.2 Identita člověka a její tvoření

V následující kapitole se budu zabývat aspekty identity člověka, jak ji popisuje například Procházková (2006a, 2006b), nebo Israelite, Ower, Goldstein (2002). Pro účely mé práce je důležité objasnit, jak jednotlivé aspekty identity působí na člověka, a co je potřeba k vytvoření zdravé a stabilní identity.

Tvorba identity není krátkodobý proces, naopak, je to proces na celý život. Identita člověka má prvotní a nejhlubší základy v jeho dětství. Pokud člověk vyjde z problematického rodinného prostředí, které nenaplní jeho potřeby, nemá pocit láskyplného prostředí, nerozumí tomu, jaké jsou na něho kladeny nároky apod., berou ho jako přítěž, pak se stabilní a zdravá identita tvoří velmi těžko. Jedinec sebe samého vnímá negativně, má nízké sebevědomí, a tudíž si vytvoří identitu, která později může komplikovat a narušovat jeho chování. To ho provází v celém jeho životě, ale přesto není vše ztraceno. Člověk má možnost pracovat na svém vývoji neustále. V dětství tedy ke zdravé identitě pomáhá dítěti laskavý přístup, pozitivní přijetí v rodině a pocit, že je milováno.

Člověk se v průběhu života setkává s názory na svou osobu a s tím, jak ho přijímají ostatní. I tento aspekt formuje jeho identitu. Pod pojmem „pevná a zdravá identita“ má Procházková (2006a, s. 22) na mysli soulad mezi vnitřním prožíváním (postoje a názory člověka) a vnějšími projevy (co člověk říká nahlas, jak se chová vůči druhým i vůči sobě). Velmi důležité pro tvorbu identity je také to, aby každý člověk mohl někam patřit (Procházková, 2005, 2006b).

Israelite, Ower, Goldstein (2002) praví, že se identita utváří v každodenních interakcích s ostatními jedinci (např. vrstevníci – spolužáci, kamarádi a členové rodiny). Na identitu jedince dále působí také aspekty jako je ekonomický status rodiny, dosažené vzdělání rodičů a kulturní návyky.

K získání zdravé a stabilní identity je potřeba projít procesem sebepoznání a překonat různé životní krize, které jeho identitu formují. Velmi důležité je klást si otázky (kdo jsem, kým jsem/budu, kam patřím apod.). Po překonání jednotlivých krizí si člověk má ujasnit, co chce, upevnit se v názorech, chování apod., a tím dosáhne zdravé a stabilní identity.

3 Vývoj a formování identity u slyšících a nedoslýchavých lidí

V této kapitole se budeme věnovat formování identity v různých vývojových stádiích, týkající se jak slyšících lidí (obecně), tak lidí se sluchovým postižením – případně nedoslýchavých lidí.

3.1 Vývojová psychologie

Etapy lidského života vymezují podle věku dle Vágnerové (2000), Čápa, Mareše (2001), Mukšnáblové (2014), Langmeiera, Krejčířové (1998) a Vágnerové, Hadj-Moussové, Štecha (2001).

3.1.1 Kojenecký věk

Kojenecký věk je obecně brán zhruba od jednoho měsíce do jednoho roku. V kojeneckém věku dítě ještě nerozlišuje sebe, lidi a dění v okolí. Je to období, kdy musí vědomí identity teprve vzniknout. Dítě si začne uvědomovat, že matka, ač ji nevidí, existuje. Také si začne být vědomo svého těla, aktivit a projevů odlišujících od ostatních lidí (srov. Vágnerová, 2000 – Langmeier, Krejčířová, 1998 – Čáp, Mareš, 2001). Kojenecký věk bývá také označován fází receptivity. Dítě přijímá podněty z okolí a začíná je diferencovat, mimo jiné si také vytváří pojem trvalosti objektu a specifický vztah s matkou.

U nedoslýchavého/neslyšícího dítěte je zřejmé, že nemůže přijímat dostatek sluchových podnětů, protože na to jeho organismus není vybaven (Vágnerová, Hadj-Moussová, Štech, 2001). Strnadová (1998, s. 18) upřesňuje: „*Mozek, který současně zpracovává zrakové i sluchové vjemy, se přizpůsobuje změnám tak, že případný pomalý pokles sluchových schopností vyrovnává zvýšením „příjmu“ zrakových vjemů.*“

K rozvoji řeči je zapotřebí sluchového vnímání. Děti začínají kolem 4. měsíce produkovat zvuky podobné fonémům řeči, neboli broukat (srov. Vágnerová, 2000 – Mukšnáblová, 2014 – Čáp, Mareš, 2001). Broukání se objevuje i u dětí se sluchovým postižením, ale protože není posilováno zpětnou vazbou, vyhasíná. Předřečový vývoj je tedy pozastaven a nerozvíjí se dál.

Woll (2001) dodává, že pokud je dítě vystaveno znakovému jazyku již od narození, můžeme u těchto dětí pozorovat tzv. manuální žvatlání (napodobují pohyby a rukou jako u dospělých). To motivuje dítě i rodiče k navázání další konverzace.

Mnozí rodiče zpočátku u svých dětí sluchovou vadu nezjistí, v důsledku toho nevědí, že jejich dítě neslyší či slyší velmi špatně. Domnívají se, že dítě je jen neposlušné. Na rozdíl od jiných vad sluchové postižení není viditelné, a proto nebývá včas diagnostikováno (Vymlátilová, 2003). Velmi by pomohlo zavedení celoplošného screeningu (vyšetření sluchu u každého dítěte) do všech porodnic v České republice. V současné době se provádí pouze v některých porodnicích (Procházková, 2014).

Spíše než pro dítě samotné, je toto období „zkouškou“ pro jeho rodiče. Dle Vágnerové (2000) je šok první reakcí na subjektivně nepřijatelnou, traumatizující skutečnost, že je dítě trvale postižené. Rodiče se tak musí vyrovnávat se zátěží, kterou vůbec neočekávali. Jak říká Gregory a Knight (2001, s. 15): *„Je-li u dítěte diagnostikována hluchota, má to značný dopad na celou rodinu“*. Pro rodiče, kteří mají sami postižení, nebo už jedno dítě s postižením vychovávají, je situace lépe zvladatelná. Mají s daným postižením určité zkušenosti a vědí, co to obnáší (Vágnerová, Hadj-Mousová, Štech, 2001 – Šedivá, 2006). Tyto rodiny ale vyhledávají odbornou pomoc později, kdy se vyjasňuje otázka autority k vlastním slyšícím prarodičům, kteří mnohdy přebírají zodpovědnost v péči o dítě za ně (děje se to spíše u neslyšících rodičů se slyšícím dítětem).

„Základ sebehodnocení postiženého dítěte je třeba hledat už v počátcích jeho vývoje. Dítě přejímá názory a postoje vlastních rodičů, jeho sebehodnocení odráží hodnocení a citové přijetí lidmi v jeho nejbližším okolí“ (Vágnerová, Hadj-Mousová, Štech, 2001, s. 24). Záleží tedy velmi na postoji rodičů ke sluchovému postižení. Rodiče si mohou říci, že jejich dítě „jen“ neslyší, ale jinak je zdravé a pomůžou mu v jeho životě vybudovat zdravou identitu. Nebo budou své dítě vnímat jako postižené, neschopné „normálního“ života a budou v něm budovat nezdravou identitu.

„Jestliže je dítě od raného věku přijímáno jako postižené, nejsou ani požadavky, které na ně rodiče kladou a očekávání, která k němu vztahují, stejná, jako kdyby bylo zdravé. Změna požadavků a očekávání sama o sobě, bez ohledu na další odlišnosti, bude ovlivňovat vývoj osobnosti takového dítěte“ (Vágnerová, Hadj-Mousová, Štech, 2001, s. 78).

Vymlátilová (2003) se vyjadřuje ke krizi probíhající u rodičů narozením dítěte se sluchovým postižením. Rodiče si touto krizí musí projít, přičemž hodně záleží na jejich povahových vlastnostech a životních zkušenostech. Nejsou na ni vůbec připraveni a rozpadá se jim představa o „normálním“ dítěti. Mnohdy často odmítají přijmout skutečnost a kladou si narození dítěte se sluchovým postižením za vinu, nebo naopak hledají viníka v někom jiném.

- Velmi záleží na tom, jak se rodiče k postižení dítěte postaví a jak na svoje dítě budou nahlížet. Tím se vytváří předpoklad osobnosti dítěte samotného. Vztah s rodiči také ovlivňuje i budování dalších vztahů se svým okolím, a tyto vztahy pak posilují a ovlivňují představu dítěte o sobě samém (Vágnerová, Hadj-Mousova, Štech, 2001).
- Děti se sluchovým postižením v tomto období nejsou nijak odlišné od dětí slyšících, ale jejich životní zkušenosti a zařazení do okolního světa jsou odlišné. Tento deficit se v průběhu života prohlubuje a může být omezujícím jak v sociální, tak vzdělávací oblasti.
- I děti se sluchovým postižením potřebují lásku od rodičů, ale zároveň potřebují znát hranice pro své jednání a chování. Důležitý je pro děti řád, který mu pomůže vyznat se ve světě.
- „*Výchova a vzdělávání sluchově postižených dětí stojí rodiče (ale i další zúčastnění) hodně sil, efektivita tohoto úsilí se však nejvíce projeví v jejich schopnostech vést „normální“ život v dospělosti*“ (Šedivá, 2006, str. 36).

3.1.2 Batolecí věk

Batolecí věk se počítá od jednoho roku do tří let. V batolecím věku si dítě začíná uvědomovat své vlastní tělo, odlišení se od okolního světa, svoje aktivity a působení sebe sama na prostředí. To jsou jeho počátky vývoje jeho „já“. Dále je pro vývoj jeho „já“ podstatné také to, jak se k němu chovají ostatní, jak ho hodnotí (viz Vágnerová, 2000 – Čáp, Mareš, 2001).

„Způsob, jakým se batole orientuje ve světě, je spojen i se změnou sebepojetí. Dětské sebepojetí se rozvíjí v rámci diferenciaci sebe sama od okolí již od kojeneckého věku“ (Vágnerová, 2000, s. 88).

K dalšímu nezbytnému kroku pro osamostatnění a rozvoj vlastní identity je odpoutání se od matky a osamostatnění se. K tomu přispívá kladný vztah k ostatním členům rodiny a zkušenost, že když matka odejde, opět se vrátí. Dlouhotrvající přílišné připoutání k matce ztěžuje osamostatnění dítěte a jeho vývoj. Dítě se stává méně závislým na druhých a tím je zároveň kladně hodnoceno od dospělých a sourozenců. To mu pomáhá k vzrůstajícímu sebehodnocení. Negativní stránkou samostatnosti bývají konflikty vzniklé pohybem např. do nebezpečných míst.

Marschark (1993) se domnívá, že ačkoliv je pro mnohé děti se sluchovým postižením nezbytný dospělý vzor se sluchovým postižením (ze sociálního hlediska), nemůžeme přesto zatratit funkci rodičů a sourozenců, kteří jsou hlavním zdrojem sociálního vnímání. Pro děti se sluchovým postižením je vhodné, když se rodina naučí znakový jazyk. Napomáhá to tvoření osobnosti, emocionálnímu vývoji a zároveň mnohem lepšímu porozumění okolí. Dítě sluch zpátky nezíská, kdežto rodiče se znakový jazyk naučit mohou.

I tak jsou děti se sluchovým postižením bohužel omezeny na komunikaci a vztahy s lidmi v rodině. Mimo vlastní rodinu vzniká komunikační bariéra, dítě nemůže dobře rozumět svému okolí. Ale i rodiče často mají problém se s dítětem dorozumět a běžné věci se mu nedají vysvětlit tak, aby pochopilo podstatu věci. Z tohoto důvodu je podle Vágnerové, Hadj-Mousové a Štecha (2001) velmi důležité, aby byl řečový vývoj rozvíjen kromě rodičů i za pomoci speciálně pedagogické péče. Zároveň dodávají, že včasná speciálně pedagogická péče stimuluje také rozvoj znakového jazyka a tím i rozvoj poznávacích procesů.

Slyšící děti komunikují velmi spontánně (zvětšuje se slovní zásoba) a rychle porozumí obsahu sdělení (Čáp, Mareš, 2001). U dětí se sluchovým postižením je spontánnost ve vývoji řeči eliminována. V tomto období se u nich vlivem nedostatečného rozvoje řeči opoždí i celkový psychický vývoj. Opoždění se projevuje v rozvoji poznávacích procesů a sociálních vztahů. U dětí se sluchovým postižením je myšlení omezeno na smyslové představy a obrázkové symboly. Je to dáno absencí sluchových podnětů, a proto se nemohou spontánně vytvářet verbální pojmy (Vágnerová, Hadj-Mousová, Štech, 2001).

Mnozí odborníci (např. Kratochvílová, 2009 – Macurová, 2006 – Procházková, Vysuček, 2007) však potvrzují, že děti se sluchovým postižením, se kterými rodiče začali včas komunikovat ve znakovém jazyce, se kognitivně i komunikačně rozvíjejí stejně jako jejich slyšící vrstevníci.

→ Sebepojetí a vývoj identity u dětí se sluchovým postižením nelze oddělit od rozvoje komunikace a komunikačních kompetencí (Potměšil, 2007).

3.1.3 Předškolní věk

Předškolní období trvá od 3 let přibližně do 6 let. Je obdobím velkého rozmachu her, děti si hrají neustále a všude, doma, na hřišti apod. Rozdělují si role (např. na sestru a pana doktora, na učitelku apod.), hrají si společně a mají rozdělené úkoly, co kdo přesně bude dělat (Čáp, Mareš, 2001). Rýsují se tím role (mužská/ženská), chování, oblékání a hračky. Vztahy s kamarády jsou ještě v tomto období velmi nestálé, a děti spolu kamarádí podle různých

situaci (např. on mě bouchl, s ním kamarádit nebudu × ona mi pomohla, to bude moje nejlepší kamarádka).

Vágnerová (2000, s. 115) popisuje: „*V předškolním věku začínají děti chápat sebe sama jako subjekt, a tak vzniká vědomí vlastní identity (...). Dítě o sobě uvažuje, uvědomuje si svoji jedinečnost a odlišnost od ostatních lidí (...).*“

Dítě v předškolním věku stále přejímá názor dospělých na svoji osobu nekriticky. V tomto období si také začne uvědomovat pohlavní identitu (Vágnerová, 2000 – Langmeier, Krejčířová 1998). Děti ve čtyřech letech už vědí, že jejich identita včetně pohlaví je již trvalým znakem a v průběhu života se nezmění.

K tomu, aby se přiblížily děti dospělým, asistují a pomáhají při domácích pracích. Berou to jako hru a zároveň si tím posilují sebehodnocení, že jsou jako dospělí a dokážou stejné věci. V kontaktu s dospělými si děti osvojují normy chování a napodobují právě chování dospělých. Přitom pozorují, jak je kdo za jakou činnost potrestán, či pochválen. Dobré je to, co rodiče schválí, opak je špatný, a tím si posilují své sebevědomí (Čáp, Mareš, 2001).

Marschark (1993) uvádí, že rodiče zbytečně vytváří dítěti se sluchovým postižením překážky v sociální nezávislosti. Děti jsou schopné provádět různé úkoly, ale ty za ně dělají rodiče. S daným tvrzením souhlasí i Meadow (1976), a doplňuje, že rodiče si vytvářejí seznam úkolů, které jejich dítě nemůže dělat, a předpokládají, že je neovládne. Dítě ale nemá možnost si to vyzkoušet, protože rodiče nemusí mít trpělivost a neví, jak mu úkol vysvětlit. U neslyšících rodičů s neslyšícími dětmi tento problém nezaznamenal.

V oblasti sociální se dítě se sluchovým postižením spíše straní (izoluje) od okolního světa. Důvod je jednoduchý. Dítě totiž méně rozumí okolnímu světu, se kterým má omezený kontakt a nemá proto možnost se v něm orientovat a přijmout jeho řád, osvojit si adekvátní sociální role. „*Má také problém uspokojit potřeby orientace v sociálním světě a rozumět jeho pravidlům*“ (Vágnerová, Hadj-Moussová, Štech, 2001, s. 145, 146). Matka, vzhledem k tomu, že mnohdy ani neví, že dítě neslyší, nemůže svému dítěti pomoci orientovat se v určitém chaosu různých podnětů, jejich vztahů a významů (Vágnerová, Hadj-Moussová, Štech, 2001).

Zhruba kolem třetího roku věku si slyšící dítě prochází fází vzdoru neboli negativismu, důležitým momentem ve vývoji „já“. Potřeba vzdorovat se projevuje nápadným odmítáním výzev a zákazů, mnohdy popírá i nevýznamná sdělení. Při něm jde v podstatě o to, že se tím, když reaguje opačně než ostatní, ubezpečuje o své identitě, a zároveň si tím ověřuje

svou nezávislost a vůli (Vágnerová, 2000 – Langmeier, Krejčířová, 1998 – Čáp, Mareš, 2001). Podle Šedivé (2006) období vzdoru u dětí se sluchovým postižením přesahuje z období batolecího do předškolního. Dítě je závislejší na matce více, než děti slyšící, a rodiče se snaží dítěti více vyhovět a vyhýbat se konfliktům – pokud dítě dobře nerozumí, může reagovat vzdorovitě.

Děti po dosažení věku tří let se potřebují naučit navazovat kontakty s dětmi a dospělými mimo rodinu. Děti se sluchovým postižením nemají problém se začleněním se do mateřské školy, i přes problémy v komunikaci, pokud mají vytvořený kvalitní vztah s matkou a dalšími rodinnými příslušníky (Šedivá, 2006). Rodiče mají na výběr mezi mateřskou školou běžnou (v integraci) či pro sluchově postižené. „*Volba speciální mateřské školy je u sluchově postižených dětí dána spíše psychosociálními faktory. (...) nelze přehlížet ani poměrně dobré výsledky integrace mnoha postižených v běžných mateřských školách*“ (Vágnerová, Hadj-Moussová, Štech, 2001, s. 195).

Pro děti se sluchovým postižením je přínosná nápodoba chování druhých, dodržení pevného programu s mnoha opakujícími se činnostmi (např. každé ráno určení dne, jaké je počasí, kolik dětí je ve školce apod.), přiměřené prosazování svých potřeb a respekt ke druhým. Dále vlídný, ale důsledný přístup učitelek a zprostředkovávání určitých situací dětem tak, aby jim porozuměly. Dítě potřebuje cítit, že v mateřské škole zažívá pocity úspěšnosti, které jsou důležitým předpokladem k budování sebejistoty (Šedivá, 2006).

- Rodina by měla být ta, která dítěti umožní experimentovat v oblasti sociálních dovedností a vymezení sebe sama (identifikace ve známém prostředí spolu s pocitem jistoty). Děti, které jsou na internátě, tuto možnost mají značně ztíženou.
- Většina rodičů nakonec přijme dítě takové, jaké je a pomáhá mu v rozvoji, samozřejmě v mezích jeho možností. Takového postoje bohužel nejsou ale schopni všichni rodiče. Někteří rodiče dítě vnímají jako postižené a neschopné se učit novým věcem.

3.1.4 Školní věk

Když se hovoří o školním věku, je tím myšleno období od 6 let věku do 11 let. Pro dítě je vstup do školy velký a důležitý moment v životě, získává novou roli, je žákem základní školy. Na tuto roli se vážou školní povinnosti, které musí dítě dodržovat, a rodina je

respektuje (učím se, potřebuji klid), chválí ho za úspěchy a pokroky. Dítě pravidelně odchází z domova do školy a naopak. Přibližuje se tím dospělým lidem, rodičům, kteří také pravidelně dochází do práce (Čáp, Mareš, 2001).

Rodina je pro něj stále důležitá, protože uspokojuje většinu jeho potřeb. Když se rodina rozpadne, ovlivní to identitu dítěte. Zanechá to v něm pocit, že se to stalo kvůli němu a ono samo je špatné. Dítě tak ztrácí jistotu a pocit bezpečí. Začne přemýšlet o tom, co si o něm myslí ostatní, jak na ně působí (Vágnerová, 2000).

Vývojové změny a formování osobnosti probíhají po celý život. Čáp, Mareš (2001) se domnívají, že děti, které mají ve škole potíže s prospěchem, měly zhoršené podmínky v dosavadním vývoji. Rodiče těchto dětí mívají nižší stupeň vzdělání a kultury, málo rozvíjeli řeč dítěte. To mělo málo podnětů k rozvíjení poznávacích zájmů, vědomostí a myšlení.

Pro dítě je škola novým rájem vztahů a učení se komunikace s ostatními. Se spolužáky vytváří nové přátelské a kamarádské vztahy, ale také vztahy, kdy jsou si vzájemně jedinci antipatičtí a soupeří spolu. Zato učitele vnímá jako autority (Čáp, Mareš, 2001). *„Kromě rodičů a dětské skupiny má na vývoj sebehodnocení jistě vliv i učitel. Může sebevědomí žáka vhodně podpořit, ale může v něm také zasít semínko pocitu méněcennosti, zejména když ho ponižuje před třídou a ironizuje ho“* (Langmeier, Krejčířová, 1998, s. 136). Pokud dítě není dobře připraveno na zvládnutí výukových nároků a sociální adaptaci, může být ve škole neúspěšné a neúspěch ho může v jeho studiu trápit nebo i traumatizovat. Z tohoto důvodu je velmi důležitý postoj rodičů, jakým způsobem budou výsledky ve škole dítěti interpretovat, jaký jim budou dávat význam a hodnotu (Vágnerová, Hadj-Moussová, Štech, 2001).

Přechod do školy je velkým mezníkem i pro dítě se sluchovým postižením, což pro něho může představovat první krizi vlastní identity (Vágnerová, Hadj-Moussová, Štech, 2001). V tomto období rodiče vnímají změny, které se týkají nástupu do školy. Dochází k opětovnému vyvolání jejich neadekvátních reakcí, které již předtím vymizely. *„Rodiče jsou konfrontováni s realitou a dosažená rovnováha se znovu dekompenzuje“* (Vágnerová, Hadj-Moussová, Štech, 2001, s. 81).

Jsou dvě možnosti, kam dítě umístit do školy. Jednou z možností je běžná škola a dítě je zapsáno v rámci integračního programu. Bude se srovnávat se svými zdravými spolužáky a uvědomí si svou odlišnost a postižení. Nicméně, ne každému dítěti může integrace vyhovovat. Dítě se musí přizpůsobit požadavkům ve škole, při vyučování a autoritě učitele (Vágnerová, Hadj-Moussová, Štech, 2001). Mukšnáblová (2014) uvádí, že vrstevníci žáka se

sluchovým postižením neradi přijímají do kolektivu někoho, kdo je od nich odlišný, pokud jim to nevysvětlí nějaká autoritativní osoba. Dítě, které je „jiné“, nedostačuje jejich požadavkům.

„Podstatné je i hodnocení vrstevníky, akceptace dítěte a jeho ocenění dobrým sociálním statusem, např. ve třídě“ (Vágnerová, Hadj-Moussová, Štech, 2001, s. 124). Proto pro dítě se sluchovým postižením nemusí být integrace stoprocentně vyhovujícím řešením, protože dítě může být izolováno od ostatních dětí, které si ho nevšímají. V horším případě může projít i šikanou.

Druhou možností je zapsat dítě do školy pro sluchově postižené. I tady bude identita dítěte ovlivňována. Děti se často tím, že odchází na školu pro sluchově postižené, musí adaptovat mimo jiné i na internát. To pro dítě znamená, že je vytrženo z rodinných vazeb a je pro takovou situaci i nezralé a nepřípravené. Může také prožívat pocit ztráty jistoty. Pokud má slyšící sourozence, kteří na rozdíl od něho chodí do školy v místě bydliště, bere to jako nespravedlivý trest a uvědomuje si svoji odlišnost (Vágnerová, Hadj-Moussová, Štech, 2001).

Rodinné vazby v rodině s dítětem se sluchovým postižením bývají jiné, než v rodině slyšícího dítěte. Pokud se dítěti rodiče více věnují, je jejich vztah s dítětem bližší. Naopak, pokud musí být dítě přes týden na internátě, vztahy s rodiči nejsou natolik blízké. *„Dítě mladšího školního věku je sice realistické a přijímá situaci v rámci své vývojové úrovně, ale tak radikální změna života může ovlivnit vývoj jeho identity a zafixovat určité, ne zcela standardní strategie chování“* (Vágnerová, Hadj-Moussová, Štech, 2001, s. 114).

→ Dítě se sluchovým postižením si faktu, že je odlišné, může všimnout už v mateřské škole, kde se tím ovšem tolik nemusí zabývat. Základní škola je prostředím, kde si toho začne všimnat, a kde ho to začne více ovlivňovat. Je přirozené, že tento fakt bude nejprve popírat a snažit se chovat stejně jako slyšící jedinci, se snahou vyrovnat se jim (Vágnerová, Hadj-Moussová, Štech, 2001).

→ Dle Vágnerové, Haj-Moussové a Štecha (2001, s. 211) záleží na *„vrozených předpokladech k rozvoji inteligence, včasnosti a kvalitou speciálně pedagogické péče i úrovni vlivu rodiny. Děti s lepšími předpoklady dovedou svůj sluchový, a tím i řečový handicap lépe kompenzovat, nalézt si a naučit se způsoby, jak jej co nejlépe překonávat.“*

3.1.5 Pubescence

Pubescenci odborníci vymezují v rozmezí od 11 let do 15 let. Je to fáze, kdy člověk hledá sám sebe a vytváří si svoji identitu. Dříve přijímal názory ostatních na danou věc, teď spoléhá sám na sebe. Utíká k nereálným fantaziím, představuje si, kým by chtěl jednou být, uvažuje o své profesní roli.

Pubescent bývá k sobě více kritický, tím spíše, že má nějaké postižení a hodnotí svůj stav, jaký je, a jaký mohl být (Vágnerová, Hadj-Moussová, Štech, 2001). Dospěje většinou k tomu, že je se svým stavem nespokojený. Vztah jedince k sobě samému je v tomto případě velmi důležitý pro formování osobnosti, pomáhá mu budovat si svou vlastní identitu. „*Vztah k sobě samému, přijetí či nepřijetí sebe sama jako postiženého, má důsledky také pro sociální vztahy postiženého, pro jejich vytváření a udržování*“ (Vágnerová, Hadj-Moussová, Štech, 2001, s. 218). „*Rozvoj myšlení ovlivňuje tímto způsobem i rozvoj vlastní identity*“ (Vágnerová, Hadj-Moussová, Štech, 2001, s. 212).

V tomto období přebírá jedinec tzv. skupinovou identitu, tj. sdílení zájmů jeho vrstevnické skupiny, důraz na konformitu, např. styl řeči, oblékání. Mění se zevnějšek, a jedinec potřebuje čas na přijetí toho, jak se mění. Dívky na rozdíl od chlapců dospívají rychleji. Pubescenti srovnávají svůj vzhled s ideálem, což na ně působí negativně. Proto věnují velkou pozornost výběru oblečení, účesu a celkovému vzhledu. Pubescent mezi vrstevníky hledá rovnocenné přijetí, a když je přijat, přináší mu to uspokojení, jistotu, kladné hodnocení, které podporuje jeho vlastní sebehodnocení. Od závislosti na rodině přešel k závislosti na skupině, čímž získává další úkol do budoucna, osamostatnit se i ze skupiny (Vágnerová, 2000). Výběr skupiny, s kterou má pubescent potřebu se ztotožnit, je pro člověka se sluchovým postižením problematický. Jestliže žije na internátě, nemá moc šancí na seznámení, protože žije v omezené skupině dětí, které mají stejné postižení.

Puberta by se dala označovat jako druhá fáze vzdoru, negativismu (po batolecím období). Pubescenti odmítají postoje, příkazy a zákazy rodičů. Situace je to pro všechny velmi těžká, ale fáze vzdoru a osamostatnění od rodičů je součástí dospívání. Jak jinak by se dítě mohlo stát zralým, samostatným a odpovědným dospělým? Dospívajícímu jedinci rodiče pomohou nejlépe tím, že k němu projevují pozitivní vztah, snaží se mu porozumět, respektují ho a nejsou na něj příliš přísní. Projeví se i míra jeho identifikace s rodinou a jejími hodnotami (Vágnerová, 2000 – Čáp, Mareš, 2001).

Pubescenta čeká v životě další úkol, směřovat k určité profesi volbou školy (střední škola, gymnázium atd.), bývá to velký problém pro jedince, který v tomto věku většinou ještě úplně neví, co chce dělat.

→ „*Mladý člověk v tomto období hledá odpověď na řadu základních otázek: kým jsem a jaký jsem, kam patřím a kam směřuji, jaké hodnoty jsou v mém životě nejvýznamnější. Znamená to dobře poznat své možnosti i meze, přijmout svoji jedinečnost i s některými omezeními a nedostatky, což je zvláště obtížné zejména pro dospívající s jakýmkoliv typem handicapu nebo zdravotního postižení*“ uvádí Langmeier, Krejčířová (1998, s. 156). Dále uvádí: „*Nalézt vlastní jedinečnost znamená odlišit se jasně od druhých, toto nalézání je proto spojeno s již uvedenou snahou o stále větší samostatnost, nezávislost na rodičích a společenské uplatnění*“ (Langmeier, Krejčířová, 1998, s. 157).

→ Dospívání je obdobím pronikavých změn ve vývoji osobnosti a přináší problémy v rodinné i školní výchově. Změny, kterými si pubescenti prochází, otřesou jistotou nabytou v dětství. Jejich úkolem je najít svoji novou identitu.

→ Je zřejmé, že dítě umístěné na internátě řadu problémů, se kterými se později bude běžně setkávat, vůbec neidentifikuje či o nich vůbec neví. Jde přitom často o zcela běžné a každodenní zkušenosti, např. jízda tramvají, nákup, hospodaření s vlastními penězi, vyřízení záležitosti na poště či obecním úřadě (Vágnerová, Hadj-Moussová, Štech, 2001).

3.1.6 Adolescence

Adolescence navazuje na pubescenci, začíná v 15. roce a končí okolo 20. roku života.

„*Adolescence je především dobou komplexnější psychosociální proměny, mění se osobnost dospívajícího i jeho sociální pozice*“ (Vágnerová, 2000, s. 253).

Důležitou součástí identity se stává zevnějšek a snaha o napodobení určitých vzorů krásy. Velký význam se u chlapců přikládá fyzické síle a dívky si zakládají na atraktivnosti. Je to jedna z nejjednodušších možností, jak získat uznání druhých, posílit sebehodnocení a budovat svou identitu. Ač je spolehlivější budovat svou jistotu na kompetentnosti, vzdělání, schopnostech, výkonech apod., je to pro ně mnohem složitější a ne všichni adolescenti dokážou tyto přednosti v tomto období ocenit (Čáp, Mareš, 2001 - Vágnerová, 2000).

Důležitým vývojovým úkolem je začlenění adolescenta do skupiny vrstevníků, kde se snaží navazovat jak vztahy přátelské, tak vztahy s opačným pohlavím. Adolescenti získávají zkušenosti v interakci a komunikaci s vrstevníky na vyšší úrovni, než v předchozích letech. Učí se komunikaci, empatii, pomáhat si, spolupracovat s ostatními, a navazovat a udržovat vztahy (Čáp, Mareš, 2001). Jedinec se potřebuje se odlišit od ostatních a zároveň potřebuje podporu a oporu skupiny. Může hrozit nebezpečí, kdy se nejistý mladý člověk stane např. členem nějaké náboženské sekty (Vágnerová, 2000).

Velkým přínosem pro mladé nedoslýchavé lidi jsou setkávání se „stejnými lidmi“, kteří mají problémy, s nimiž se mohou ztotožnit. Dalším vzorem pro ně mohou být starší nedoslýchaví lidé, kteří za sebou již zkušenosti mají, prošli vzděláním a většina z nich dospěla k tomu, kdo jsou. Ztráta sluchu může být překážkou, která zabránila realizaci jejich přání a očekávání (např. vystudovat jinou školu, být policistou apod.), ale není to samozřejmě podmínkou.

V tomto období adolescenti řeší přechod na střední školu, a s tím je spojena volba budoucího povolání. Nedoslýchavé děti bývají integrovány do běžné školy, kde se učí společně s dalšími slyšícími dětmi. Tím dítě získá příležitost setkávat se s těmito dětmi a tím se i asimilovat do jejich světa. Později o volbě střední školy rozhodují i sami nedoslýchaví adolescenti. Někteří se nechtějí se od společnosti slyšících nijak odlišovat, a proto se snaží s ní co nejvíce ztotožnit, tedy tzv. integrovat se. Jsou ale tací, kteří začnou pocítovat, že jim chybí nějaká důležitá součást jejich osobnosti, kterou je potřeba poznat a díky ní i formovat svoji identitu (Procházková, 2006a). Proto volí školy pro sluchově postižené.

Adolescenti jsou v netypické situaci, jelikož nejsou ani dospělí, ani děti. Jsou tzv. v přechodné fázi. Nechtějí být ještě dospělými, kteří mají spoustu závazků a usedlý život, který se týká rodiny a práce. Nastávající dospělost je pro ně neatraktivní, protože je spojena s omezeními a zodpovědností za sebe samého, případně za další osoby (vlastní dítě). Člověk odkládá definitivní rozhodnutí (oddaluje svoji dospělost²¹), dále se může antiidentifikovat²² a ještě má potřebu experimentovat s různými rolemi. V mnoha rodinách dochází ke zklidnění, pokud v pubertě přetrvávaly problémy s pubescentem, mnohdy dochází ke zlepšení rodinných vztahů. Ale závisí to na tom, jestli se rodiče také dokázali změnit (přizpůsobit), a pochopit změnu svého dospívajícího dítěte (Čáp, Mareš, 2001).

²¹ Tzv. adolescentní / psychosociální moratorium (Vágnerová, 2000).

²² Člověk dělá přesný opak toho, co po něm chce jeho okolí (Vágnerová, 2000).

- Nejvíce se otázka identity u nedoslýchavých dětí řeší v dospívání. V tomto období se člověk snaží vymezit, kdo je, čím chce být a jaký bude. Toto období je těžké pro všechny dospívající, nejen pro nedoslýchavé lidi. U nedoslýchavých je to ztíženo sluchovou vadou. Proto je důležité respektovat jedince a jeho individualitu, dát mu informace jak o světě slyšících, tak i N/neslyšících. Podporovat zdravé sebevědomí, vytvořit bezpečné a příjemné prostředí, kde se dítě může realizovat a tvořit si tak zdravou identitu, díky svým názorům a postojům, které si v dospívání tvoří (Procházková, 2005).
- „*Vymezení identity je závislé na způsobu prožívání a uvažování, typickém pro toto období*“ (Vágnerová, 2000, s. 296).
- Budování identity a vývoje já musí projít krizí, kterou se jedinec snaží v tomto období vyřešit. Díky krizi váhá mezi možnostmi a má určité pochybnosti, které ho ale zase posunou dále (Čáp, Mareš, 2001).

3.1.7 Mladá dospělost

Zde se budeme zabývat mladou dospělostí, tedy obdobím od 20 let do 35 let věku. Člověk nabude samostatnosti a nezávislosti, dává mu to pocit sebejistoty a sebedůvěry, ale má i tendence riskovat. Nově nabytá svoboda a současně tlak k přijetí zodpovědnosti v něm vyvolává pocity omezení. Mladý dospělý má jiné potřeby než v mládí, např. potřeba změny, myšlení, uvažování jiným způsobem, což vede k naplnění své vlastní identity (Vágnerová, 2000 – Langmeier, Krejčířová, 1998).

V tomto období je pro člověka se sluchovým postižením prioritou dostudovat střední školu, případně i vysokou školu a najít si vhodné zaměstnání. Vágnerová, Hadj-Moussová, Štech (2001) uvádí, že u jedinců se sluchovým postižením je možné v tomto období prožít druhou životní krizi identity jedince, a to když odchází z chráněného a izolujícího prostředí speciálního školství (mnohdy i z běžné školy) do zaměstnání.

Profesní identita je tvořena už od pubescence, a v době mladé dospělosti se stabilizuje a obohacuje. S tímto souvisí formování partnerské identity. Člověk se sluchovým postižením se snaží seznámit se s přijatelným partnerem, a to všechno může představovat další potencionální zátěž sebehodnocení člověka se sluchovým postižením (Vágnerová, Hadj-Moussová, Štech, 2001).

Člověk, který je jistější a vyrovnanější, i díky své práci, si vybudoval zdravou identitu. Dokáže navázat citový vztah, vzdá se části své samostatné identity ve prospěch partnerství. Svatbou člověk podpoří párovou identitu a adaptuje se na nový život. Po partnerské identitě se člověk soustředí na formování té rodičovské. Pro rodiče může být dítě uspokojením všech základních psychických potřeb, ale také překážkou k jejich uspokojení. Vznikají nové povinnosti, tlak a zodpovědnost (Vágnerová, 2000), které mohou vyústit v krizi v manželství. Traumatem (snižujícím sociální status i sebehodnocení handicapovaného dospělého) může být i vědomí ohrožení budoucího rodičovství, dané vlastním zdravotním stavem, eventuálně dědičnou zátěží (Vágnerová, Hadj-Moussová, Štech, 2001).

→ V mladém dospělém se od jedince očekává, že založí rodinu, najde si práci a zajistí se. Mladý člověk tedy získá spoustu nových rolí a musí se naučit s nimi pracovat a následně je zvládnout, jsou to zejména role profesní, partnerská a rodičovská. Všechny tyto složky jsou důležitou součástí identity (Čáp, Mareš, 2001).

3.1.8 Dospělost

O dospělém člověku hovoříme v období od 35 let do 45 let. V tomto období opět nastává krize vlastní identity (první proběhla v dospívání). Vágnerová (2000) uvádí, že mnozí psychologové mluví dokonce o krizi středního věku. Objevuje se znovu, protože je potřeba svoji identitu přehodnotit a nalézt takovou, která by byla vhodná pro období stárnutí. U jedince probíhají změny, např. tělesné (u žen třeba úbytek tělesné atraktivity), v profesní roli (měla by být na vrcholu), v manželství (identitu zatěžuje druhá krize manželství;²³ dále dospívání dětí, nové role). Dočasným uspokojením a dočasnou součástí identity se může stát mimomanželský vztah. Identitu člověk ovlivní i rozvodem. Většinou se proměňuje identita rodičů i dospívajících dětí v jednom období, což může znamenat mnoho problémů a nedorozumění.

U lidí se sluchovým postižením toto období probíhá podobně. Vlastní rodina se může stát jakousi ochrannou buňkou, kde manželé spolu sdílí své problémy. Rodičům se sluchovým postižením se může stávat, že do výchovy dítěte zasahují prarodiče. Domnívají se, že rodiče výchovu kvůli svému postižení nemohou zvládnout. Někteří lidé mohou mít problém s nalezením vhodného partnera, protože se pohybují v omezeném okruhu lidí. Tím odkládají založení rodiny.

²³ První krize nastává v období mladé dospělosti.

Omezený výběr možných povolání nemusí člověka se sluchovým postižením uspokojit. V profesi, pro kterou studoval a ve které by měl v této době dosahovat vrcholu, nemusí nacházet ani uplatnění (Vágnerová, Hadj-Moussová, Štech, 2001). Pro tyto lidi je vhodné zúčastňovat se různých rekvalifikačních kurzů, kde si rozšíří obzory a své pracovní schopnosti.

- V tomto období pokračují osobní, partnerské vztahy, včetně řešení konfliktů, rozvodu, a vytváření si nového partnerského života. Dospělý bilancuje, zda již dosáhl určitých výsledků, cílů v zaměstnání, v osobním životě. Klade si otázku, jaký smysl má každodenní shon a rutina pracovního a osobního života. K obohacení života přispívají zájmy jedince, aktivita a setkávání s přáteli. V nepříznivém případě dospělý smysl nenalézá a jeho život je frustrující (Čáp, Mareš, 2001).
- V dospělosti a ve stáří se uplatňují více sociální vlivy než vývojové proměny typické pro dětství (Vágnerová, Hadj-Moussová, Štech, 2001). To platí i u lidí se sluchovým postižením. Identita ovlivněná ztrátou sluchu už není pro jedince tak důležitá. Soustřeďují se více na vývoj svých dětí (případně i vnuků) a na jejich problémy, včetně identity.

3.1.9 Období starší dospělosti

Starší dospělost se vymezuje zhruba v 45. roce života a končí okolo 60. roku. Starší jedinec postupem věku získává novou roli, k těm současným se přidá role prarodičovská. Jeho děti dospívají do věku, kdy chtějí být samostatné a odchází od rodiny do vlastního bydlení. Uzavírají manželství a zakládají rodiny. Mnozí prarodiče si uvědomují, že až s vnoučaty si užijí plně radost z dítěte, než když byli sami mladými rodiči.

Další role se mění, některé zanikají, nové vznikají. Identitu ovlivní úpadek v pracovním životě, a také smrt vlastních rodičů. Změní se vztahy v rodině, starší lidé se stanou nejstaršími v rodině, což ovlivní i jejich vlastní identitu (Vágnerová, 2000).

Konec tohoto období se projevuje přijetím faktu stárnutí – změnou vlastní identity a proměnou myšlení. Profesní role zaniká, pracovní kompetence staršího člověka už nejsou pro společnost zajímavé, protože se zhorší jeho výkon a zdravotní stav. Případně v tomto období nastává odchod do důchodu. Je to velká změna, jedinec ukončí činnost, na níž si navykl, a přinášela mu uspokojení. Oslabují a přestávají kamarádské vztahy, které se

vytvořily při společné práci. Mohou také vznikat problémy v komunikaci s partnerem, kdy spolu jedinci tráví více času, než jsou zvyklí (Čáp, Mareš, 2001).

→ Optimální je pro důchodce přijmout skutečnost tak, jak je a pokusit se využít možností, které jim nabízí – nové cíle a činnosti, lidské vztahy, formy komunikace. K tomu mohou pomoci různé zájmové činnosti nebo členství v nějaké skupině, lidé se sluchovým postižením mají možnost scházet se v klubech pro ně určených.

3.1.10 Období stáří

Obdobím raného stáří prochází člověk mezi 60. až 75. rokem života. Pravé stáří se datuje od 75. roku života a výše.

Identita starého člověka se mění, jeho zdravotní stav se mění, případnou očekávanou smrt lze chápat jako ohrožení identity. Některé svoje role a kompetence ztrácí, některé mu zůstávají a je na ně pyšný. Nejdůležitějším článkem je pro něj rodina. Pro člověka je důležité někam patřit, váže se k určité skupině a místu (např. pozitivní vztah ke vnukům), úspěch v rodině je i jeho úspěchem.

Ve stáří jedinci bilancují svůj život, dosavadní běh a smysl života. Žádoucí je dopracovat se k přijetí všech kladů i záporů předchozího života, k moudrému a vyrovnanému postoji. Opačnou a nepříznivou formou stáří je hluboká nespokojenost nad vlastním životem, která vede až k zoufalství.

Příkladem ztráty identity u takto starých lidí může být přechod do domova důchodců, čímž ztrácí své zázemí, původní domov, případně i přátele. Když člověk onemocní nějakou závažnější nemocí, často přijme svoji roli nemocného, a té se poddává. Pod vlivem demence může svoji identitu i ztratit (neví, kdo je on sám, nepoznává okolí apod.) (Vágnerová, 2000 – Langmeier, Krejčířová, 1998). Pro lidi se sluchovým postižením, kteří jsou umístěni do domova důchodců, může být situace mnohem horší. Mohou být totiž sami mezi slyšícími lidmi a mohou se uzavírat sami do sebe, protože si nemají s kým popovídat. Jejich situaci by usnadnil vznik dalších zařízení podobných Tichému domu neslyšících, který je v provozu od roku 2013 a je výhradně určen právě osobám se sluchovým postižením.²⁴

²⁴ <http://www.tdnko.cz/tichy-dum2/>

Jednou z vad, která souvisí se sluchem a propuká právě v tomto období, je presbyakuzace (stařecká nedoslýchavost). Jedinec si ji nechce připustit, právě proto, že většinu zvuků slyší. Neslyší jen ty vysoké tóny, které jsou důležité k rozlišování jednotlivých hlásek (Hroboň, Jedlička, Hořejší, 1998).²⁵

→ V průběhu období stárnutí prochází člověk změnou vlastní identity přijetím faktu stárnutí (Vágnerová, 2000). „*Sebehodnocení je vázáno na nejrůznější zkušenosti, které jedinec v průběhu života získal, a na vzniku defektu*“ (Vágnerová, Hadj-Moussová, Štech, 2001, s. 124).

²⁵ Téma presbyakuzace není předmětem této práce, proto se jím podrobněji nezabývám.

4 Identita u lidí se sluchovým postižením

Kremmery (2014), zkoumající vnímání identity v souvislosti se ztrátou sluchu, popisuje tři faktory, které ovlivňují výběr identity – a) interakce s ostatními, b) životní prostředí a c) životní zkušenosti (ty, které se staly v minulosti a ty, kterým čelí v současné době). Volbu identity (jsem nedoslýchavý × neslyšící) představuje jako jakousi „tekutinu“, která se přelévá v závislosti na situaci, ve které se nedoslýchavý člověk ocitne. Pokud je nedoslýchavý člověk v klidném prostředí a poslouchá přednes vyučujícího (s pomocí sluchadel), volí si v této situaci nedoslýchavou identitu. Pokud je v hlučném prostředí, může volit společnou komunikaci s neslyšícími, a tím se identifikovat jako neslyšící. Ovšem je možné, jak říká sama autorka, aby zůstal i v této situaci identifikován jako nedoslýchavý. Na tomto příkladě se ukazuje, jak funguje „tekutina“ identity, a mění se v závislosti na faktorech. Proto se jedinec může rozhodnout, že se v daném kontextu identifikuje jako jeden identifikační typ, a v jiném kontextu jako jiný typ, bez ohledu na ztrátu sluchu, při rozdílných interakcích.

4.1 Identita u neslyšících lidí

Problematika identity se týká i lidí neslyšících. Závisí to na povaze a rozsahu jejich vady, dále v jakém prostředí vyrostli, v jaké škole byli (případně jakou metodou) vzdělávání a zda přijali svou sluchovou vadu.

Ti, kteří svoji vadu přijali za svou, a mají jasno o tom, kdo jsou, chtějí většinou patřit do komunity N/neslyšících. Jejich identita bývá úplná s pevnými základy, protože jejich život a chování odpovídá jejich vnitřnímu cítění. Komunita N/neslyšících má svůj jazyk, historii a kulturu. Předávání informací dalším neslyšícím žákům a studentům by měla zajistit škola, ale bohužel tomu tak všude není. Jsou však školy, které se snaží zařadit do výuky hodiny znakového jazyka a kultury Neslyšících. Velmi důležitý je pro jedince při formování identity i kontakt s ostatními neslyšícími lidmi, který jim pomáhá naučit se různé zvyky a vzorce chování užitečné do budoucího života (srov. Kosinová, 2008 – Procházková, 2006a).

4.2 Identita u nedoslýchavých lidí

Nedoslýchaví lidé jsou skupinou na pomezí většinové společnosti, tj. společnosti slyšících a komunity N/neslyšících. Vyrůstají většinou ve společnosti slyšících lidí, mají slyšící kamarády a navštěvují běžnou školu (Procházková, 2006b). Procházková (2006a) uvádí, že identita neslyšících a nedoslýchavých lidí je tématem nejen pro ně samotné, ale také pro odborníky (např. učitele, psychology, speciální pedagogy apod.). Doušová, Kratochvílová, Motejzíkova (2014) se zmiňují, že do poradny, kde pracují, dochází klienti, které zajímá hlubší sebepoznání a řeší otázku „kam patřím“, protože se jim nedaří začlenit ani do jednoho světa (slyšícího či neslyšícího, resp. komunity N/neslyšících).²⁶

Ross (2011) o nedoslýchavých dětech hovoří i jako o mostě, který je mezi slyšícím a neslyšícím světem. Motejzíkova (2013) o nich píše jako o „zapomenutých“. Tyto děti podle Rosse (2011) dosahují lepších výsledků v jazyce a řeči, než děti neslyšící. Mají zbytky sluchu, které jim k tomu pomáhají. Přesto i tak jsou nedoslýchavé děti odlišné od slyšících. Nosí sluchadla a chodí na zvláštní doučování (případně logopedii). Ve výuce pro ně bývá problém stíhat či porozumět dialogům, vtipům apod. čímž mohou získat pocit, že jsou izolované a mohou mít problém se zapojením do větší skupiny. Mohou se považovat za neslyšící, i přesto, že žádného neslyšícího neznají a ve srovnání s ním neslyšící nejsou, což může být příčinou problému tvorby identity.

Nedoslýchavé děti se dokáží přizpůsobit pravidlům slyšící společnosti, a dokáží v tomto školním prostředí dobře fungovat – mívají výborný prospěch. Jak ovšem uvádí Procházková: *„U těchto dětí to bývá složitější spíše s prožíváním sebe sama. Při vyučování není problém, ale při běžném fungování mezi ostatními např. o přestávkách, mohou nastat komplikace. Ty často působí velký psychický tlak a strádání. Děti se cítí být nedostatečné a vyčleněné. Děti při takových potížích často tzv. somatizují, bolívá je břicho, hlava, špatně spí a mohou odmítat chodit do školy“* (Procházková, 2006, s. 20).

Právě tyto nedoslýchavé děti, které se cítí vyčleněné, nebo oddělené od slyšících vrstevníků, se většinou rozhodnou vstoupit do společenství neslyšících a identifikují se jako Neslyšící. Můžou to být právě špatné zkušenosti v dětství, které je přimějí se takto rozhodnout. K úspěšnému začlenění je vhodné se naučit znakový jazyk, který je pak výhodou pro jejich další budoucnost. Mnoho nedoslýchavých lidí, kteří přijmou svoji ucelenou

²⁶ Jedná se o Speciální psychologickou poradnu pro sluchově postižené Centra pro dětský sluch Tamtam, o.p.s. (dříve Federace rodičů a přátel sluchově postižených) – www.frpsp.cz

identitu, se stává tlumočnický znakového jazyka, anebo působí jako pedagogové na školách pro děti se sluchovým postižením (Procházková, 2006b).

„Nedoslýchavý, když je v kontaktu s komunitou N/neslyšících, pak si osvojí i jazyk znakový. Mnozí z nich se cítí být členy této menšiny“ (Procházková, Vysuček, 2007, s. 6).²⁷

Nedoslýchaví lidé mívají problém se začleněním do společnosti, přestože fungují mezi slyšícími lidmi, a dokáží se zapojit i do komunity N/neslyšících. Je to dáno hodně jazykem, který je jednou složkou k formování identity. Záleží na jejich dětství, v jaké společnosti vyrůstali, zda měli kontakt se znakovým jazykem, do jaké školy docházeli, nebo zda byli pouze ve společnosti slyšících (Procházková, 2006a).

„Člověk s neucelenou sebeidentitou nedokáže sám sebe vnímat jako plnohodnotnou osobnost, neumí vnímat své pocity, své prožívání a mnohdy ani své potřeby. Takový člověk se nedovede docenit a nezná svou pravou hodnotu. Z toho plyne mnoho nesnází (...), se kterými se ve svém životě setká“ (Procházková, Vysuček, 2007, s. 11).

Identita u nedoslýchavých bývá často velkým a složitým problémem, který tyto jedinci musí řešit. Každá sluchová vada má jiné potřeby. Nedoslýchaví lidé se od sebe mohou lišit stupněm poškození sluchu, způsobem komunikace, dosaženým vzděláním a sociálními zkušenostmi atd. (Procházková, 2006a).

Jeden z respondentů výzkumu prováděného Israelite, Ower, Goldstein (2002) se o své nedoslýchavosti vyjádřil, že nedoslýchavost je jeho součástí, a negativně vnímá pouze to, že v životě čelí více problémům, než slyšící lidé. Označuje sám sebe jako někoho, kdo se pouze odlišuje jednou věcí od ostatních a nepovažuje se za člověka s postižením. Druhý respondent se vyjádřil, že se cítí být mezi dvěma světy (slyšících a N/neslyšících lidí) a hledá, kam se zařadit.

²⁷ V této souvislosti mohu tvrzení Procházkové a Vysučka potvrdit, ale zároveň nesouhlasím s tím, že mnozí se cítí být členy této menšiny. Myslím si, že je to spíše jedna z jejich možností, identifikovat se s komunitou N/neslyšících, protože nedoslýchaví lidé mají podobné problémy jako lidé N/neslyšící, kteří jsou součástí komunity N/neslyšících. Ale domnívám se, že kdyby existovala nějaká „komunita nedoslýchavých“, mnoho nedoslýchavých lidí by se identifikovalo s takovou hypotetickou komunitou.

4.3 Faktory působící na identitu nedoslýchavých lidí

4.3.1 Rodina, ve které jedinec se sluchovým postižením vyrůstá

Rodina si narozením dítěte se sluchovým postižením prochází fázemi, kdy musí vstřebat šok, který následně popře (sluchové postižení není viditelné, naopak dítě rodiče utvrzuje, že slyší, například otočením hlavičky za zvukem, ale je možné, že cítí vibrace), dále se popření faktu promítne do hněvu (trvá dlouho a často se toto období vrací, nejvíce jsou rodiče rozladěni tím, jakým způsobem jim bylo řečeno, že jejich dítě neslyší).²⁸ Po fázi smlouvání (rodiče se snaží nějakým způsobem přijmout daná fakta) přichází stadium rezignace, deprese (rodiče si prochází stavy beznaděje, pocity viny, méněcennosti, „proč zrovna my?“) a posledním stadiem je přijetí (rodiče začínají hledat smysl života a začínají se podílet aktivně na jeho vývoji), které může trvat dlouhou dobu (Vymlátílová, 2003).

Pokud rodina bude klást za vinu dítěti to, že se narodilo se sluchovým postižením, rozhodně to nepřispěje k rozvinutí zdravé a stabilní identity. Naopak, dítě si bude připadat neschopné a mít pocit, že rodičům pouze překáží. Dalším špatným přístupem k dítěti je, že na něho budou nahlížet jako na „chudáčka“, kterému všechno dovolí, a budou ho v každé situaci litovat.

4.3.2 Osvojení řeči a jazyka

Vágnerová (2001) se domnívá, že jedinci se sluchovým postižením, u kterých nedostatečný rozvoj řeči ovlivňuje jejich poznávací procesy a schopnosti, zůstávají prakticky opožděni v mentálním vývoji oproti slyšícím jedincům (zvláště pokud se jedná o abstraktní myšlení). Pro jedince se sluchovým postižením je obtížné přizpůsobit podmínkám sociálním, obtížně se dorozumí, vyjadřují se hůře, špatně rozumí. Proto je u nich větší pravděpodobnost introverze, strachu z posměchu, plachosti, pocitu méněcennosti. To vše ovlivňuje jejich identitu.

Macurová (2006), Jungwirthová (2006), Kratochvílová (2009), Renotierová, Ludíková (2006), Easterbrooks a Baker (2002) se nezávisle na sobě domnívají, že každé dítě potřebuje jazyk ke komunikaci s okolím. Dítě, které má sluchové postižení, nemůže přijímat podněty z okolí sluchovou cestou a přístup k mluvenému jazyku (rozvoj komunikace a získávání informací) je omezený. Proto je pro něj vhodnější užití jazyka smyslově přístupného, tj. jazyka znakového. Rodiče se však obávají, že děti se sluchovým postižením, které ovládají

²⁸ Více viz Iva Jungwirthová v diplomové práci Rodiče a závažné postižení novorozence (proces vyrovnávání a možnosti psychologické pomoci), 2000.

znakový jazyk, budou „líné“ mluvit a odezírat. Ač je pro rodiče jednodušší s dítětem mluvit (neumí znakový jazyk), dítě upřednostňuje pro něj „snadnější“ způsob komunikace, zejména pokud ho ovládá lépe. Odezírání a mluvení pro něj může být náročnější. To, že se rodiče naučí znakový jazyk, ač na horší úrovni, je pro dítě velice dobré, protože dítě komunikovat potřebuje. Je ale běžné, že dítě, ač upřednostňovalo znakový jazyk, může později upřednostňovat jazyk mluvený.

Další odborníci specializující se na problematiku sluchového postižení Meadow-Orlans, Mertens, Sass-Lehrer (2003) popisují, že volba způsobu komunikace závisí ovšem na mnoha faktorech. Je přirozené, že N/neslyšící rodiče používají častěji znakový jazyk, než rodiče slyšící. Volba způsobu komunikace také závisí na velikosti ztráty sluchu dítěte. V jejich výzkumu se ukázalo, že z dotazovaných rodin se našel velmi malý počet rodičů, kteří by používali pouze čistou orální metodu. Vždy byla doprovázena různými podpůrnými vizuálními prostředky, společně s odezíráním.

Easterbrook, Baker (2002) říkají, že brzké osvojení jazyka má pozitivní vliv na poznávání světa, komunikaci, sociální a emocionální rozvoj, a dále i rozvoj jazyka a gramotnosti. To je však problém, protože 90% dětí se sluchovým postižením se rodí slyšícím rodičům a osvojování jazyka probíhá kvůli pozdní diagnostice se zpožděním. Děti se pak učí jazyk ve škole, místo toho, aby se učily běžné předměty, jako je matematika, čtení apod.

U dětí se sluchovým postižením vzniká problém, kdy se neverbální složka rozvíjí (např. práce s předměty), ale verbální se opoždí (např. oblast informační, logické vztahy, sociální situace). Děti s komunikačními dovednostmi na nižší úrovni se méně zapojují do interakce s ostatními. Tím získávají mnohem méně zkušeností a informací, co se děje kolem nich. Slyšící dítě přirozeně vnímá zvuky kolem něj, vytváří si sluchovou mapu a snaží se rozumět zvukům kolem něj. Propojí si určitý zvuk s následující akcí. Např. slyší zvuky domácího spotřebiče, a pochopí, že rodič připravuje jídlo. Toto je u dítěte se sluchovým postižením omezeno (Šedivá, 2006). Ovšem pokud je to v jeho možnostech, za pomoci tréninku se může „naučit slyšet“.

4.3.3 Stav sluchu, doba vzniku

Prožívání sluchového postižení probíhá u každého jedince individuálně. Jedinci, kteří mají sluchovou vadu od narození, se se svou vadou vyrovnávají snáz, jelikož neznají jinou

možnost. Nikdy předtím neslyšeli, a proto neví, jaké to je, případně o co přesně přichází (Muknšnáblova, 2014).

Dle Procházkové a Vysučka (2007) u N/neslyšících lidí není rozhodujícím faktorem stupeň a rozsah vady či doba vzniku. Mnozí odborníci specializující se na sluchové postižení uvádějí, že na jazykový vývoj dítěte nemá vliv velikost ztráty sluchu sama o sobě – např. Motejzíkova (2013). Vliv podle nich má i osobnost dítěte, do jaké míry se v procesu učení angažuje rodina, důslednost, se kterou nosí dítě kompenzační pomůcku, i to, jaká je hladina hluku v prostředí, ve kterém se dítě vzdělává aj.

Ovšem podle mých osobních zkušeností je u nedoslýchavých lidí stupeň a rozsah vady či doba vzniku zcela jistě významným faktorem. Ten, kdo slyší hůře, se může také hůře začleňovat do slyšící společnosti. Domnívám se, že lehce nedoslýchavý by s tím neměl mít vážný problém. Samozřejmě na tomto místě беру v potaz pouze faktor samotné hluchoty, nikoli další prvky či rysy osobnosti jedince (společenskost, komunikativnost apod.).

(Easterbrook, Baker, 2002) se domnívají, že nedoslýchavé děti, a obecně i dospělí, slyší určité věci, ale nemohou se na ně plně odkazovat. V některých situacích se pouze domnívají, že slyšeli to, co slyšeli. Také u nich dochází ke zkreslení stavu sluchu, a mohou mít problém odhadnout, co se děje kolem nich. U nedoslýchavých dětí je velká rozmanitost ztráty sluchu, a to mnozí učitelé a další lidé, kteří přijdou do kontaktu s těmito dětmi, nechápou.

4.3.4 Výběr školy a volba povolání

Rodiče se rozhodují mezi běžnými školami, kde je dítě integrováno, a školami pro sluchově postižené. Mnozí žáci a studenti škol pro sluchově postižené jsou přes týden ubytováni na internátě, kde je dán řád a program je pevně stanoven. Individuální životní rytmus dětí, jejich návyky a potřeby nejsou v tomto případě vůbec respektovány. *„Život v internátní škole klade mnohem více nároků než běžná škola a postižené děti jsou navíc méně zralé a hůře disponované než děti zcela zdravé“* (Vágnerová, Hadj-Moussová, Štech, 2001, s. 189). Děti, které žijí na internátě, jsou více izolované od okolního světa. Také se sociálně vyvíjí jinak, než děti vyrůstající v rodině. Spolužáci spolu tráví mnohem více času, a navazují i „životní vztahy“, tj. nachází si kamarády na celý život (Vágnerová, Hadj-Moussová, Štech, 2001). Mnohé nedoslýchavé děti se setkají na školách pro sluchově postižené a případně i na internátě se znakovým jazykem u svých přátel. Meadow (1976) se také domnívá, že děti jsou

na internátě sociálně nevyzrálé, nemají možnost se individuálně vyvíjet (berou se ohledy na celou skupinu, ne na jednotlivce), mají méně soukromí a téměř žádnou zodpovědnost.

Vzhledem ke ztrátě sluchu má jedinec omezený výběr škol, které může absolvovat. Nicméně výběr oborů na středních školách je mnohem větší, než byl před rokem 1989. Před tímto rokem mohli budoucí středoškoláci vybírat například z klempířství, čalounictví, krejčovství apod. V současné době mohou vybírat z oborů jako je hotelnictví a turismus, kuchař-číšník, truhlářské práce apod. Výběr oborů je pro mladé lidi se sluchovým postižením přesto stále omezený – pokud se chtějí vzdělávat v jiném oboru, je nutné absolvovat obor v integraci na běžné škole, kde je nabídka mnohem rozmanitější (Hudáková, 2006a – Hudáková, 2006b).²⁹ Důležité je dodat, že některá povolání jsou kvůli postižení nevhodná (Vágnerová, Háj-Mousová, Štech, 2001).³⁰

4.3.5 Přátelé, společnost

K rozvinutí zdravé identity nedoslýchavých lidí je potřeba setkávat se s dětmi nebo dospělými se stejným postižením. Procházková (2005) se domnívá, že pokud rodiče svým dětem se sluchovým postižením kontakt s N/neslyšícími lidmi neumožní, pak nastává nebezpečí, že při jejich vývoji bude chybět jeden velmi důležitý a nezastupitelný článek. Tento nedostatek může vést i k narušení jejich identity.³¹ Pro děti se sluchovým postižením je to způsob uvolnění, protože komunikují s někým, kdo je na tom stejně. Nemusí nikomu nic vysvětlovat, a ví, jak spolu komunikovat. Pro člověka je velmi důležité vědět, že někam patří, do určitého společenství, je to věc, kterou máme už v genech (Procházková, 2005, 2006b).

Přátelé nedoslýchavého jedince bývají ze společnosti slyšících i N/neslyšících. V obou společnostech však naráží na problémy spojené s komunikací. Dle Procházkové (2006a) existují i případy, kdy mají nedoslýchaví lidé problém se vůbec někam začlenit, ať už do společnosti slyšících či N/neslyšících. Ve společnosti slyšících pro něj není jednoduché být ve větší skupině lidí a sledovat jejich rozhovor. Ve společnosti N/neslyšících bývá omezen svoji kompetencí ve znakovém jazyce, a tudíž se často nemůže plně zapojit do rozhovoru N/neslyšících lidí. Také mívá trochu jiný pohled na svět, ne vždy si s N/neslyšícími rozumí,

²⁹ Více o vhodném povolání např. na tomto odkazu: <http://www.praceprozp.cz/hledam-praci/vhodne-pracovni-pozice/sluchove-postizeni>

³⁰ Na základě vlastních zkušeností vím, že jedinec nemůže vykonávat například žádné povolání ve státním sektoru v ozbrojených složkách, jako jsou vojáci, policisté, hasiči atd. Dále nemůže být člověk se sluchovým postižením mimo jiné pilotem, a vykonávat další práce, které jsou spojené s telefonováním.

³¹ Na základě vlastních zkušeností si myslím, že tato situace může nastat i u nedoslýchavých. Rodiče nedoslýchavého jedince slyší, jeho kamarádi také, a proto nemají nedoslýchaví jedinci žádný nedoslýchavý vzor.

a proto i jinak řeší otázky komunity N/neslyšících, např. problematiku kochleárních implantátů. Z tohoto důvodu nejraději vyhledává společenství nedoslýchavých lidí.

4.3.6 Postoje a reakce ostatních lidí

Jedním z důležitých faktorů ovlivňující identitu nedoslýchavého člověka, je reakce okolí a chování ostatních lidí k němu. Někteří lidé považují nedoslýchavé jedince za slyšící, kteří „jen“ hůř slyší. Oproti N/neslyšícím lidem mají ještě zbytky sluchu, což je pro ně výhoda, mohou se dorozumět mluvenou řečí a neřadí je to do světa N/neslyšících. Jako slyšící je také brát nelze, protože ve světě slyšících se potýkají s určitými omezeními. A zde nastává problém, protože na nedoslýchavé a na jejich potřeby a práva není brán takový zřetel. Toto potvrzují sami nedoslýchaví lidé. Přitom tvoří také skupinu, která má své potřeby a přání, a která se odlišuje od společnosti N/neslyšících i slyšících. Není však jednoduché obecně určit, jaké jsou specifické potřeby těchto lidí. Jeden může upřednostňovat znakový jazyk před mluveným jazykem, jiný se spoléhá na odezírání a znaky ho ruší apod. (Procházková, 2006a).

Americká odbornice na psychologii N/neslyšících Ridgeway uvádí: „*Rozvíjení identity bývá často celoživotní proces a mnoho lidí svoji identitu „objevuje“ až později v životě. Sám proces rozvíjení identity může být bržděn negativními postoji k hluchotě, s nimiž se neslyšící člověk ve svém okolí setkává. Kromě toho mu společnost často dává na srozuměnou, že musí být buď tím, nebo oním. Tak tomu ale není. Ve skutečnosti se dnes mnoho mladých neslyšících učí hledat rovnováhu mezi dvěma prostředími a rozvíjet svou identitu po dvou liniích*“ (Ridgeway, 2001, s. 22).

Pokud nedoslýchavý člověk odmala vyrůstá v prostředí slyšících lidí, navštěvuje běžnou školu a je i schopen fungovat v tomto prostředí, necítí se být odlišný od slyšících jedinců. Přesto nastanou situace, kdy odlišný je, protože podle spolužáků „divně“ reaguje, jak uvádí například i Procházková (2006a). Děti nemusí poznat, že nedoslýchavý jedinec špatně slyší a myslí si, že takový je, pomalejší a roztržitější. Což se také může odrazit na jeho identitě. Tím, že se za svůj život nesetká s N/neslyšícími lidmi, může mít za důsledek přijetí identity slyšícího. Většinou v období adolescence si nedoslýchavý člověk, integrován odmala ve společnosti slyšících, může začít svoji odlišnost uvědomovat. Je to dlouhý proces, kdy si člověk musí postupně na svoji jinakost zvyknout. Mnozí nedoslýchaví lidé se v tomto procesu dostanou k N/neslyšícím a znakovému jazyku – pro mnohé je to úleva a osvobození a poznání nového světa. Cílem tohoto procesu by mělo být svoji jinakost pozitivně přijmout. K dosažení

zdravé identity je důležité přijmout všechny své části, pozitivní i negativní. Pokud nějakou část potlačíme či odmítáme, je to cesta k narušené identitě a její důsledky se později projeví (Procházková, 2006a).

Potměšil (2007) k tomu dodává, že děti, které volí ke komunikaci mluvenou řeč, neupozorňují na svoji sluchovou vadu, aby okolí nezměnilo názor na jejich osobu.

4.4 Shrnutí faktorů

Zde je seznam faktorů, které byly popsány výše a ovlivňují identitu nedoslýchavých. Podle mého názoru toto platí obecně pro všechny lidi se sluchovým postižením. Pro lepší přehlednost jsou faktory v textu zvýrazněny.

Prvním faktorem je rozhodně **rodina, ve které jedinec se sluchovým postižením vyrůstá**. Záleží na tom, jaký pohled na sluchové postižení svému dítěti se sluchovým postižením předají.

S rodinou úzce souvisí **osvojení řeči a jazyka**. Pro děti se sluchovým postižením je smyslově přístupnější znakový jazyk, ale některé děti se sluchovým postižením nemají problém ani s osvojením mluvené řeči a jazyka, zejména děti nedoslýchavé. Také záleží na tom, kdy si začne dítě osvojovat svůj mateřský jazyk.

K tomu, aby si mohlo dítě osvojit nějaký mateřský jazyk, je důležité znát **stav sluchu**, čili velikost ztráty. A to proto, abychom věděli, zda bude pro dítě přínosnější učit ho komunikovat ve znakovém jazyce, nebo se snažit rozvíjet mluvenou řeč. Významným faktorem je **doba**, kdy sluchové postižení vzniklo.

Důležitým momentem pro rodiče dítěte se sluchovým postižením i pro dítě samotné je **výběr školy** (mateřské a základní). Rodiče se rozhodují mezi integrací do běžné školy a školou pro sluchově postižené. S volbou školy také souvisí, zda bude dítě se sluchovým postižením umístěno na internát či bude bydlet v místě bydliště. Internát volí většinou rodiče, kteří bydlí daleko od školy pro sluchově postižené. Střední školu už si většinou vybírá jedinec se sluchovým postižením na základě konzultací s rodiči. Na výběr školy navazuje volba **povolání**. Kvůli postižení sluchu nemá většinou jedinec se sluchovým postižením takové možnosti, jako člověk slyšící.

V okolí bydliště, ve škole, na internátu se žáci a studenti se sluchovým postižením setkávají s **přáteli**, kteří mohou být slyšící či mít sluchové postižení, a pohybují se ve **společnosti** slyšících či N/neslyšících.

Dalšími faktory, které mohou ovlivnit identitu lidí se sluchovým postižením, jsou **postoje a reakce ostatních lidí** na osoby se sluchovým postižením. Slyšící lidé mohou na osoby se sluchovým postižením nahlížet pozitivně, ale i negativně.

→ Zde je nutné dodat, že na každého jednotlivé faktory působí jinak a v různé míře. Záleží také na tom, jaký je jedinec, jakou má osobnost, jak reaguje v kritických situacích, jak moc si připouští kritiku či negativní hodnocení své osoby apod. Proto se některý jedinec se například s reakcemi okolí na svoji osobu dokáže vypořádat pozitivně, nic si z toho nedělá. Další ovšem z kritické situace může být skleslý a vzít si reakce okolí osobně, a jedna špatná zkušenost ho může poznamenat na celý život.

5 Subkultura N/neslyšících

Schulteis (2006) ve své práci pracuje s pojmem subkultura N/neslyšících. V českém prostředí zřejmě tento pojem nijak markantně používán není, alespoň soudě podle malého množství literatury k tomuto tématu.³² Přesto se domnívám, že tento pojem stojí za zmínku.

5.1 Subkultura

Subkulturu popisuje Petrusek (1996) jako soubor specifických norem, hodnot, vzorů chování a životní styl charakterizující určitou skupinu v rámci širšího společenství, případně tzv. dominantní či hlavní kultury, jíž je tato skupina součástí. Termín se také vztahuje na specifickou skupinu, která je tvůrkyní a nositelem zvláštních, odlišných norem, hodnot, vzorců chování a zejména životního stylu, i když se podílí na dominantní kultuře a na fungování širšího společenství.

5.2 Subkultura N/neslyšících

Podle Schulteis (2006) N/neslyšící lidé mohou být subkulturou, jelikož splňují požadavky – tj. sdružují se, dále se schází v klubech pro sluchově postižené, mezinárodních sdruženích, vytvářejí své organizace (s nabídkou pracovních míst neslyšícím), mají své vlastní publikace a komunikují svým vlastním jazykem. Dále mají i svoji univerzitu, Gallaudetovu univerzitu.

To, že by byli N/neslyšící uznáni jako subkultura, by vedlo k debatám na akademickém poli, a zároveň by se o tomto tématu mohla dozvědět širší veřejnost. Přispělo by to i k lepšímu porozumění této (sub)kultuře a její identitě, zároveň i k rozšíření obzorů a změně tradičních názorů. Téma hluchoty by tím pádem nemělo být „tabu“, ale měli by o něm vědět všichni. Teorie subkultur N/neslyšící subkulturu potvrzuje, a zároveň jí poskytuje příležitost zasáhnout do rozsáhlých diskuzí.

Ladd (in Půlpánová, 2005) se však domnívá, že N/neslyšící subkulturou nejsou. Vývoj kultury Neslyšících podle něj probíhá bez většinové kultury, např. na školách pro neslyšící – žáci a studenti jsou zde odříznuti od většinového světa, i když na „jeho“ místě žijí. Subkultury, jako jsou např. hippie či punk, sdílejí společný většinový jazyk a kulturu,

³² Sinecká (2000), Půlpánová (2005).

až později přechází k určité skupině. U N/neslyšících podle Půlpánové (2005) maximálně vznikají subkultury např. N/neslyšících gayů a lesbiček.

5.2.1 Subkultura vs. kultura/menšina/komunita

V souvislosti s neslyšícími se Schulteis (2006) domnívá, že je výstižnější termín subkultura N/neslyšících, než kultura/menšina/komunita N/neslyšících. Podle ní je skupina N/neslyšících zvláštní skupinou, která má odlišnou kulturu a jazyk. Proč je pojem "subkultura" vhodnější než "menšina"? Menšina je definována jako demografická skupina vymezená na určité oblasti, vyznačuje se např. odlišnou rasou, jazykem, náboženstvím, atd. V důsledku toho mají malé menšiny menší "sílu" na prosazení svých názorů a potřeb. Zdá se však, že hranice mezi subkulturou a menšinou je nejasná. Menšina je definovaná nějakým číslem, např. počet dvojčat v Německu. Kdežto subkultura se zabývá kulturními vlastnostmi dané skupiny. Neslyšící tedy jsou menšina, která čítá 0,1 % ze všech obyvatel Německa, ale jsou také subkulturou, protože neslyšící svět je odlišný od slyšících. Má svoji vlastní historii a kulturní základ, který je důležitou součástí jejich identity.

Subkultura se snaží o zlepšení svých potřeb (např. boj o uznání znakového jazyka jako úředního). Její členové sdílí určité hodnoty, dokazující pocit sounáležitosti a určité identity. Což vystihuje komunitu N/neslyšících lépe, než pojem menšina. Progresivní subkultury mohou mít na dominantní kulturu vliv, vedoucí ke společenským změnám.

5.3 Kultura Neslyšících

Kulturu Neslyšících vysvětluje např. Vysuček (in Motejzíkova, 2010) jako široký pojem, můžeme do ní zařazovat různé akce, plesy, mezinárodní den neslyšících, sportovní aktivity, soutěže, tlumočení hudby, divadla, humor neslyšících (storytelling,³³ pointa vtipu u slyšících bývá na konci, neslyšících v průběhu celého vtipu, používá se hodně vizualizace). Neslyšící jsou hodně přímí, když něco chtějí vědět, zeptají se na rovinu, bez oklik, frází. To je jeden z rozdílů mezi slyšící a neslyšící kulturou (Nováková, 2006). Nejvýraznějším znakem kultury Neslyšících, od ostatních zdravotně postižených skupin, je sdílený znakový jazyk, který je kompletním komunikačním prostředkem a jenž umožňuje sdílet sociální identitu. Pro

³³ Vyprávění příběhů ve znakovém jazyce, nemá předlohu v mluveném jazyce, je to hra s jazykem a jeho možnostmi, forma se blíží poezii.

neslyšící je to přirozený jazyk, kterým mohou bez bariér a bez obtíží komunikovat (Easterbrooks, Baker, 2002).

Jak se může neslyšící/nedoslýchavý člověk stát členem kultury Neslyšících? Podle Kosinové (2008) nejpřesnější podmínky vytvořila Baker ve spolupráci s Cokely (1991): 1) podmínka společenská – kontakt s dalšími neslyšícími, 2) podmínka politická – podílení se na politickém životě Neslyšících (člen organizace neslyšících, propagace ZJ), 3) jazyková – používání ZJ a jeho preference před ostatními jazyky, 4) podmínka audiologická – čím větší ztráta sluchu, tím větší šance stát se členem kultury Neslyšících. Je opravdu málo těch, kteří splňují všechny podmínky a jediné oni jsou v jádru té komunity.

Co se týče problematiky neslyšících a Neslyšících, vysvětlení podává sám rodilý uživatel znakového jazyka a člen komunity N/neslyšících Vysuček (in Motejzíkova, 2010): *„Neslyšící lidé s velkým „N“ se netrápí tím, že neslyší, naopak jsou hrdí na to, že patří k nějaké skupině, která má svůj jazyk a svou kulturu. Neslyšící lidé tvoří jazykovou a kulturní menšinu. Někdy tito lidé odmítají nosit kompenzační pomůcky v podobě kochleárního implantátu, ale nemusí to být vždycky tak. Důležité je, že se nevnímají jako postižení lidé. Na rozdíl od neslyšících s malým „n“ – to jsou lidé, kteří by chtěli slyšet, kteří se trápí třeba tím, že nemohou poslouchat hudbu, zkrátka, sluchová vada je pro ně problém, bariéra.“* Poprvé se o N/neslyšících začalo hovořit v USA zhruba před 50 lety.³⁴ Neslyšící cítili potřebu oddělit se od ostatních lidí se sluchovým postižením. Někteří nedoslýchaví o sobě mluvili jako o neslyšících, a přitom komunikují mluveným jazykem. U slyšících lidí to vzbuzovalo pocit, že toto jsou neslyšící a jsou šikovnější, než lidé, kteří používali znakový jazyk, a s nimiž se nedokázali domluvit. Považovali je za hloupější a „za něco méně“ (jen kvůli znakovému jazyku), a to neslyšící trápilo.

5.3.1 Nedoslýchaví lidé v kultuře Neslyšících

Jak je to s nedoslýchavými lidmi? Domnívám se, že nedoslýchaví lidé nemohou mít stejné prožitky jako N/neslyšící lidé.³⁵ Stává se, že v některých situacích slyší, co se kolem nich říká. Hlavním rozdílem je, že nedoslýchaví lidé komunikují převážně mluveným

³⁴ V České republice se hovoří zhruba o roku 2000.

³⁵ Podkladem pro toto tvrzení jsou vyjádření N/neslyšících lidí/lingvistů: Podle Baker a Cokely (1991) se slyšící člověk může stát také členem komunity, ale nikdy nebude patřit do jejího úplného středu, jelikož nesplňuje podmínky členství. S tímto názorem souhlasí i Padden, Humphiers (1988), a dodává, že jim chybí to nejdůležitější – prožitek vyrůstat jako neslyšící. Vysuček (in Motejzíkova, 2010) to vysvětluje takto: *„To silné, co pojí členy naší menšiny, jsou prožitky, zážitky lidí, kteří si na vlastní kůži zažili, jaké to je být menšinou. Zažili si diskriminaci a nerovné životní podmínky. Když ti bude jako slyšícímu člověku vyprávět, co se neslyšícím děje, možná se tě to dotkne, zasáhne tě to. Ale ta bolest bude jiná, než u člověka, který to zažil na vlastní kůži.“*

jazykem. Mnozí z nich ani znakový jazyk neumí a nepotřebují ho umět. Co se týče politického hlediska, tam problém není, prezentovat kulturu N/neslyšících může podle mě každý, i slyšící člověk. Pro mnoho nedoslýchavých lidí je komunita N/neslyšících spásou, protože je možné sdílet s ostatními členy podobné zážitky. Ale domnívám se, že mohou být členy komunity N/neslyšících pouze okrajově. Většinou právě kvůli neznalosti znakového jazyka, s pomocí něhož se v komunitě N/neslyšících členové dorozumívají.

Proto se nedoslýchaví lidé raději schází s lidmi, kteří jsou na tom víceméně stejně či hodně podobně, což dokazuje např. Kalců (2005, s. 21): *„Nejlepší je to někde mezi, tam patřím já sama. Třeba nedávno byla oslava svatby a sešlo se tam hodně nedoslýchavých spolužáků a kamarádů a to bylo výborné.“* Dalším dokladem je její tvrzení: *„Ale jakmile se ocitnu mezi nedoslýchavými kamarády, většinou jsou to "Ječňáci", tak tam se cítím nejlíp. Tam je to napůl, mluvení, ukazování... Je to jiné než u slyšících a také jiné než u neslyšících. Není to ani znakový jazyk, ani znakovaná čeština, ani jen mluvený jazyk. Používáme mluvený jazyk, který doplňujeme znaky.“*

5.4 Komunita/kultura nedoslýchavých

Laszlo (1994) se domnívá, že nedoslýchaví lidé tvoří svoji komunitu, odlišnou od Neslyšících. Usuzuje tak i na základě názoru Forda (1992, in Laszlo, 1994), který již v roce 1992 říká, že komunita nedoslýchavých existuje. Snaží se definovat jejich identitu a kulturu z hlediska např. jazyka, hodnot, tradic, skupinových norem a společenských zvyků. Ford je přesvědčen, že v každé výše uvedené oblasti jsou viditelné typické vlastnosti nedoslýchavých lidí. Uvedeme si to na dvou příkladech, které Ford zmiňuje. Nedoslýchaví lidé používají mluvený jazyk, ale používají ho svými konkrétními způsoby (např. odezírání a psaní). Dále je pro nedoslýchavé lidi typické, že se snaží pomáhat organizacím zaměřujícím se na sluchové postižení, u kterých našli dříve pomoc. Ford se domnívá, že je zhruba dvacet typických znaků, které charakterizují nedoslýchavé lidi.

Na toto navazuje Israelite (1992, in Laszlo, 1994) a říká, že nedoslýchaví lidé mají společné rysy – např. sdílení zkušeností, vyhledávání kontaktu s dalšími nedoslýchavými lidmi a snahu vyrovnat se se svojí ztrátou sluchu. Z těchto důvodů usuzuje, že komunita nedoslýchavých existuje. Je však potřeba, aby nedoslýchaví lidé tuto komunitu podporovali a usilovali o její další rozvoj.

Domnívám se, že jedním „centrem nedoslýchavých žáků“ může být např. škola pro žáky se sluchovým postižením v Ječné ulici v Praze.³⁶ Tím, že tato škola má orální přístup, hlásí se sem spíše lidé, kteří jsou buď nedoslýchaví, anebo neslyšící, kteří umí odezírat. Do této školy také mohou přecházet děti, které byly nejprve v integraci v běžné škole, ale integrace se u nich neosvědčila. Vzniká tak spojení nedoslýchavých, kteří mluvu prokládají znaky. Pro tuto skupinu je to charakteristické. Je ale nutné dodat, že do tzv. „Ječňáků“³⁷ patří i neslyšící lidé a lidé s kochleárním implantátem. Je tedy těžké rozhodnout, jestli toto může být komunita či dokonce subkultura nedoslýchavých.

5.4.1 Subkultura nedoslýchavých

Ross (2011) se také zmiňuje o subkultuře, ale v souvislosti s nedoslýchavými lidmi. Popisuje situaci v USA a vyjadřuje se k členství ve skupinách. Ve Spojených státech amerických je 24 milionů nedoslýchavých osob, a jen 25 tisíc z nich je členy v nějaké organizaci pro sluchově postižené. Přitom by „síla“ bojovat za potřeby nedoslýchavých lidí mohla být mnohem větší a účinnější. Zájmem těchto skupin není oddělit se od společnosti, nebo vytvořit subkulturu nedoslýchavých lidí, ale naopak vytvořit společnou identitu a snižovat bariéry, aby se nedoslýchaví lidé mohli stát plně účastníky většinové společnosti.

Vyvstává tedy otázka, zda i lidé nedoslýchaví tvoří nějakou kulturu, případně subkulturu?

³⁶ V době svého vzniku (1945) byla škola pojmenována jako „Veřejná škola pro nedoslýchavé“ (Hrubý, 1999).

³⁷ Takto se nazývají sami studenti a absolventi Gymnázia, Střední odborné školy, Základní školy a Mateřské školy pro sluchově postižené v Praze 2, v Ječné ulici 27, viz také v rozhovoru s A. Kalců (Motejzík, 2005).

6 Výzkumné šetření

Téma své práce doplňuji výzkumným šetřením. Domnívám se, že nejlépe pocity nedoslýchavých lidí ilustrují právě jejich výpovědi. Toto výzkumné šetření považuji pouze za ilustrativní. Ráda bych vyvodila nějaké konkrétní závěry, ale vzhledem k tomu, že jsem si zvolila kvalitativní výzkum, čítající sedm osob, uvádím tyto závěry spíše jako postřehy a doporučení.

6.1 Cíle výzkumu

Cílem výzkumného šetření bylo zjistit, zda faktory, které jsou v bakalářské práci popsány na základě studia odborné literatury, odpovídají, a případně, jak se projevují u nedoslýchavých osob. Dále bylo záměrem zjistit, jak je daný respondent těmito faktory ovlivněn, jak se vypořádává se svou sluchovou vadou a s procesem formování identity.

6.2 Sběr dat

Vzhledem k povaze daného tématu jsem zvolila kvalitativní výzkum, konkrétně metodu rozhovoru. Gavora (2000) používá pojem interview. Pojem rozhovor má podle něj širší význam, protože každý rozhovor není interview. Já však zůstanu u pojmu rozhovor.

Přišlo mi vhodné použít polostrukturovaný rozhovor (přibližující se více strukturovanému) s otevřenými otázkami. Pokud bylo něco nejasného nebo zajímavého, pokládala jsem doplňující otázky, aby respondent myšlenku či situaci více rozvinul. Během rozhovoru jsem některé otázky vynechala, když na ně respondent již odpověděl v jiné otázce.

Rozhovory jsem vedla s respondenty osobně či formou chatu. Druhou možnost provedení rozhovoru jsem použila v případě, když nebylo možné domluvit společný termín schůzky, kde by se uskutečnil daný rozhovor. Rozhovory formou chatu byly uskutečňovány na sociální síti www.facebook.com, a jeden rozhovor byl veden přes chat na www.vinted.cz, kde jsem získala jednu respondentku v diskusním fóru o hluchotě. Toto fórum jsem zvolila jako možnost, kde je možné najít takového respondenta, který není součástí komunity N/neslyšících a o dané problematice ví velmi málo. Všechny rozhovory byly vedeny anonymně a zúčastnilo se jich pět žen a dva muži.

Všechny rozhovory proběhly v dubnu 2015 a jsou zaznamenány v příloze bakalářské práce. Tři rozhovory byly vedeny osobně, s tím, že jsem si zapisovala odpovědi. Přepisy rozhovorů jsou autentické, bez jakýchkoliv zásahů a úprav, stejně tak jako rozhovory přes chat.

6.3 Výzkumný vzorek

Snažila jsem se oslovit co nejpestřejší skupinu lidí, jak věkově, tak rozdílnou povahou života. Podařilo se mi navázat spolupráci se sedmi lidmi, kteří s rozhovorem ochotně souhlasili a patří jim velký dík. Nejpočetnější kategorií jsou respondenti ve věku 20 až 30 let (pět osob). Tuto věkovou kategorii sama znám, mohu ji snadněji oslovit a respondenti jsou celkově vstřícnější. Dva oslovení respondenti středního věku nechtěli poskytnout rozhovor z časových důvodů. Oslovení lidé, které osobně neznám, se rozhovorů účastnit nechtěli.

6.4. Analýza rozhovorů

V analýze rozhovorů jsem se rozhodla formou kazuistiky popsat každého respondenta a jejich zajímavé postřehy doložit přímo citacemi.

6.4.1 Respondent 1

První respondentkou je žena, které je 24 let a pochází z Děčína. Od narození je nedoslýchavá, má diagnostikovanou oboustrannou percepční nedoslýchavost, dle Fowlera 75% ztráty sluchu.

V rodině jsou všichni slyšící, ona jediná má sluchovou vadu. Členové rodiny s ní komunikují mluveným jazykem, ale respektují potřeby, které jsou s nedoslýchavostí spojené (např. pokud jsou každý v jiné místnosti, musí za ní přijít, nebo ona za nimi, aby jim porozuměla).

Vzhledem k bydlišti a vstřícnosti vyučujících navštěvovala respondentka všechny školy v integraci. Žádné větší obtíže nepozorovala, vyučující jí vycházeli vstříc. *„Na střední školu jsem chodila na gymnázium ve svém městě. Vzhledem k tomu, že jsem tam chtěla a měla jsem tam kamarády, jsme s rodiči o žádné jiné alternativě nepřemýšleli. Na střední škole o mé vadě kromě třídního učitele, angličtinářky a němčinářky ostatní učitelé nevěděli a to z toho důvodu, že jsem nechtěla být přede všemi nějak zvýhodňována. Nevěděli to ani všichni spolužáci, protože jsem spíše nevěděla, jak jim to říct. Při výuce jsem většinou rozuměla,*

případně mi pomáhala moje spolusedící kamarádka.“ V současné době respondentka dokončuje studium na Univerzitě Karlově.

Přátele má slyšící, což je i důsledek toho, že se pohybovala vždy ve společnosti slyšících. Stejně tak, i její partner je slyšící a bere na ni velký ohled, zprvu se i o tuto problematiku sám zajímal. „Mé sluchové postižení přijal bez problémů (jsem jeho holka na baterky). Zejména na začátku našeho vztahu se o tuto problematiku hodně zajímal, hledal si k tomu spoustu informací, i aniž bych o tom věděla. Při komunikaci bere na mě ohled – snaží se mluvit vždy srozumitelně a dostatečně nahlas, zejména v hlučném prostředí. Už na mě pozná, pokud mu nerozumím a jsem líná se zeptat, co říkal.“ Když neporozumí mluvenému, přátelé jsou ochotni jí zopakovat, co říkali. Stává se však, že dojde i k nepříjemným situacím. „Nepříjemné to bývá spíše s cizími lidmi, kteří o mé vadě nevědí a dojdou spíše k pocitu, že jsem asi divná/ neslušná/ zamilovaná. Bohužel se mi stává, že mě někdy už nebaví ptát se, co ten druhý říkal a tak odpovím na něco, co si myslím, že říkal.“

O své hluchotě hovoří jako o něčem normálním, snaží se situaci zlehčovat, aby se ostatní nezalekli. Sama se cítí být odlišná, ale zároveň je to pro ni určitý charakteristický rys, za který se nechce stydět a bere ho jako svou součást. O pubertě a hledání sebe sama říká: „Tak jako asi každý dospívající člověk jsem i já hledala své místo, čím chci být a kam patřím. Různě jsem snila o tom, jaké by to bylo, kdybych slyšela jako ostatní, chtěla jsem mezi ně zapadnout.“ Sebe přijetí jakožto nedoslýchavé pro ni nebylo jednoduché a nejvíce jí k tomu pomohl právě její partner, tím, že nedoslýchavost nepovažoval za problém, a bere ji takovou, jaká je. Přesto na otázku ohledně kompenzačních pomůcek odpovídá takto: „Za sluchadla jsem se asi styděla, hlavně v období puberty, ale těžko říct, možná si to jen nechci připustit a stydím se za ně i teď – nosím přes ně vlasy, tak to není vidět, takže je vlastně maskuju. Možná to zní paradoxně, že je maskuju a přitom tvrdím, že jsem sama sebe přijala takovou, jaká jsem – ale myslím, že snad zas tolik paradoxní není, prostě jen nepotřebuju, aby viděl hned každý.“

„Občas mě to mrzí v tom smyslu, že si např. některé kulturní akce nemůžu natolik vychutnat a jsem spíše v napětí ve snaze zachytit každé slovo. Ale jinak jsme sebe sama přijala takovou, jaká jsem. Kdybych se mohla narodit znovu, chtěla bych zlepšit spíše jiné vlastnosti, ale nedoslýchavost bych si asi nechala.“

S komunitou N/neslyšících se respondentka nestýká a znakový jazyk neumí. „Začala jsem se ho ale učit a mám v plánu chodit na kurzy a naučit se ho. A to kvůli tomu, že bych ráda pronikla do této komunity, neboť myslím, že k nim mám vlastně blízko.“

O komunitě nedoslýchavých se vyjadřuje takto: „*Myslím, že komunita přímo nedoslýchavých neexistuje, ale věřím, že jsou bez problému přijímány mezi komunitu neslyšících. Komunitu nedoslýchavých bych ale uvítala.*“

→ Tato respondentka se celý život pohybuje ve společnosti slyšících, kde si našla přátele i partnera. V komunikaci používá pouze mluvený jazyk, ale chce se zapojit do komunity N/neslyšících a umět znakový jazyk. Domnívám se, že je to „chybějící článek“ součásti identity, o kterém hovoří Procházková (2005). Přijetí sebe sama jako nedoslýchavé pro ni bylo problematické a trvalo delší dobu. Nyní cítí, že se už srovnala s tím, jaká je. Jediné, s čím se respondentka úplně nesmířila, jsou kompenzační pomůcky – nechce, aby je každý hned viděl, a proto je maskuje.

6.4.2 Respondent 2

Druhou respondentkou je žena, které je 25 let a celý život vyrůstala v Praze. Jako jediná z mého vzorku má diagnostikovanou praktickou hluchotu, která jí neumožňuje volání. Zvuky kolem sebe slyší, ale záleží na dalších faktorech, jako je např. okolní hluk.

V rodině je jediná se sluchovou vadou, všichni ostatní členové rodiny slyší a s respondentkou komunikují mluveným jazykem, s tím, že ona odezírá.

Školy pro sluchově postižené nikdy nenavštěvovala, ač o této možnosti v určitém momentě uvažovala a byla se v jedné podívat. „*Až pak v druhé polovině gymnázia jsem měla chvíli krizi, že to už na mě bylo hodně náročné a to jsem to šla na jeden den zkusit do Ječné, ale nakonec jsem to vzdala a rozhodla jsem se to dostudovat tam, kde jsem byla. Důvodem byl velký rozdíl v probrané látce mezi gymnáziem pro sluchově postižené a normálním gymnáziem a také to, že jsem si říkala, že se mi budou dělat snáz přijímačky na VŠ z gymplu kde jsem byla.*“

Mateřskou a základní školu absolvovala celkem bez větších problémů, ale střední škola už byla náročnější. „*Nelíbil se mi přístup některých profesorů ohledně poskytování materiálů, nebo poskytování testů písemnou formou, někteří s tím dělali problémy. Nebo zpochybňovali, že jsem to opravdu neslyšela, i když jsem to opravdu neslyšela. Ale těch bylo málo, většinou jsem se setkala s vstřícným přístupem a ochotou.*“ „*Při výuce jsem většinou nerozuměla, látku jsem doučila potom doma. Jen asi na jednom, dvou předmětech jsem rozuměla odezíráním.*“ Vzhledem k tomu, že respondentka pokračuje na vysoké škole, má postřehy i odtamtud: „*Nelíbil se mi přístup vyučujících k handicapovaným, problémy se získáváním materiálů, více času na některé úkoly a úpravami při ústních zkouškách. Nyní už*

je to docela dobré, hodně si na mě zvykli. Samozřejmě to neplatí pro všechny vyučující, někteří mi zas naopak hodně pomohli a jsem jim za to hodně vděčná. Líbí se mi možnost přepisů na přednáškách, konečně rozumím tomu výkladu a mám alespoň z větší části rovnocennější přísun informací jako mí spolužáci a kolegové.“

Kolem sebe má respondentka převážně slyšící přátele, ale stýká se i s přáteli se sluchovým postižením. Slyšící lidé jsou jí bližší svou mentalitou a lidé se sluchovým postižením bezproblémovou komunikací. Partner je také slyšící, na její postižení bere ohledy, s tím, že se jí přizpůsobuje v komunikaci.

Co se týče znakového jazyka, respondentka se jej učila, ale z časových důvodů přestala. Také si myslí, že ho tolik nevyužije, vzhledem k tomu, že se s lidmi se sluchovým postižením setkává opravdu málo. Přirozenější je pro ni pobývat ve slyšící společnosti, které by se i v případě začlenění do komunity N/neslyšících nevyhýbala.

Respondentka si začala uvědomovat své postižení až později. *„Já jsem to nikdy tak moc neřešila, brala jsem to tak jak to je. Ale víc jsem si to uvědomovala až pak v dospívání a teď, kdy je to mnohem horší – kolektivy, slyšící přítel apod.“*

„(...), ale trápilo mě hodně, že mám málo kamarádů, že špatně rozumím, nemám přitele apod. Problém komunikace byl najednou daleko palčivější, což souvisí s tím, že děti si najednou přestávají hrát a chodí do hospod, víc se baví apod.“ Puberta byla celkově problematická, respondentka se zmínila i o špatných pocitech při používání kompenzačních pomůcek – sluchadel, ale byly to vždy jen přechodné fáze, s kterými se dokázala vyrovnat.

Respondentka se cítí být *„spíš nedoslýchavá nebo řekněme spíš slyšící. Protože jsem mezi slyšícími pořád.“* Více to zdůvodňuje v této odpovědi: *„No, nevím, ale asi ano. Ale není to, že bych nechtěla být řazená k neslyšícím. Spíš je to dáno okolnostmi, výchovou apod. Má to své stinné stránky, třeba, že na sebe mám až moc vysoké nároky a tak zapomínám, že mám určitá omezení. A menší kontakt se sluchově postiženými, i když je mi s nimi vždy dobře. Slyšící určitě nejsem, spíše prostě, když jsem pořád mezi slyšícími a bavím se s nimi a sluchově postižené vidím jen dvakrát do roka, tak kolikrát zapomínám, že neslyším. I když překážky v dorozumění mám dennodenně. Těžko se to vysvětluje.“*

Komunitu nedoslýchavých by viděla jako přínos, protože by nedoslýchaví lidé spolu mohli sdílet společné zážitky, problémy apod. Myslí si totiž, že mezi neslyšícími a nedoslýchavými jsou určité rozdíly.

- Respondentka vyrůstá ve slyšící rodině, což ji předurčovalo k používání mluveného jazyka. Všechny školy absolvovala v integraci. Střední škola byla náročnější, a proto respondentka uvažovala o přechodu na školu pro sluchově postižené. Přátele má převážně ve společnosti slyšících, ale zná i několik lidí se sluchovým postižením.
- Zajímavé zde je, že respondentka, ač má diagnostikovanou praktickou hluchotu, se díky kontaktu se slyšící společností cítí být nejen nedoslýchavá, ale mnohdy i více jako slyšící (přestože ví, že má problémy v komunikaci).

6.4.3 Respondent 3

Třetí respondentka pochází z Prahy a je jí 22 let. Rodiče neví, jestli se narodila jako slyšící či lehce nedoslýchavá, protože jí jako malé dvakrát odstraňovali nosní mandle – tím se jí sluch zhoršil. Dnes má oboustrannou těžkou nedoslýchavost.

Postižení sluchu v rodině je, babička respondentky je neslyšící, dědeček byl lehce nedoslýchavý a matka je těžce nedoslýchavá. Otec se sestrou jsou slyšící.

Mateřskou školu a střední školu absolvovala respondentka v integraci v běžné škole. Základní školu absolvovala v Ječné ulici v Praze, kde je škola pro sluchově postižené. Docházka do mateřské školy byla bezproblémová. Pro přestup do základní školy pro sluchově postižené se rozhodla její matka na základě svých předešlých zkušeností. Pro respondentku tato škola představovala obklopení se přáteli (spolužáky) se sluchovým postižením, mezi kterými se cítila rovnocenně, s mnohými se dodnes stýká. Na střední školu nastoupila do integrace na hotelovou školu v Praze – tam si prožila určité krize, kdy měla pocit, že školu nezvládne, ale překonala to a školu dostudovala.

Kolem sebe má respondentka spíše neslyšící přátele, protože více upřednostňuje znakový jazyk. Má pocit, že jím dokáže vyjádřit lépe svoje myšlenky, než jazykem mluveným. V mluveném jazyce pro ni představuje problém např. skloňování, pořadí slov ve větě apod. Nehledě na to, že partner je také neslyšící. Respondentka sama patří do komunity N/neslyšících. Jediné, co jí vadí, je, že N/neslyšící někdy „dělají ostudu“, což má negativní vliv na smýšlení o lidech se sluchovým postižením.

To, že má sluchové postižení, ji mrzí v určitých situacích. *„Začínala jsem si uvědomovat během puberty, škoda, že jsem neslyšící, neboť ráda tančím a mým cílem je dostat mezi tanečníky se celebritou, ale vím, že šanci nemám.. ale na druhou stranu jsem ráda, že jen špatně slyším, umím mluvit a dokážu se domluvit.. Jsou přeci horší věci Je fakt, že*

někdy si postěžuji, ach ta sluchota nebýt ji jsem dávno na jiném úrovni. Ale to jsou jen ty špatné dny :-D.“ Nicméně „*nijak to nevnímám, беру to tak, že jsem se narodila jako sluchově postižená a nikdy nebudu slyšet jako ostatní.. Horší by bylo, kdybych ohluchla v pozdějším věku, to bych určitě snášela hůř..*“ Přesto, kdyby mohla, určitě by být slyšící chtěla, protože by mohla jít za svým snem, tancováním. Samo hledání se je pro ni obtížné a běh na dlouhou trať.

Přijetí kompenzačních pomůcek za své bylo dlouho problematické, než pochopila, že je potřebuje, aby lépe slyšela. „*Možná v pubertě jsem chvílema styděla, ale pak mě to přešlo a přišlo mě to normální.. Spíš jsem styděla nosit dvě sluchadla, přišlo mě, že mám velké uši.. tak jsem celou dobu až do střední nosila jen jedno.. Dokud můj moudrý rozum neustoupil a pochopil, že dvě sluchadla na uších víc slyším než na jednom.*“

Co pro ni znamená být nedoslýchavou: „*Jen že slyšíme hůř a nemůžeme se srovnávat jako slyšící.. Můžu být ráda i za nějaké zvuky než žádné.*“ Myslí si, že komunita nedoslýchavých existuje a její členové se setkávají.

Velmi hezká je odpověď respondentky na to, jestli se cítí být nedoslýchavá, nebo spíše N/neslyšící. „*No tak mezi, když jsem obklopená s neslyšícími, tak neslyšící a když se slyšícími, tak nedoslýchavá.*“

→ Respondentka vyrůstá v rodině, kde jsou členové jak se sluchovým postižením, tak slyšící. Mateřskou školu a střední školu absolvovala v integraci. Obávala se, že střední školu nezvládne, protože měla pocit, že ji ostatní nepřijmou do kolektivu. Základní školu absolvovala ve škole pro sluchově postižené, kde byla velmi spokojená. Přátele má spíše v komunitě N/neslyšících, kam sama patří a používá ráda znakový jazyk. Její sebepřijetí a hledání se je problematičtější. Kdyby měla možnost, raději by byla slyšící, aby mohla jít za svým snem – tancováním.

→ Ve společnosti slyšících se cítí být nedoslýchavou a ve společnosti N/neslyšících N/neslyšící. O tomto jevu se zmiňuje Kremmery (2014), v bakalářské práci viz kapitola č. 4.

6.4.4 Respondent 4

Dalším respondentem je muž, kterému bude letos 38 let. Je mu diagnostikována těžká percepční nedoslýchavost, nikdo další v rodině sluchové postižení nemá. Proto v rodině používají mluvený jazyk a respondent odezírá.

Vzhledem ke sluchové vadě se rozhodli rodiče pro vzdělávání ve škole pro sluchově postižené v Ječné ulici v Praze, kde byl respondent od mateřské školy až po gymnázium. Na škole pro sluchově postižené si pochvaluje, že byl mezi spolužáky majícími sluchové postižení, a na které si poměrně rychle zvykl a mohl s nimi bez problémů komunikovat (na rozdíl od rodiny). Problémem na této škole podle něj bylo to, že vyučující neměli zkušenosti s komunikací s lidmi se sluchovým postižením. O integraci do běžné školy neuvažoval, cítil se být „mezi svými“ na gymnáziu, kde studoval. Studium na vysoké škole bylo pro respondenta náročné, v té době neexistovala žádná střediska pro studenty se sluchovým postižením.

Dodnes se stýká převážně s přáteli se sluchovým postižením, protože s nimi komunikuje bez problémů. Považuje se za člena komunity N/neslyšících a znakový jazyk ovládá. O tom, kam patří, říká, že je součástí obou světů.

Respondent by si přál, aby měl lepší možnosti komunikace. Nelíbí se mu neustálé bariéry, které se ale časem lepší. Přesto sluchové postižení bere jako svůj osud a na sluchadla si zvykl, jelikož je měl od narození. *„Horší ale bylo to, zda mi to pískalo, to mi právě dělalo dost nepříjemnou atmosféru, kdy se na mě divně lidé dívali a já stále neměl jistotu, zda to dělají moje sluchové pomůcky.“*

K otázce, co pro respondenta znamená být nedoslýchavým, se vyjadřuje takto: *„Být na pomezí světa nedoslýchavého či neslyšícího. Prostě každý den nosit sluchovou pomůcku a snažit se ten svět tak vnímat.“* Přesto jsem mu raději položila i otázku, zda se cítí být nedoslýchavým nebo spíše neslyšícím. *„Oboje, neexistuje hranice mezi nedoslýchavým a neslyšícím, spíše existuje tzv. přechodné období, tedy člověk je jak nedoslýchavým i tak neslyšícím. Je to proto, že hodně spíše záleží na situaci v prostředí. Jednou jsou podmínky vhodné pro neslyšícího a jednou jsou podmínky, kdy se člověk může cítit nedoslýchavým.“*

O komunitě nedoslýchavých si myslí, že by měla existovat. *„Protože ta komunita pak může být vzorem, kde si daní lidé hledají možnosti a techniky komunikace.“*

→ Tento respondent vyrůstal ve slyšící rodině, ale od mateřské školy až po gymnázium docházel do školy pro sluchově postižené. Domnívám se, že neměl

jinou možnost (jít do integrace), protože před rokem 1989 se museli lidé se sluchovým postižením vzdělávat ve speciálních školách. Vzhledem k tomu, že měl slyšící rodiče a používal mluvený jazyk, padla „volba“ na školu v Ječné ulici, která byla tehdy pro nedoslýchavé žáky a studenty. Přátele respondent volí raději sluchově postižené, s kterými se cítí být svůj a nevnímá komunikační problémy.

→ U tohoto respondenta je zajímavé „přizpůsobení se určité situaci“, kdy se považuje jednou za nedoslýchavého a jindy zase za neslyšícího. O tomto jevu píše podrobněji v kapitole č. 4.

6.4.5 Respondent 5

Pátým respondentem je opět muž, tentokrát pětadvacetiletý. Nechtěl uvést, z jakého města pochází. Má percepční oboustrannou nedoslýchavost, čítající zhruba 90 až 100 decibelů, dle Fowlera 96, 4 %. Přestože je nedoslýchavý, vyrůstal v neslyšící rodině. Jedni příbuzní jsou slyšící a druzí mají sluchovou vadu, konkrétně jsou neslyšící.

Mateřskou školu navštěvoval ve škole pro zrakově postižené, kde se mu diagnostikovala nedoslýchavost. Základní a střední školu absolvoval na školách pro sluchově postižené. Integraci považuje za nepřínosnou. *„Navštěvoval jsem školu pro postižené. Nedovedu si představit, že bych šel do integrace. Myslím si, že by mě to sociálně poškodilo ještě více nežli škola pro sluchově postižené. Byl bych vyčleněn a to mi za větší náklad informací, které stejně v životě později nevyužiji nebo zapomenu, nestojí. Ani nyní se necítím mezi slyšícími nejlépe, proto si nemyslím, že integrace je nejlepší řešení. Není. Na školách pro sluchově postižené panuje jiná, přátelštější atmosféra mezi učiteli a studenty nežli na čistě slyšící škole, kde je vše strašně neosobní a hrozně se separují učitelé a žáci, jako kdyby byli žáci něco míň.“*

Vzhledem k větší vzdálenosti školy od domova byl respondent na základní škole na internátě. *„Na této škole jsem byl i na internátě a nemám z něj negativní zkušenosti ani hrůzy, které jsou popisovány v literatuře. Nic takového se mě ani ostatních dětí netýkalo. Byli jsme rádi, že můžeme být mezi svými, že nemusíme být v rodinách separovaní (neslyšící/nedoslýchaví a slyšící rodiče).“* Na střední škole měli studenti na internátě volnější režim a respondent tam byl stále spokojený. *„To, že jsem se doma objevil jen na víkend, mi přišlo normální. Aspoň takto na mě nepřeskočily silně negativní vlastnosti mého otce, které by na mě jistě přešly, kdybych byl doma celý týden. A co se týče domácích prací, s přechodem do*

běžného života jsem neměl žádný problém, věděl jsem, jak si uvařit, uklidit, postarat se o domácnost. Je to jen o tom, jak se k tomu rodiče postaví a zda to tomu dítěti ukážou nebo ne. Škola většinou neukáže nic, tam se učí hlavně nesmysly a ne věci do života, jejichž většinu si člověk ani nepamatuje. Naštěstí, na internátě jsem měl vedlejší aktivity, jako např. vaření, kroužky keramiky atd., takže tam jsem si cvičil tyto dovednosti a šikovnost.“

Respondent studoval i vysokou školu, která ho zpočátku bavila, ale později hledal smysl zvoleného oboru.

Co se týče přátel, stýká se raději s těmi, kteří mají sluchové postižení. *„Se sluchově postiženými obecně z důvodu toho, že jsme na stejné vlně. Ačkoliv se najde pár nedoslýchavých nebo lidí s kochleárním implantátem, kteří si své postižení a z toho vyplývající omezení odmítají přiznat a tím pádem nerozumím ani já, protože mluví nesrozumitelně a vím, že těmito lidem i slyšící špatně rozumí. Co se týče preference nedoslýchavých nebo neslyšících, tak je to o lidech, ne o postižení. S někým se mi povídá lépe, s jiným nikoliv.“* S přáteli v komunitě N/neslyšících se respondent stýká, vyrůstal v ní odmala a znakový jazyk umí. Partner je ovšem slyšící a jeho sluchové postižení respektuje.

Kdy si začal respondent uvědomovat své sluchové postižení, si nevybavuje. Obdobím puberty procházel bez problému a neměl pocit, že by se musel hledat sám sebe, ani nepřemýšlel o tom, kam patří a čím chce v životě být. K tomu, jak vnímá to, že neslyší jako ostatní: *„Jako nevýhodu a zároveň jako výhodu. K postiženým se přistupuje jinak, pomáhá se jim a mají určité výhody, které slyšící nemají. A navíc, to co jsem si myslel, že slyšící slyší a záviděl jsem jim to, se nakonec ukázalo jako neopodstatněné a ve výsledku jsem neslyšel ve většině případů to, co neslyšeli ani slyšící. Být slyšící totiž neznamená všechno slyšet a všemu rozumět. A toto MUSÍ být neslyšícím a nedoslýchavým vysvětlováno, co vlastně slyšící slyší a neslyší, aby přestalo to závidění slyšícím, že slyší. Toto vidím jako nezbytnost. Jako nevýhodu a zároveň výhodu vnímám to, že se nedomluví s úplně všemi. Tímto si filtruji lidi a lépe rozliším lidi, kteří za to stojí a kteří ne.“* Respondent by se narodit jako slyšící nechtěl. *„Protože si nedovedu představit, že bych chodil do slyšící základky, byl bych ve své podstatě v anonymním světě a také hlavně proto, že jsem se narodil jako nedoslýchavý a jsem s tím srovnaný.“* Srovnaný je i s tím, že nosí kompenzační pomůcky (sluchadla) a bere je jako součást sebe.

Být nedoslýchavým pro něj znamená: *„Mít sluchové omezení. Mít komunikační bariéry (chybějící a nekvalitní titulky ve filmech, problémy s telefonováním atd.). Ale tyto*

problémy se odstranit dají. Jinak mě nenapadá žádný neřešitelný problém. Znamená to prostě být jiným.“

Poslední věcí je názor na to, zda existuje komunita nedoslýchavých: „*No... Možná tak komunita v komunitě neslyšících.*“ Na otázku, zda by chtěl, aby existovala, odpověděl respondent takto: „*Ne, protože by nebyla jednotná, stejně jako není jednotná komunita neslyšících, díky čemuž neslyšící jsou zbytečně rozhádani a nedosáhnou tak potřebných cílů u vlády, v republice atd.*“ Ovšem za předpokladu „*kdyby neslyšící mezi sebou spolupracovali, stejně tak nedoslýchaví a všichni navzájem, nějakého cíle by bylo možné dosáhnout, protože sluchově postižení (a přiznejme si, většinová společnost nás háže do jednoho pytle) jako celek má větší sílu, když se dohodne a pochopí navzájem. Neslyšící musí chápat nedoslýchavé a nezávidět jim, stejně tak nedoslýchaví (v opačném směru).*“

→ Pátý respondent je nedoslýchavý muž, vyrůstající v neslyšící rodině. Vystudoval základní a střední školu ve školách pro sluchově postižené, kde byl zároveň ubytován na internátě. Na internát má pozitivní vzpomínky a odmítá připustit, že by se na internátě děly špatné věci popisované v literatuře. Raději se stýká s komunitou N/neslyšících, kde jsou mu přátelé bližší svým způsobem komunikace a cítí se mezi nimi lépe. V komunikaci používá znakový jazyk, mluvený jazyk, který v případě nedoslýchavých prokládá znaky a znakovanou češtinu.

6.4.6 Respondent 6

Předposlední respondentkou je devěťadvacetiletá žena pocházející z Prahy. Má diagnostikovanou oboustrannou percepční nedoslýchavost. Rodiče a sestra jsou také sluchově postižení (maminka je neslyšící a otec se sestrou nedoslýchaví). V rodině se spíše artikulovalo, otec používal občas znaky a matka používala znakovanou češtinu v kombinaci se znakovým jazykem.

Respondentka navštěvovala mateřskou, základní školu a gymnázium pro sluchově postižené v Praze. Mateřskou a základní školu zvládala bez komplikací. Na gymnáziu měla respondentka pocit, že někteří vyučující jsou nekvalifikovaní a nepřizpůsobovali svůj styl výuky lidem se sluchovým postižením. O integraci neuvažovala, protože se cítila dobře mezi spolužáky se sluchovým postižením a sestra tam studovala také. Dnes by do integrace šla. Vysokou školu v integraci studovala, vyučující se svojí nedoslýchavostí musela seznamovat a studium pro ni bylo náročné.

Ve svém volném čase se setkává mnohem více s lidmi se sluchovým postižením, kteří jsou jí bližší. *„Asi tím, že před nimi mám pocit, že žádný handicap nemám a cítím se svá a nestresuji se tím, jak spolu komunikujeme.“* Používá znakový jazyk, nebo se snaží srozumitelně artikulovat. Na kulturu N/neslyšících je hrdá a znakový jazyk velmi ráda používá.

Respondentka své sluchové postižení brala jako normální věc, protože měla rodiče se sluchovým postižením, ale slyšícím lidem se styděla to říkat. *„Měla jsem slyšící kamarádku v dětství, ale věděla jsem, že jsem sluchově postižená a styděla jsem se mluvit s ostatními slyšícími, pokud jsem je neznala, protože jsem se styděla jim říkat, že neslyším, teď už s tím problém nemám.“* Respondentka se domnívá, že v období puberty se za své kompenzační pomůcky (sluchadla) styděla, a proto nosila raději rozpuštěné vlasy. Problematické bylo prostředí slyšících lidí, např. na vysoké škole, nebo trávení volného času. Ve škole pro sluchově postižené jí to nevadilo, nebyl důvod.

Pubertu respondentka prožila ve společnosti svých přátel se sluchovým postižením a neměla pocit, že by byla sama. Obavy ohledně budoucnosti ji trápily jen zpočátku.

Na otázku, zda se cítí být nedoslýchavá nebo neslyšící, respondentka odpověděla takto: *„Těžká otázka – spíš se považuji za neslyšící, která mluví a umí znakovat. Ve slyšící společnosti spíš říkám, že jsem nedoslýchavá a vysvětluji jim rozdíl, protože pak si slyšící myslí, že když bych řekla, že jsem neslyšící, že automaticky každý neslyšící mluví a mezi neslyšícími říkám, že jsem neslyšící, ale oni ví, že někdy se na mě obrátí, abych za ně něco řekla v restauraci atd.“* A co konkrétně pro ni znamená to, že je nedoslýchavá? *„Že jsem sluchově postižená, ale že se s tím dá žít, ve slyšící společnosti nemůžu být bez sluchadla, že jsem ráda, že se mi podařilo s tímto handicapem se dostat tam, kde jsem a že mám život ráda.“*

Jak vnímá, že neslyší: *„Takhle jsem nepřemýšlela, možná jen, jaké je to slyšet tak, že bych slyšela všechno, ale jen ze zajímavosti. Ale jinak mi to vyhovuje, že žiju takový život jaký život a naopak si myslím, že kdybych byla slyšící, že bych neprožila to, co prožívám teď. Jen mi přijde, že děti slyšících rodičů mají snazší život, že nemusí vše sami si obstarávat a „starat“ se o svoje rodiče. Moje rodiče jsou neslyšící a méně informovaní, tak se mě od 15 let už začínali ptát na různé věci a chtít po mně, abych jim pomohla vyřizovat věci, i když jsem sama nevěděla jak. Pak v dospělosti hodně věcí jsem si musela zařídit sama a nikdo mi neporadil, jak se to dělá.“*

O komunitě nedoslýchavých si myslí, že existuje. „*Myslím si, že existuje. Ale spíš jen takové menší skupinky, nikoliv velká skupina jako Neslyšící. Já mám třeba svou komunitu nedoslýchavých volejbalistů.*“

- Tato respondentka odmala vyrůstá v rodině se sluchovým postižením, dále studovala školy pro sluchově postižené, takže je zřejmé, že má i přátele v komunitě N/neslyšících. Používá znakový jazyk a mluvený jazyk. Má pocit, že s identitou takové problémy neměla, protože vyrůstala v tom, co jí bylo přirozené. Problematictější bylo období puberty v souvislosti se sluchadly, kdy je raději schovávala před slyšící společností.
- I tato respondentka svoji identitu přizpůsobuje situaci, viz kapitola č. 4. S neslyšícími se respondentka cítí být neslyšící, kdy ale kromě znakování i mluví, a mezi slyšícími se cítí být nedoslýchavá.

6.4.7 Respondent 7

Poslední respondentkou je žena, ve věku 15 let a pochází z okolí Brna. Podle diagnózy má percepční těžkou nedoslýchavost a praktickou hluchotu. Vyrůstá spolu s mladší těžce nedoslýchavou sestrou ve slyšící rodině a komunikují spolu pouze mluveným jazykem.

Mateřskou školu absolvovala v integraci bez komplikací (všichni se jí snažili vycházet vstříc), výhodou byla i blízkost školy od místa bydliště. Momentálně dokončuje devátý ročník základní školy v integraci a rozhoduje se, kam půjde na střední školu. Kromě přihlášky na školu do integrace si podala přihlášku i na školu pro sluchově postižené, kam by chtěla více.

Tím, že je respondentka v kontaktu pouze se slyšícími lidmi, přátele se sluchovým postižením nemá. Přesto by se chtěla naučit znakový jazyk a díky přijetí na střední školu pro sluchově postižené by se chtěla setkat s lidmi, kteří jsou na tom podobně jako ona.

„Bud’ se ptali, anebo to už věděli, někteří to ani nepoznali. Nerozhlašovala jsem to, když to nebylo potřeba. Chtěla jsem, aby mě brali jako člověka. A ne tu „co nosí sluchadla“. Cítím, že potřebuju kontakt s lidmi, kteří jsou na tom stejně či podobně jako já. Myslím, že mi to dost pomůže, abych se nestyděla. Proto tak moc chci na školu pro sluchově postižené.“ Respondentka se domnívá, že k hledání sebe sama ji pomůže právě škola pro sluchově postižené: *„Hledám, právě proto chci jít na školu pro sluchově postižené. Jak jsem říkala, cítila jsem, že mi něco chybí, že bych chtěla poznat i nějaké ty podobné kamarády. Slyšící kamarády jsem si vyzkoušela, teď chci zkusit být s těmi neslyšícími, jací jsou. Bojím se taky, že*

bych nemusela střední školu mezi slyšícími zvládnout, protože tam bude těžší učení. Taký mě unavuje to, že se musím víc soustředit, abych slyšela všechno, co se kolem mě povídá. A ještě, nemusela bych se tam cítit v pohodě, protože tam budou noví spolužáci a bála bych se, jak mě přijmou.“

O komunitě nedoslýchavých vůbec neví, zda existuje: „*To vůbec netuším, ale chtěla bych, aby byla! Možná, že se setkávají nedoslýchaví kamarádi spolu, ale aby to byla komunita, to nevím.*“

→ Respondentka vyrůstá ve slyšící společnosti, ale se sestrou, která má stejné postižení. Je logické, že používají mluvený jazyk. Přesto se respondentka chce seznámit s dalšími stejně postiženými lidmi, kteří by jí pomohli v hledání sebe sama. Domnívá se, že jí chybí „kus něčeho“, co by jí pomohlo dotvořit celou identitu (více viz Procházková, 2005).

6.5 Shrnutí výzkumu

Vzorek, který byl pro účely rozhovoru k bakalářské práci osloven, se od sebe navzájem velmi liší. Vyplývá z toho, že skupina nedoslýchavých lidí je opravdu velmi různorodá a každý prožívá svůj život jinak. V předchozích kapitolách byly popsány určité situace, které byly následně ve výzkumu nezávisle na tom doloženy samotnými respondenty.

Rozhovoru se zúčastnilo sedm osob – z toho pět žen a dva muži.

R1	Respondent 1 – žena	24
R2	Respondent 2 – žena	25
R3	Respondent 3 – žena	22
R4	Respondent 4 – muž	38
R5	Respondent 5 – žena	25
R6	Respondent 6 – žena	29
R7	Respondent 7 – žena	15

Tabulka 2 – Respondenti

Jedním z tvrzení, o kterém se píše v bakalářské práci a vyskytuje se i ve výpovědích respondentů, je jev, kdy si nedoslýchavý jedinec volí příhodnou identitu podle situace. O něm

konkrétně píše Kremmery (2014) a mimo jiné je popisován v kapitole č. 4. Nedoslýchavý člověk si volí identitu podle situace, ve které se ocitne. S partou neslyšících přátel se může cítit jako neslyšící, a s partou slyšících přátel jako nedoslýchavý. Ve výzkumném šetření se objevili tři respondenti (R3, R4, R6), kteří svoji identitu „přelévají“ v závislosti na dané situaci. Já sama jsem se u sebe s takovým jevem nesetkala. Cítím se být nedoslýchavou pořád, za jakékoliv situace, s jakýmikoliv přáteli.

Všichni nedoslýchaví respondenti komunikují mluveným jazykem, a ti, kteří jsou ve spojení s N/neslyšícími, ovládají i znakový jazyk. Jedna respondentka (R3) sama říká, že znakový jazyk na rozdíl od mluveného je jí bližší a umí pomocí něho vyjádřit lépe svoje myšlenky. Tři respondenti (R3, R5, R6) vyrůstali v rodině, kde měl alespoň někdo z rodičů sluchovou vadu. V těchto rodinách se komunikovalo právě nejen mluveným jazykem, ale i znakovým jazykem či znakovanou češtinou. Tito tři respondenti jsou součástí komunity N/neslyšících a v současné době stále znakový jazyk používají. Respondentka (R6) ho využívá dokonce i v umělecké oblasti.

Respondent (R4) pocházející ze slyšící rodiny a absolvující mateřskou, základní a střední školu pro sluchově postižené, se znakový jazyk naučil ve škole. Ty respondentky (R1, R2, R7), které mají sluchovou vadu a znakový jazyk neumí, mají chuť se ho naučit. Respondentka (R2) se ho již učila, ale z časových důvodů a malého kontaktu s N/neslyšícími přestala. Respondentka (R7) se kvůli kontaktu s N/neslyšícími přihlásila na střední školu pro sluchově postižené. Říká sama, že cítí, že jí chybí něco, co by jí mohlo pomoci v hledání své identity. O tomto jevu hovoří Procházková (2005).

Pro většinu mladých dospívajících je puberta složitým obdobím, kterým si musí projít. Pro nedoslýchavé lidi je situace mnohdy komplikovanější. Musí se vypořádávat se svojí jinakostí, odlišností od slyšících lidí. Většina oslovených respondentů sama uznává, že puberta pro ně byla obtížnější, co se týče začlenění do kolektivu přátel kvůli svému sluchovému postižení. S dospívajícím věkem přibývají neformální setkání v místech, kde je rušno a kde se ne každý nedoslýchavý jedinec sluchově orientuje. Mnoho věcí mu může unikat a ztrácí se proto v tématech, a z obavy před zesměšněním se se do rozhovorů raději nezapojuje. To může ovlivnit i nahlížení ostatních lidí na něj. Respondentka (R2) popisuje, že až s nástupem puberty si začala uvědomovat své sluchové postižení právě kvůli ztížené komunikaci. Dodává, že malé děti si převážně hrají, kdežto dospívající spojuje mnohem více právě komunikace.

Problematickou věcí je pro nedoslýchavé jedince i nošení kompenzačních pomůcek, sluchadel. Některé respondentky (R1, R3, R6, R7) přiznávají, že jim sluchadla činila obtíže v tom smyslu, že se snažily na ně neupozorňovat, schovávat je, či dokonce nenosit (R3), protože se za ně ve slyšící společnosti stydí. V okruhu přátel se sluchovým postižením tyto problémy nemají, protože ví, že jsou na tom všichni stejně a vědí, proč sluchadla nosí.

V kapitole 4 jsou popsány faktory, které mají vliv na formování identity jedince: rodina, ve které jedinec se sluchovým postižením vyrůstá; osvojení řeči a jazyka; stav sluchu, doba vzniku; výběr školy a volba povolání; přátelé a společnost; postoje a reakce ostatních lidí. Na základě výzkumu bych doplnila ještě jednu položku – kompenzační pomůcky. Je to dle mého názoru věc, která také může ovlivnit identitu lidí se sluchovým postižením. Nedoslýchavý jedinec, který se za svoji kompenzační pomůcku (nejčastěji sluchadlo) nestydí, ji přijal za součást své osobnosti a identity a spolu s tím i svou nedoslýchavost. Pokud se nedoslýchavý člověk za sluchadla stydí, musí pořád kontrolovat, aby je nikdo neviděl, a aby na něm nebylo poznat, že špatně slyší. Proto se nemůže oprostit od těchto starostí a chovat se přirozeně. Je nutné dodat, že dnešní kvalita kompenzačních pomůcek je opravdu na vysoké úrovni, takže mnozí nedoslýchaví lidé, kteří by bez sluchadel nic neslyšeli a byli by považováni za neslyšící, mohou bez větších problémů komunikovat mluvenou řečí.

Na základě různých výpovědí respondentů není možné usoudit, zda nějaká komunita (či dokonce subkultura) nedoslýchavých existuje. Někteří respondenti by ji ovšem velmi uvítali, protože tyto lidi spojují společné rysy, jako je například podobnost problémů, zážitků, podobné nahlížení na svět, společná bezproblémová komunikace a vzájemné porozumění si. Spíše se domnívám, i na základě jejich tvrzení, že v současné době existují skupiny nedoslýchavých lidí, které spojuje nějaký společný zájem (např. respondentka R6 uváděla volejbal) a společný způsob komunikace.

7 Závěrečná doporučení

Tato kapitola shrnuje doporučení, která minimalizují negativní faktory identity nedoslýchavých lidí, a nastiňuje, jak je vhodné podporovat zdravý vývoj identity nedoslýchavého jedince.

I v dnešní době se bohužel stává, že po zjištění sluchové vady u dítěte lékaři nepředají rodičům dostatek informací, jak mají postupovat. Např. jak se se sluchovou vadou u dítěte psychicky vypořádat, kam se obrátit pro radu a pomoc. Většinou nemají v rodině nikoho se sluchovým postižením, a proto zbytečně tápou a nevědí si rady. Velký problém je, že lékaři často oznamují informace rodičům o sluchovém postižení jejich dítěte necitlivě.³⁸

Jungwirthová (2000) na základě výzkumného šetření sepsala pět nejdůležitějších doporučení, které jsou důležité při sdělování diagnózy. Rodiče by si přáli, aby jim lékaři poskytovali více informací a zlepšili úroveň komunikace (sami aktivně rodičům sdělovali, co se s jejich dítětem průběžně děje). Dále, aby rodičům byl zprostředkován kontakt na rodiče, kteří si stejnou situaci prošli, a zároveň kontakty na podpůrná pracoviště, která se daným postižením zabývají. Rodiče odmítají dostávat informace, které jsou neúplné a lživé. Mají právo na sdělení všech možných operací a variant, které mohou v průběhu nastat. S tím souvisí, že rodiče si nepřejí být ihned po sdělení diagnózy být informováni o ústavní péči. Naopak chtějí o budoucnosti svého dítěte rozhodnout sami a být s ním v kontaktu. Největším přáním rodičů bylo, aby jim byla zajištěna odborná podpora psychologa, s kterým by o své situaci mohli mluvit. Vyrovnání se s novou situací a přijetí dítěte s jeho sluchovým postižením je základním důležitým krokem pro jeho budoucí přirozený vývoj a formování stabilní identity.

Dále je nutné, aby lékaři rodiče nasměrovali na organizace, které se dětem se sluchovým postižením a jejich rodinám věnují. Je to např. Raná péče Čechy či Raná péče pro Moravu a Slezsko (dříve Středisko rané péče TamTam), o. p. s. a dále i speciálně pedagogická centra.³⁹

³⁸ <http://www.tamtam-praha.cz/userfiles/files/dite-se-sluchadly.pdf>

³⁹ Raná péče, o.p.s. je poskytovatelem sociální služby rané péče. Tato organizace se specializuje na rodiny, které mají děti se sluchovým či kombinovaným postižením, od narození do věku 6 až 7 let. Poskytuje rodině formou konzultací podporu a dále i přísun informací ohledně výchovy, volby komunikace, možnostech vzdělávání apod. Speciálně pedagogické centrum poskytuje dle vyhlášky 72/2005 Sb. poradenské služby žákům se zdravotním postižením na školách. Zabezpečuje speciálně pedagogickou, psychologickou a další potřebnou péči, jako je například odborná pomoc v procesu pedagogické a sociální integrace ve spolupráci s rodinou, školami, školskými poradenskými zařízeními a odborníky.

Následující doporučení týkající se samotného vývoje a formování identity dítěte vychází z publikace Doušové, Kratochvílové a Motejzíkovej (2014).⁴⁰

- Přizpůsobit se komunikačním potřebám dítěte a respektovat je. Problémy s identitou vznikají mnohdy právě z nedostatečné komunikace s rodinou, ve škole a s okolím.
- Dítě by mělo umět mluvit o svých pocitech a orientovat se v nich. V případě nepříjemných pocitů nechat dítě projevit se navenek (např. vybrečet se, a neříkat mu, že je „přece chlap, a ten nefňuká“). Vhodné je si různé situace přehrávat, aby dítě vědělo, co má v dané situaci dělat. Dítě se tím učí reagovat na postoje a reakce ostatních, které nemusí být vzhledem k jeho postižení vždy pozitivní. Dítě je nutné zároveň přehnaně nelitovat, získá tím pocit, že nic nezvládne, a nerozmazlovat ho z důvodu, že má sluchovou vadu.
- Vyhledávat kontakty s nedoslýchavými a neslyšícími jedinci (potřeba vzoru, získání informací, jak pomáhat dítěti v budování identity) a zároveň rodinami (výměna zkušeností, informací).
- Není vhodné porovnávat své děti s jinými, případně se slyšícími, je to stresující záležitost jak pro dítě, tak pro rodiče – škodí to sebehodnocení dítěte.
- Učit dítě respektovat jeho odlišnost, aby se za ni nestydělo. Dítě potřebuje přijmout svůj handicap, aby mohlo mít určitou míru sebevědomí. Podle odpovědí respondentů je pro nedoslýchavé jedince důležité i přijetí kompenzačních pomůcek.
- Komunikovat s partnerem o výchově a spolupracovat. Je to důležité nejen pro partnerský vztah, ale dítě zároveň vidí, jakou kdo má funkci, jak funguje vztah. To je důležité pro jeho budoucí vztahy a vývoj jeho partnerské identity.
- Vést od malička dítě k samostatnosti, posilovat v něm zdravé sebevědomí (naučí se překonávat překážky, vyrovnávat se s náročnými situacemi, nebude závislé na jiných). Zdravý a sebevědomý přístup mu pomůže k pozitivnímu přístupu ostatních k němu, okolí s ním bude jednat rovnocenně.

Doušová, Kratochvílová, Motejzíkovej (2014), se shodují, že nejvíce problémů s tvořením identity vychází z nedostatečné komunikace s rodiči, okolím, kamarády apod.

⁴⁰ Některé z bodů platí nejen pro děti se sluchovým postižením, ale i obecně pro výchovu dětí ve „zdravě sebevědomé“ jedince.

Jedinci pak nemají informace o tom, jak fungují vztahy, jak se mají v daných situacích chovat apod. Jejich osobní potřeby nejsou uspokojené a vyhroť se to např. až drogovou závislostí, poruchami příjmu potravy, zranitelností (sexuální zneužívání, finanční problémy...).

Závěr

Tato bakalářská práce se zabývá identitou nedoslýchavých osob.

V úvodu práce vymezuji stupně sluchového postižení a konkrétně se zaměřuji na nedoslýchavost. Dále jsou popsány možnosti komunikace lidí se sluchovým postižením, je to např. mluvený jazyk, odezírání a znakový jazyk. Nezbytné bylo popsat i možnosti vzdělávání, které nedoslýchaví lidé mají. Možnosti jsou zpravidla dvě, buď mohou studovat na školách pro sluchově postižené anebo na běžných školách v integraci. Ve školách pro sluchově postižené bývají k dispozici internáty, kde mohou být žáci a studenti se sluchovým postižením ubytováni. Každá možnost má své pro a proti. Proto je nutné pečlivě zvážit, co dítěti bude opravdu vyhovovat. Škola je totiž jedním z faktorů, které dítě ovlivňují v cestě za upevněním své identity. Jak popisuje Procházková, zdravá a stabilní identita je znakem pozitivního sebepřijetí jedince.

Následující kapitola se zaměřuje právě na identitu jako takovou, a dále popisují i její vývoj a formování u slyšících lidí a u nedoslýchavých lidí. S formováním identity souvisí i rozbor a popis jednotlivých faktorů, které nedoslýchavého člověka ovlivňují. Rodina, která jedince vychovává, osvojení řeči a jazyka, stav sluchu, případně doba vzniku, dále výběr školy a budoucího povolání, společnost, ve které se nedoslýchavý jedinec rád pohybuje a neméně důležité jsou v ovlivnění identity i postoje a reakce ostatních lidí.

S faktorem společnosti, ve které se nedoslýchavý jedinec pohybuje, může být spojena komunita N/neslyšících a její kultura. Někteří autoři se domnívají, že je vhodnější používat pojem subkultura N/neslyšících, než komunita či menšina. Proto jsem se zamýšlela na základě studia literatury i nad tím, zda může existovat subkultura nedoslýchavých. Tato práce se tím primárně nezabývá, přesto si myslím, že je to zajímavé téma k dalšímu výzkumu.

Obecně jsou nedoslýchaví lidé „zapomenutou“ skupinou, jak uvádí Motejzík (2013). Dostupnější bývá literatura o lidech neslyšících a Neslyšících. Přesto i nedoslýchaví lidé mají své specifické potřeby, kterým je třeba se věnovat a neodsouvat je, protože „nedoslýchaví to mají jednodušší“. V některých případech, na rozdíl od neslyšících lidí (kteří tvoří komunitu N/neslyšících), mnohdy nemají s kým svoje problémy, starosti a zkušenosti sdílet.

V praktické části bakalářské práce jsem se rozhodla provést rozhovory s nedoslýchavými respondenty, které mapují, jak rozdílní sami respondenti jsou, ač jsou

všichni „stejně“ nedoslýchaví. Na rozhovorech je vidět i to, jak se u jednotlivých respondentů identita utváří a co tomu (ne)přispívá, a jak na ně jednotlivé faktory působí.

Vývoj osobnosti nedoslýchavého jedince ovlivňuje mnoho faktorů, nejvýraznější však bývá jeho omezení v komunikační a sociální oblasti.

Seznam použité literatury

BAKER, CH. a D. COKELY. *American sign language: a teacher's resource text on grammar and culture*. Washington, D.C: Clerc Books, Gallaudet University Press, 1991, 488 s. ISBN 978-0-93-0323-84-4.

BÍMOVÁ, P. Znakový jazyk jako základní atribut komunity Neslyšících. HUDÁKOVÁ, A. (ed). *Ve světě sluchového postižení: informační a vzdělávací publikace (nejen) pro zdravotnický personál o životě a potřebách neslyšících, nedoslýchavých a ohluchlých lidí a lidí s kochleárním implantátem*. Praha: Středisko rané péče Tamtam, 2005, s. 15–19. ISBN 80-86792-27-7.

ČÁP, J. a J. MAREŠ. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál, 2001, 655 s. ISBN 80-7178-463-X.

DOUŠOVÁ, V., K. KRATOCHVÍLOVÁ a J. MOTEJZÍKOVÁ. *Být neslyšící nemusí být problém: jak postupovat při výchově dětí se sluchovým postižením: postřehy z psychologické poradny*. Praha: Centrum pro dětský sluch Tamtam, 2014, 97 s. ISBN 978-80-86792-38-5.

EASTERBROOKS, S. a S. BAKER. *Language learning in children who are deaf and hard of hearing: multiple pathways*. Boston: Allyn and Bacon, 2002, 310 s. ISBN 978-0205331000.

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000, 207 s. ISBN 80-859-3179-6.

GEIST, B. *Psychologický slovník*. Praha: Nakladatelství Vodnář, 2000, 425 s. ISBN 80-862-2607-7.

GREGORY, S. a P. KNIGHT. Sociální rozvoj a život v rodině. GREGORY, S. (ed). *Problémy vzdělávání sluchově postižených*. Editor Susan Gregory. Praha: Univerzita Karlova, 2001, s. 15–21. ISBN 80-730-8003-6.

Gymnázium, Střední odborná škola, Základní škola a Mateřská škola pro sluchově postižené, Praha 2, Ječná 27 [online]. 2015 [cit. 2015-04-14]. Dostupné z: <http://www.jecna27.cz/>.

HÁJKOVÁ, V. a I. STRNADOVÁ. *Inkluzivní vzdělávání: [teorie a praxe]*. Praha: Grada, 2010, 217 s. ISBN 978-802-4730-707.

HELUS, Z. *Dítě v osobnostním pojetí: obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče*. Praha: Portál, 2009, 286 s. ISBN 978-807-3676-285.

HROBOŇ, M., I. JEDLIČKA a J. HOŘEJŠÍ. *Nedoslychavost*. Praha: Makropulos, 1998, 90 s. ISBN 80-86003-13-2.

HRONOVÁ, A. Znakovaná čeština. HUDÁKOVÁ, A. (ed). *Ve světě sluchového postižení: informační a vzdělávací publikace (nejen) pro zdravotnický personál o životě a potřebách neslyšících, nedoslychavých a ohluchlých lidí a lidí s kochleárním implantátem*. Praha: Středisko rané péče Tamtam, 2005, s. 20–21. ISBN 80-86792-27-7.

HRONOVÁ, A. a A. HUDÁKOVÁ. Kochleární implantát. HUDÁKOVÁ, A. (ed). *Ve světě sluchového postižení: informační a vzdělávací publikace (nejen) pro zdravotnický personál o životě a potřebách neslyšících, nedoslychavých a ohluchlých lidí a lidí s kochleárním implantátem*. Praha: Středisko rané péče Tamtam, 2005, s. 30–34. ISBN 80-86792-27-7.

HUDÁKOVÁ, A. Letem tichým světem. *Tvar*. 2009, roč. 20, č. 15, s. 6–8.

HUDÁKOVÁ, A. *Prstová abeceda pro tlumočníky*. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008, 125 s. ISBN 978-808-7153-383.

A) HUDÁKOVÁ, A. Maturitní obory na středních školách pro sluchově postižené. Ruce.cz: Informační portál o světě neslyšících [online]. 2005. [cit. 2015-05-13]. Dostupné z: <http://ruce.cz/clanky/150-maturitni-obory-na-strednich-skolach-pro-sluchove-postizene>.

B) HUDÁKOVÁ, A. Nematuritní obory na středních školách pro sluchově postižené. Ruce.cz: Informační portál o světě neslyšících [online]. 2005. [cit. 2015-05-13]. Dostupné z: <http://ruce.cz/clanky/151-nematuritni-obory-na-strednich-skolach-pro-sluchove-postizene>.

HUDÁKOVÁ, A. a J. MOTEJZÍKOVÁ. Terminologická džungle. HUDÁKOVÁ, A. (ed). *Ve světě sluchového postižení: informační a vzdělávací publikace (nejen) pro zdravotnický personál o životě a potřebách neslyšících, nedoslychavých a ohluchlých lidí a lidí s kochleárním implantátem*. Praha: Středisko rané péče Tamtam, 2005, s. 11–14. ISBN 80-86792-27-7.

HUDÁKOVÁ, A. a L. OKROUHLÍKOVÁ. Dítě s vadou sluchu v běžné škole. Ruce.cz: Informační portál o světě neslyšících [online]. 2005. [cit. 2015-05-13]. Dostupné z: <http://ruce.cz/clanky/103-dite-s-vadou-sluchu-v-bezne-skole>.

HUDÁKOVÁ, A. a L. OKROUHLÍKOVÁ. Dítě s vadou sluchu ve speciální škole pro sluchově postižené. Ruce.cz: Informační portál o světě neslyšících [online]. 2006. [cit. 2015-05-13]. Dostupné z: <http://ruce.cz/clanky/101-dite-s-vadou-sluchu-ve-specialni-skole-pro-sluchove-postizene>.

ISRAELITE, N., OWER, J. a G. GOLDSTEIN, G. Hard-of-Hearing Adolescents and Identity Construction: Influences of School Experiences, Peers, and Teachers. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education* [online], 2002 [cit. 2015-04-13], č. 7, s. 134–148. Dostupné z: <http://jdsde.oxfordjournals.org/content/7/2/134.full.pdf+html>.

JANOTOVÁ, N. *Odezírání u sluchově postižených*. Praha: Septima, 1999, 51 s. ISBN 80-7216-82-6.

JANOTOVÁ, N. *Reedukace sluchu sluchově postižených dětí v předškolním věku: [metodická příručka pro učitele]*. Praha: Septima, 1996, 16 s. ISBN 80-858-0190-6.

JUCOVIČOVÁ, D. *Individuální vzdělávací plán pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami: se specifickými poruchami učení a chování, s mentálním postižením (v MŠ i ZŠ), se sociálním znevýhodněním, z cizojazyčného prostředí*. Praha: D H, 2009, 158 s. ISBN 978-808-7295-007.

JUNGWIRTHOVÁ, I. *Mezinárodní konference o vzdělávání sluchově postižených: Využití znakového jazyka u dětí s KI* [online]. 2006 [cit. 2014-05-06]. Dostupné z: <http://ruce.cz/clanky/717-vyuziti-znakoveho-jazyka-u-deti-s-ki>.

JUNGWIRTHOVÁ, I. *Rodiče a závažné postižení novorozence (proces vyrovnávání a možnosti psychologické pomoci)*. Praha, 2000. Diplomová práce. Univerzita Karlova.

Kochleární implantát. *Centrum Kochleárních Implantací u Děti* [online]. 2013 [cit. 2014-05-19]. Dostupné z: <http://www.ckid.cz/kochimp.asp>.

KOLÁŘ, Z. *Výkladový slovník z pedagogiky: 583 vybraných hesel*. Praha: Grada, 2012, 192 s. ISBN 978-80-247-3710-2.

KOSINOVÁ, B. *Neslyšící jako jazyková a kulturní menšina – kultura neslyšících*. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008, 52 s. ISBN 978-80-87153-20-8.

KRAHULCOVÁ, B. *Komunikace sluchově postižených*. Praha: Karolinum, 2002, 303 s. ISBN 80-246-0329-2.

KRATOCHVÍLOVÁ, K. Rozvoj jazyka a komunikace u malých dětí: slovo psychologa. *Info-Zpravodaj*. 2009, roč. 17, č. 1, s. 25–26. Dostupné z: <http://ruce.cz/clanky/720-rozvoj-jazyka-a-komunikace-u-malych-deti>.

KREMMERY, M. A. *Are you deaf or hard of hearing? Which do you go by: perceptions of students with hearing loss* [online]. Greensboro, 2014 [cit. 2015-04-13]. Dostupné z: http://libres.uncg.edu/ir/uncg/f/Kemmerly_uncg_0154D_11303.pdf. Disertační práce. The University of North Carolina.

LANGMEIER, J. a D. KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 1998, 368 s. ISBN 80-716-9195-X.

LASZLO, CH. Is There Hard-of-Hearing Identity? *The Canadian Journal of Speech-Language Pathology and Audiology*. 1994, roč. 18, č. 4, s. 248–252. Dostupné z: <http://209.217.105.25/english/resources/detail.asp?ID=248>.

LECHTA, V. (ed). *Základy inkluzivní pedagogiky: dítě s postižením, narušením a ohrožením ve škole*. Praha: Portál, 2010, 435 s. ISBN 978-80-7367-679-7.

MACUROVÁ, A. *Dějiny výzkumu znakového jazyka u nás a v zahraničí*. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008, 77 s. ISBN 978-80-87218-00-6.

MACUROVÁ, A. Mezinárodní konference o vzdělávání sluchově postižených: Jazyky v komunikaci českých neslyšících: český znakový jazyk a psaná čeština [online]. 2006 [cit. 2014-05-06]. Dostupné z: <http://ruce.cz/clanky/718-jazyky-v-komunikaci-ceskych-neslysicich-cesky-znakovy-jazyk-a-psana-cestina>.

MACUROVÁ, A. Poznáváme český znakový jazyk I. *Speciální pedagogika*. 2001, roč. 11, č. 2, s. 69–75.

MARCIA, J. Identity in Adolescence. ADELSON, J. *Handbook of adolescent psychology*. New York: Wiley, 1980, s. 159–187. ISBN 978-0471037934.

MARSCHARK, M. *Psychological development of deaf children*. New York: Oxford University Press, 1993, 275 s. ISBN 0-19-511575-9.

MATĚJČEK, Z. a J. LANGMEIER. *Počátky našeho duševního života*. Praha: Panorama, 1986, 365 s.

MEADOW, K. P. Personality and social development of deaf people. *Journal of Rehabilitation of the Deaf*. 1976, č. 9, s. 1–12.

MEADOW-ORLANS, K. P., SASS-LEHRER, M. a D. M. MERTENS. *Parents and their deaf children: the early years*. Washington, D. C.: Gallaudet University Press, 2003, 264 s. ISBN 15-636-8137-4.

Media Centre: Deafness and hearing loss. *World Health Organization* [online]. 2015, 3/2015 [cit. 2015-04-09]. Dostupné z: <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs300/en/>.

MICHALÍK, J. *Zdravotní postižení a pomáhající profese*. Praha: Portál, 2011, 511 s. ISBN 978-807-3678-593.

MLADOVÁ, P. (ed.): *Tlumočník jako most mezi slyšícím zdravotnickým personálem a neslyšícím pacientem*. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008, 64 s.

MOTEJZÍKOVÁ, J. Nejlépe se cítím mezi nedoslýchavými kamarády: Rozhovor s Andreou Kalců. *Info-Zpravodaj*. 2005, roč. 13, č. 3, s. 19–21.

MOTEJZÍKOVÁ, J. Pořád ještě žijeme v době, kdy si slyšící myslí, že neslyšící jsou hloupí: Rozhovor s Petrem Vysučkem. *Info-Zpravodaj*. 2010, roč. 18, č. 1, s. 17–21.

MOTEJZÍKOVÁ, J. „Zapomenuté“ nedoslýchavé děti: Shrnutí poznatků. *Info-Zpravodaj*. 2013, roč. 21, č. 2, s. 17–19.

MOTEJZÍKOVÁ, J. a I. JUNGWIRTHOVÁ. Hodnocení ztráty sluchu. *Info-Zpravodaj*. 2010, roč. 18, č. 4, s. 9.

MUKNŠNÁBLOVÁ, M. *Péče o dítě s postižením sluchu*. Praha: Grada, 2014, 128 s. ISBN 978-802-4750-347.

MYSLIVEČKOVÁ, R. Putování neslyšících, nedoslýchavých a ohluchlých lidí po jejich vlastním osudu. HUDÁKOVÁ, A. (ed). *Ve světě sluchového postižení: informační a vzdělávací publikace (nejen) pro zdravotnický personál o životě a potřebách neslyšících, nedoslýchavých a ohluchlých lidí a lidí s kochleárním implantátem*. Praha: Středisko rané péče Tamtam, 2005, s. 26–29. ISBN 80-86792-27-7.

NOVÁKOVÁ, R. Okénko do kultury Neslyšících. In: *Slyšitelné ticho* [rozhlasový pořad]. Classic FM, 19. 5. 2006. Dostupné z: <http://ruce.cz/clanky/279-okenko-do-kultury-neslysicich>.

PADDEN, C. a T. HUMPHRIES. *Deaf in America: Voices from a culture*. Cambridge: Harvard University, 1988, 134 s. ISBN 06-741-9424-1.

PETRUSEK, M. et al. *Velký sociologický slovník: II. svazek P-Z*. Praha: Karolinum, 1996, s. 749–1627. ISBN 80-718-4310-5.

POTMĚŠIL, M. *Prstová abeceda*. Praha: Federace rodičů a přátel sluchově postižených, 1992, 18 s.

POTMĚŠIL, M. *Psychosociální aspekty sluchového postižení*. Brno: Masarykova univerzita, 2010, 197 s. ISBN 978-802-1051-843.

POTMĚŠIL, M. *Sluchové postižení a sebereflexe*. V Praze: Karolinum, 2007, 197 s. ISBN 978-802-4613-000.

Prevention of blindness and deafness: Grades of hearing impairment. World Health Organization [online]. 2015 [cit. 2015-09-04]. Dostupné z: http://www.who.int/pbd/deafness/hearing_impairment_grades/en/.

PROCHÁZKOVÁ, R. Víte jak pomoci? *Info-zpravodaj*. 2014, č. 11, s. 7–8.

PROCHÁZKOVÁ, V. a P. VYSUČEK. *Jak komunikovat s neslyšícím klientem?* Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2007, 28 s. ISBN 978-80-86991-18-4.

A) PROCHÁZKOVÁ, V. Identita – jak ji prožívají nedoslýchaví lidé. *InfoZpravodaj*. 2006, roč. 14, č. 2, s. 22–23. Dostupné z: <http://ruce.cz/clanky/123-identita-jak-ji-prozivaji-nedoslychavi-lide>.

B) PROCHÁZKOVÁ, V. Identita a osobnost člověka. *InfoZpravodaj*. 2006, roč. 14, č. 1, s. 20. Dostupné z: <http://ruce.cz/clanky/964-identita-a-osobnost-cloveka>.

PROCHÁZKOVÁ, V. Proč je důležitý kontakt s dospělým neslyšícím. *InfoZpravodaj*. 2005, roč. 13, č. 2, s. 17. Dostupné z: <http://ruce.cz/clanky/136-proc-je-dulezity-kontakt-s-dospelymi-neslysicimi>.

PŮLPÁNOVÁ, L. 2005. Je kultura Neslyšících jen mýtem? Ruce.cz: Informační portál o světě neslyšících [online]. [cit. 2015-05-13]. Dostupné z: <http://ruce.cz/clanky/99-je-kultura-neslysicich-jen-mytem>.

RENOTIÉROVÁ, M. a L. LUDÍKOVÁ. *Speciální pedagogika*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006, 313 s. ISBN 80-244-1475-9.

RIDGEWAY, S. Neslyšící osobnost? GREGORY, S. (ed). *Problémy vzdělávání sluchově postižených*. Praha: Univerzita Karlova, 2001, s. 22–28. ISBN 80-7308-003-6.

ROSS, M. Personal and Social Identity of Hard of Hearing People. *Rehabilitation Engineering Research Center on Hearing Enhancement* [online]. 2011 [cit. 2015-04-09]. Dostupné z:

http://hearingresearch.org/ross/the_hard_of_hearing_person/personal_and_social_identity_of_hard_of_hearing_people.php.

ROZSYPALOVÁ, M., V. MELLANOVÁ a V. ČECHOVÁ. *Psychologie a pedagogika I: pro střední zdravotnické školy*. Praha: Informatorium, 2000, 186 s. ISBN 80-733-3014-8.

SINECKÁ, J. *Zdravotně handicapované skupiny: komunita neslyšících - limity integrace*. Praha, 2000. Bakalářská práce. Univerzita Karlova.

SCHULTEIS, M. *Deaf Culture: A subcultural approach to Deaf Communities in America and Germany*. Washington D.C. (USA), 2006. Dostupné z: http://www.taubenschlag.de/cms_pics/magisterarbeit_digital_version.pdf. Magisterská práce. Gallaudet University.

SLOWÍK, J. *Speciální pedagogika: prevence a diagnostika, terapie a poradenství, vzdělávání osob s různým postižením, člověk s handicapem a společnost*. Praha: Grada, 2007, 160 s. ISBN 978-802-4717-333.

STRNADOVÁ, V. *Hádej, co říkám aneb Odezírání je nejisté umění*. Praha: Ministerstvo zdravotnictví ČR, 1998, 158 s. ISBN 80-903035-0-1.

STRNADOVÁ, V. *Jaké je to neslyšet: doplňková četba pro studenty speciální pedagogiky*. Česká unie neslyšících, 1995, 165 s.

STRNADOVÁ, V. *Jak se úspěšně vyrovnávat se ztrátou sluchu*. Praha: ASNEP, 2001, 165 s. ISBN 80-903035-2-8.

STRNADOVÁ, V. *Potom ti to povíme*. Praha: Česká unie neslyšících, 1994, 56 s.

Středisko rané péče TamTam [online]. 2013 [cit. 2014-05-13]. Dostupné z: <http://www.tamtam-praha.cz/>.

Středisko rané péče TamTam [online]. 2009 [cit. 2014-05-13]. Dostupné z: <http://www.tamtam-olomouc.cz/cs/>.

SVOBODOVÁ, K. a J. JABŮREK. Integrace sluchově postižených na školách běžného typu. *Info-zpravodaj*, 1998, roč. 6, č. 1, s. 13–17.

- ŠKODOVÁ, E. *Klinická logopedie*. Praha: Portál, 2003, 612 s. ISBN 80-7178-546-6.
- ŠVARCOVÁ, I. *Základy pedagogiky*. Praha: Vydavatelství VŠCHT Praha, 2008, 315 s. ISBN 978-80-7080-690-6.
- VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese: variabilita a patologie lidské psychiky*. Praha: Portál, 2002, 444 s. ISBN 80-717-8678-0.
- VÁGNEROVÁ, M.. *Vývojová psychologie. Dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000, 528 s. ISBN 80-7178-308-0.
- VÁGNEROVÁ, M., HADJ-MOUSSOVÁ, Z. a S. ŠTECH. *Psychologie handicapu*. Praha: Karolinum, 2001, 230 s. ISBN 80-7184-929-4.
- VÍTKOVÁ, M. *Integrativní speciální pedagogika: sborník k projektu "Škola pro všechny" realizovaný s podporou Vzdělávací nadace Jana Husa*. Brno: Paido, 1998, 181 s. ISBN 80-859-3151-6.
- Vyhláška č. 72 ze dne 17. února 2005 o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních. In *Sbírka zákonů, Česká republika*. 2005, s. 490–502. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty/vyhlaska-c-72-2005-sb-1>.
- Vyhláška č. 73 ze dne 17. února 2005 o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných. In *Sbírka zákonů, Česká republika*. 2005, s. 503–508. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty/vyhlaska-c-73-2005-sb-1>.
- VYMLÁTILOVÁ, E. Vady sluchu z hlediska klinické psychologie. ŠKODOVÁ, E. a I. JEDLIČKA. *Klinická logopedie*. Praha: Portál, 2003, s. 463-474. ISBN 80-7178-546-6.
- WATSON, L. Oralismus – současná teorie a praxe. GREGORY, S. (ed). *Problémy vzdělávání sluchově postižených*. Praha: Univerzita Karlova, 2001, s. 72–78. ISBN 80-7308-003-6.

Seznam tabulek

Tabulka 1 – Stupně sluchových ztrát dle WHO.....	10
Tabulka 2 – Respondenti.....	70

Příloha 1 – struktura rozhovoru

1. Mohl/a byste se nám prosím představit?

- a. Kolik Vám je let?
- b. Momentálně studujete, popřípadě kde? Nebo již pracujete, a kde konkrétně?

2. Jaká je vaše sluchová vada?

- a. Případně prosím o ukázkou na nějakých příkladech, např. můžete telefonovat? S obtížemi nebo vůbec?
- b. Když stojí někdo za Vámi, rozumíte mu?
- c. Slyšíte za sebou jedoucí auto, nebo tramvaj?
- d. Komu rozumíte lépe? Ženám, či mužům a proč?
- e. Jaké tóny slyšíte, či neslyšíte? Pískání, zvonění telefonu či mobilu, domácí zvonek apod.

3. Z jaké pocházíte rodiny? Rodiče jsou slyšící, či neslyšící, nebo je někdo nedoslýchavý?

- a. Máte sourozence, nebo příbuzného, kdo také neslyší/nedoslýchá jako Vy?

4. Navštěvoval/a jste školy pro sluchově postižené, nebo běžné školy v integraci? (Mateřskou školu, základní školu, střední školu, případně vysokou školu.)

5. Mohl/a byste nám prosím přiblížit svoji docházku do mateřské školy?

- a. Vzpomínáte si na nějaké zkušenosti, co se Vám třeba nelíbilo, nebo naopak líbilo?
- b. Rozuměl/a jste ve třídě, měl/a jste tam kamarády? Stýkáte se dodnes?

6. Mohl/a byste nám prosím přiblížit svoji docházku na základní školu?

- a. Vzpomínáte si na nějaké zkušenosti, co se Vám třeba nelíbilo, nebo naopak líbilo?
- b. Rozuměl/a jste ve třídě/při výuce, měl/a jste tam kamarády? Stýkáte se dodnes?
- c. Jaké jste měl/a zájmy, koníčky, kterým jste se věnoval/a?
- d. Měl/a jste někdy nějakou „výhodu“ (ať v pozitivním či negativním smyslu), protože jste sluchově postižený člověk?

7. Mohl/a byste nám prosím přiblížit svoje studium na střední škole?

- a. Vzpomínáte si na nějaké zkušenosti, co se Vám třeba nelíbilo, nebo naopak líbilo?
- b. Rozuměl/a jste ve třídě/při výuce, měl/a jste tam kamarády? Stýkáte se dodnes?
- c. Jaké jste měl/a zájmy, koníčky, kterým jste se věnoval/a?
- d. Měl/a jste někdy nějakou „výhodu“ (ať v pozitivním či negativním smyslu), protože jste sluchově postižený člověk?

8. Mohl/a byste nám prosím přiblížit svoje studium na vysoké škole?

- a. Vzpomínáte si na nějaké zkušenosti, co se Vám třeba nelíbilo, nebo naopak líbilo?
- b. Rozumíte/Rozuměl/a jste při výuce/spolužákům, máte / měl/a jste tam kamarády? Stýkáte se dodnes?
- c. Jaké máte/ jste měl/a zájmy, koníčky, kterým se věnujete/ jste se věnoval/a?
- d. Měl/a jste někdy nějakou „výhodu“ (ať v pozitivním či negativním smyslu), protože jste sluchově postižený člověk?

9. Máte kolem sebe spíše kamarády slyšící, či sluchově postižené?

- a. S kterými se Vám nejlépe komunikuje, a proč?
- b. Čím jsou Vám blízcí?
- c. Jakou komunikaci celkově upřednostňujete? Znakový jazyk, mluvený jazyk, znakovanou češtinu apod.?

10. Váš partner je slyšící, nebo sluchově postižený?

- a. Pokud je slyšící - Jaký má pohled na Vaše sluchové postižení?
- b. Jak vnímá to, že jste sluchově postižený člověk?
- c. Nezáleží mu na tom (nezajímá se) nebo se naopak co nejvíce o tuto problematiku zajímá?

11. Jak vnímají nedoslýchavost/sluchové postižení Vaši kamarádi, jsou ochotní např. Vám zopakovat, čemu jste nerozuměl/a?

- a. Stal se Vám kvůli špatnému porozumění nějaký nepříjemný zážitek?
- b. Nebo naopak pozitivní, který Vás povzbudil?

12. Jaký máte pohled na kulturu neslyšících, na znakový jazyk?

- a. Učíte se ho, nebo ho již umíte? Stýkáte se s komunitou neslyšících?

13. Proč jste se chtěl/a nebo nechtěl/a zařadit do komunity neslyšících?

14. Kdy jste si začal/a uvědomovat to, že jste sluchově postižený/á?

- a. Jak Vám to vysvětlovali rodiče?
- b. Co na Vaše sluchové postižení říkali ostatní?
- c. Jak jste to vysvětloval/a Vy jim (ostatním)?

15. Jak jste procházel/a obdobím puberty?

- a. Hledal/a jste sám/sama sebe?
- b. Přemýšlel/a jste o tom, kam patříte, čím chcete v životě být?

16. Jak vnímáte to, že neslyšíte jako ostatní slyšící lidé?

- a. Kdybyste se mohl/a narodit znovu, chtěl/a byste být slyšící?
- b. Proč?

17. Co pro Vás znamená být nedoslýchavým?

18. Myslíte si, že existuje komunita nedoslýchavých?

a. Chtěl/a byste, aby existovala?

Příloha 2 – jednotlivé rozhovory

Respondent 1

Tento rozhovor proběhl formou chatu 18. 4. 2015.

1. Mohla byste se nám prosím představit?

Jsem žena, je mi 24 let a pocházím z Děčína. Momentálně bydlím v Praze na studentském bytě.

a. Momentálně studujete, popřípadě kde? Nebo již pracujete, a kde konkrétně?

Studuji demografii a sociologii a momentálně je mou prací na plný úvazek psaní diplomové práce.

2. Jaká je vaše sluchová vada?

Jsem nedoslýchavá od svého narození, konkrétně mi byla zjištěna oboustranná percepční nedoslýchavost se ztrátou sluchu 75 %.

a. Případně prosím o ukázkou na nějakých příkladech, např. můžete telefonovat? S obtížemi nebo vůbec?

Telefonovat můžu, ale není mi to příliš příjemné, protože při komunikaci s lidmi jako doplňující nástroj používám odezírání ze rtů. Při telefonování v hlučném prostředí mám značné obtíže s rozuměním.

b. Když stojí někdo za Vámi, rozumíte mu?

Pokud stojí někdo za mnou, rozumím mu, občas ale mívám problém, pokud stojí někdo zády ke mně.

c. Slyšíte za sebou jedoucí auto, nebo tramvaj?

Tramvaj i auto většinou slyším, ale pokud jsem například na místě, kde auto nečekám, můžu ho slyšet až na poslední chvíli, protože se na ten zvuk nesoustředím.

d. Komu rozumíte lépe? Ženám, či mužům a proč?

Nevypozorovala jsem, že bych rozuměla lépe jen mužům či jen ženám, myslím, že větší roli hraje srozumitelnost projevu, rychlost a hlasitost mluvy. Ale jelikož bydlím na bytě se dvěma Ostraváky, můžu říct, že těm příliš nerozumím.

e. Jaké tóny slyšíte, či neslyšíte? Pískání, zvonění telefonu či mobilu, domácí zvonek apod.

Mám problém hlavně s hodně vysokými tóny. S domácím zvonkem mám občas problém - pokud někoho čekám, zvonek slyším, pokud však zvoní nečekaně a já jsem ve vzdálenější místnosti, stává se, že ho např. zařadím mezi zvuky zvenčí.

3. Z jaké pocházíte rodiny? Rodiče jsou slyšící, či neslyšící, nebo je někdo nedoslýchavý?

V rodině jsou všichni slyšící - rodiče, mladší bratr, i další širší příbuzenstvo.

- a. Máte sourozence, nebo příbuzného, kdo také neslyší/nedoslýchá jako Vy?**
Komunikují se mnou běžně bez nějakého zvláštního přístupu. Samozřejmě jsou tolerantní vůči tomu, pokud mi musí něco zopakovat. Pokud jsou v jiné místnosti než já a chtějí mi něco říct, tak vědí, že musí za mnou přijít (či na mě hlasitěji zavolat, abych přišla za nimi). A pokud na sobě sluchadla nemám, vědí, že si se mnou moc nepovídají.
- 4. Navštěvovala jste školy pro sluchově postižené, nebo běžné školy v integraci? (Mateřskou školu, základní školu, střední školu, případně vysokou školu).**
Navštěvovala jsem všechny školy v integraci.
- 5. Mohla byste nám prosím přiblížit svoji docházku do mateřské školy?**
Chodila jsem celkem do tří mateřských školek. První se mi moc líbila, měli jsme tam bazén a velké hřiště, ale asi za rok ji zrušili. Pak jsem chvíli přechodně chodila do stacionáře pro děti zejména s astmatickými problémy a nakonec jsme skončila v běžné školce.
- a. Vzpomínáte si na nějaké zkušenosti, co se Vám třeba nelíbilo, nebo naopak líbilo?**
Ve školkách se líbilo a nelíbilo to, co většině dětí. Měla jsem ráda různá zákoutí na zahradě, tu spoustu hraček, možnost hrát si s jinými dětmi. Nelíbilo se mi naopak spaní po obědě či jíst k obědu polévky. Paní učitelky věděly, že nosím naslouchadla a podle toho se tak ke mně chovaly (alespoň co si pamatuju) - dávaly pozor, abych si je nenamočila, při čtení pohádek si mě braly k sobě, abych je slyšela...
- b. Rozuměla jste ve třídě, měla jste tam kamarády? Stýkáte se dodnes?**
Kamarády jsem ve školce měla (spíše kamarádky), ale vždy jen pár - dvě, tři, se kterými jsem trávila většinu času. S jednou z nich jsem se bavila až do střední školy, kdy se pak postupně naše cesty rozdělily.
- 6. Mohla byste nám prosím přiblížit svoji docházku na základní školu? Neuvažovali rodiče například i o škole pro sluchově postižené?**
Docházku na základní školu bych rovnou rozdělila na první a druhý stupeň, neboť se v mých zkušenostech lišily. Na prvním stupni jsme měli třídní učitelku, která byla takovou mojí ochránkyní. O mé sluchové vadě věděla a srozuměla s nimi ostatní děti. Myslím, že i více na nás všechny apelovala, abychom mluvili srozumitelně. Při výuce vždy nenápadně či více nápadně sledovala, zda rozumím. Pokud jsme psali diktát, měly jsme spolu smluvené různé znaky, např. pro sykavky c/s. Na druhém stupni se rozšířil počet učitelů, který nás učil, a všichni už o mé vadě nevěděli. Také se bohužel změnila část spolužáků, někteří kamarádi odešli na jazykovou školu, pár se jich odstěhovalo. Zatímco na prvním stupni jsme se bavili tak nějak všichni dohromady, na druhém stupni jsem měla užší kroužek kamarádek. Dnes už se ale nestýkáme.

a. Jaké jste měla zájmy, koníčky, kterým jste se věnovala?

Zájmů jsem měla hodně, nejprve jsem chodila na keramiku, nějaký výtvarný kroužek, na flétnu, později na pinčes. Na druhé stupni jsem taky začala hodně číst.

b. Měl/a jste někdy nějakou „výhodu“ (ať v pozitivním či negativním smyslu), protože jste sluchově postižený člověk?

Výhody už jsem žádné prakticky neměla (kromě cizího jazyka, kdy jsem měla výhodu při poslechových částech - učitel mírněji hodnotil moje chyby), ale nijak mi nevadilo, většinou jsem rozuměla dobře.

c. Neuvažovali Vaši rodiče o základní škole pro sluchově postižené?

Pokud vím, tak o ZŠ pro sluchově postižené rodiče neuvažovali, protože ty možnosti v místě mého bydliště ani nebyly a navíc znaly některé paní učitelky na prvním stupni a věděli, že budou na mne brát ohled.

7. Mohla byste nám prosím přiblížit svoje studium na střední škole? Neuvažovala jste s rodiči či sama o škole pro sluchově postižené?

Na střední školu jsem chodila na gymnázium ve svém městě. Vzhledem k tomu, že jsem tam chtěla a měla jsem tam kamarády, jsme s rodiči o žádné jiné alternativě nepřemýšleli. Na střední škole o mé vadě kromě třídního učitele, angličtinářky a němčinářky ostatní učitelé nevěděli a to z toho důvodu, že jsem nechtěla být přede všemi nějak zvýhodňována. Nevěděli to ani všichni spolužáci, protože jsem spíše nevěděla, jak jim to říct.

a. Rozuměla jste ve třídě/při výuce, měla jste tam kamarády? Stýkáte se dodnes?

Při výuce jsem většinou rozuměla, případně mi pomáhala moje spolusedící kamarádka. Kamarády jsem ve škole měla, s většinou se stýkáme dodnes.

b. Jaké jste měla zájmy, koníčky, kterým jste se věnovala?

Věnovala jsem se především skautingu a dobrovolnické činnosti (s mentálně postiženými), potom plavání, chůze do divadla, četbě, akcím s kamarády.

c. Měla jste někdy nějakou „výhodu“ (ať v pozitivním či negativním smyslu), protože jste sluchově postižený člověk?

Výhody jsem v podstatě žádné neměla, jen občas při výuce cizího jazyka (opět při poslechu, tolerantnější hodnocení).

8. Mohla byste nám prosím přiblížit svoje studium na vysoké škole?

a. Vzpomínáte si na nějaké zkušenosti, co se Vám třeba nelíbilo, nebo naopak líbilo?

Na vysoké škole oceňuji zejména existenci materiálů k daným předmětům, které usnadňují rozumění při výuce.

b. Rozumíte při výuce/spolužákům, máte tam kamarády? Stýkáte se dodnes?

Většinou rozumím, mívám problém s rozuměním jen spíše, pokud učitel zmíní např. jméno nějakého badatele, kterého neznám. Vzhledem k tomu, že místnosti, kde výuka probíhá, bývají velké, mám problém s rozuměním, pokud

si sednu do zadních lavic. Občas nerozumím spolužákům, pokud se při výuce na něco ptají a sedí dál ode mne. Kamarády mám, stýkáme se i mimo školu.

c. Jaké máte zájmy, koníčky, kterým se věnujete?

Zájmy od střední školy trochu ubylo, věnuji se četbě, plavání, kultuře, rekreačně různým druhům sportu.

d. Měla jste někdy nějakou „výhodu“ (ať v pozitivním či negativním smyslu), protože jste sluchově postižený člověk?

Na vysoké škole nemám žádné výhody, protože jsem o ně neměla zájem.

9. Máte kolem sebe spíše kamarády slyšící, či sluchově postižené?

Vzhledem k tomu, že jsem se vždy pohybovala v prostředí nespecializovaném na sluchově postižené, jsou moji kamarádi všichni až na jednu slyšící. Jedna kamarádka je jako já nedoslýchavá a s tou se mi komunikuje velmi dobře i v hlučném prostředí, neboť si navzájem více rozumíme, jak komunikovat.

a. S kterými se Vám nejlépe komunikuje, a proč?

Nejlépe se mi obecně komunikuje s lidmi, kteří mluví dostatečně nahlas (ale hlasitost není tou nejdůležitější podmínkou) a dobře artikulují a mají normální rychlost mluvy.

b. Jakou komunikaci celkově upřednostňujete? Znakový jazyk, mluvený jazyk, znakovou češtinu apod.?

Vzhledem k tomu, že znakový jazyk neovládám, upřednostňuji to jediné, co umím - mluvené slovo.

10. Váš partner je slyšící, nebo sluchově postižený?

Můj partner je slyšící.

a. Pokud je slyšící - Jaký má pohled na Vaše sluchové postižení?

Mé sluchové postižení přijal bez problémů (jsem jeho holka na baterky).

b. Jak vnímá to, že jste sluchově postižený člověk?

Při komunikaci bere na mě ohled – snaží se mluvit vždy srozumitelně a dostatečně nahlas, zejména v hlučném prostředí. Už na mě pozná, pokud mu nerozumím a jsem líná se zeptat, co říkal.

c. Nezáleží mu na tom (nezajímá se) nebo se naopak co nejvíce o tuto problematiku zajímá?

Zejména na začátku našeho vztahu se o tuto problematiku hodně zajímal, hledal si k tomu spoustu informací, i aniž bych o tom věděla.

11. Jak vnímají nedoslýchavost/sluchové postižení Vaši kamarádi, jsou ochotní např. Vám zopakovat, čemu jste nerozuměla?

Moji kamarádi jsou ochotní zopakovat, čemu jsem nerozuměla, ale pokud je nás více, tak se občas v rozhovoru ztrácím a není vždy v proudu rozhovoru příležitost zeptat se, co ten který člověk říkal. Jinak ale vnímají moji nedoslýchavost jako součást mne a berou to dobře.

a. Stal se Vám kvůli špatnému porozumění nějaký nepříjemný zážitek?

Kvůli špatnému porozumění se mi stává často, že dojde k nějaké vtipné či naopak k nepříjemné situaci. Nepříjemné to bývá spíše s cizími lidmi, kteří o mé vadě nevědí a dojdou spíše k pocitu, že jsem asi divná/ neslušná/ zamilovaná. Bohužel se mi stává, že mě někdy už nebaví ptát se, co ten druhý říkal a tak odpovím na něco, co si myslím, že říkal. Nedávno se mě například jeden člověk ptal, jak se jmenuju a já mu na to odpověděla, že ne, děkuju (v domněnku, že mi něco nabízí). Ale většinou se tomu pak zasmějeme.

12. Jaký máte pohled na kulturu neslyšících, na znakový jazyk?

a. Učíte se ho, nebo ho již umíte? Stýkáte se s komunitou neslyšících?

S komunitou neslyšících se nestýkám a znakový jazyk neumím. Začala jsem se ho ale učit a mám v plánu chodit na kurzy a naučit se ho. A to kvůli tomu, že bych ráda pronikla do této komunity, neboť myslím, že k nim mám vlastně blízko.

13. Proč jste se chtěla nebo nechtěla zařadit do komunity neslyšících?

Jak už jsem odpověděla, myslím, že bych k nim mohla mít blízko a přitom o nich vlastně nic nevím, ráda bych se s nimi seznámila.

14. Kdy jste si začala uvědomovat to, že jste sluchově postižená?

a. Jak Vám to vysvětlovali rodiče?

b. Co na Vaše sluchové postižení říkali ostatní?

c. Jak jste to vysvětlovala Vy jim (ostatním)?

Popravdě tohle je těžká otázka. Vlastně totiž vůbec nevím. Ostatním jsem to vysvětlovala vždy tak, jak to je, většinou se to snažím zlehčovat, protože nechci, aby ostatní nabyli dojmu, že je to nějaký velký problém.

15. Jak jste procházela obdobím puberty?

a. Hledala jste sama sebe?

b. Přemýšlela jste o tom, kam patříte, čím chcete v životě být?

Tak jako asi každý dospívající člověk jsem i já hledala své místo, čím chci být a kam patřím. Různě jsem snila o tom, jaké by to bylo, kdybych slyšela jako ostatní, chtěla jsem mezi ně zapadnout. Popravdě přijetí sebe sama jako nedoslýchavé mi trvalo dlouho, myslím, že nejvíc tomu pomohl právě stávající partner.

Jak Vám pomohl?

No tak pomohl mi tím, že v tom neviděl vůbec žádný problém a má mě rád takovou, jaká jsem.

16. Jak vnímáte to, že neslyšíte jako ostatní slyšící lidé?

Občas mě to mrzí v tom smyslu, že si např. některé kulturní akce nemůžu natolik vychutnat a jsem spíše v napětí ve snaze zachytit každé slovo. Ale jinak jsme sebe sama přijala takovou, jaká jsem.

a. Kdybyste se mohla narodit znovu, chtěla byste být slyšící?

Kdybych se mohla narodit znovu, chtěla bych zlepšit spíše jiné vlastnosti, ale nedoslýchavost bych si asi nechala.

b. Měla jste někdy období, kdy jste se styděla za svoje kompenzační pomůcky, tj. sluchadla? Skrývala jste to nějak, nebo jak jste to vnímala?

Za sluchadla jsem se asi styděla, hlavně v období puberty, ale těžko říct, možná si to jen nechci připustit a stydím se za ně i teď - nosím přes ně vlasy, tak to není vidět, takže je vlastně maskuju. Možná to zní paradoxně, že je maskuju a přitom tvrdím, že jsem sama sebe přijala takovou, jaká jsem - ale myslím, že snad zas tolik paradoxní není, prostě jen nepotřebuju, aby viděl hned každý.

17. Co pro Vás znamená být nedoslýchavým?

Být nedoslýchavou pro mne znamená být něčím odlišnou. Je to něco, co mne charakterizuje, něco, co mě v každodenních situacích učí nestydět se za to a umět si udělat ze sebe srandu.

18. Myslíte si, že existuje komunita nedoslýchavých?

a. Chtěl/a byste, aby existovala?

Myslím, že komunita přímo nedoslýchavých neexistuje, ale věřím, že jsou bez problému přijímány mezi komunitu neslyšících. Komunitu nedoslýchavých bych ale uvítala.

Respondent 2

1. Mohla byste se nám prosím představit?

Jsem žena a jsem z Prahy.

b. Kolik Vám je let? 24

c. Momentálně studujete, popřípadě kde? Nebo již pracujete, a kde konkrétně? Momentálně studuji 2. ročníkem magisterské studium na Přírodovědecké fakultě UK. Zatím nepracuji, ale chtěla bych.

V jakém oboru byste chtěla pracovat?

Ráda bych pracovala ve svém oboru, co studuji. Ale pokud bude problém se sehnáním práce, tak se nebráním práci v jiném oboru.

2. Jaká je vaše sluchová vada?

Mám praktickou hluchotu.

a. Případně prosím o ukázkou na nějakých příkladech, např. můžete telefonovat? S obtížemi nebo vůbec?

Nemohu vůbec telefonovat.

b. Když stojí někdo za Vámi, rozumíte mu?

Slyším, že mluví, ale nerozumím mluvenému slovu.

c. Slyšíte za sebou jedoucí auto, nebo tramvaj?

Ano, jak kdy – záleží na více faktorech, jako je např. další hluk v okolí, typ motoru u auta apod.

d. Komu rozumíte lépe? Ženám, či mužům a proč?

Ženám, většinou se více snaží a obecně lépe artikulují, což usnadňuje odezírání.

e. Jaké tóny slyšíte, či neslyšíte? Pískání, zvonění telefonu či mobilu, domácí zvonek apod.

Všechny výše uvedené zvuky slyším, ale opět stejně jako u dopravních prostředků záleží na dalších faktorech. Dobře to slyším v blízkosti a v klidném prostředí. V ostatních případech je to už jak kdy.

3. Z jaké pocházíte rodiny? Rodiče jsou slyšící, či neslyšící, nebo je někdo nedoslýchavý?

a. Máte sourozence, nebo příbuzného, kdo také neslyší/nedoslýchá jako Vy?

Pocházím ze slyšící rodiny. Nikdo další v mé rodině nemá sluchovou vadu.

Jak spolu komunikujete? Učili se rodiče znaky, uvažovali o tom, že by na Vás znakovali?

Komunikuje spolu mluvenou češtinou, s tím, že já odezírám. Myslím, že se rodiče nikdy neučili znaky a vzhledem k mé dobré adaptabilitě se rozhodli mě učit mluvit, abych mohla normálně studovat a pracovat.

4. Navštěvovala jste školy pro sluchově postižené, nebo běžné školy v integraci? (Mateřskou školu, základní školu, střední školu, případně vysokou školu.)

Ne, nenavštěvovala jsem je. Vždy jsem byla integrována v běžných školách.

a. Uvažovala jste někdy o škole pro sluchově postižené, a proč? Na ZŠ, SŠ?

Zprvu vůbec. Až pak v druhé polovině gymnázia jsem měla chvíli krizi, že to už na mě bylo hodně náročné a to jsem to šla na jeden den zkusit do Ječné, ale nakonec jsem to vzdala a rozhodla jsem se to dostudovat tam, kde jsem byla. Důvodem byl velký rozdíl v probrané látce mezi gymnáziem pro sluchově postižené a normálním gymnáziem a také to, že jsem si říkala, že se mi budou dělat snáz přijímačky na VŠ z gymplu kde jsem byla.

5. Mohla byste nám prosím přiblížit svoji docházku do mateřské školy?

a. Vzpomínáte si na nějaké zkušenosti, co se Vám třeba nelíbilo, nebo naopak líbilo?

Na nic moc si nevzpomínám vzhledem k nízkému věku.

b. Rozuměla jste ve třídě, měla jste tam kamarády? Stýkáte se dodnes?

V dětském kolektivu tento problém není tak výrazný a ani to děti neřeší. Tento problém se stává složitým až v období dospívání a dospělosti. Měla jsem tam kamarády, ale nestýkám se s nimi. Ani už nevím, jak se jmenovali apod.

6. Mohla byste nám prosím přiblížit svoji docházku na základní školu?

- a. **Vzpomínáte si na nějaké zkušenosti, co se Vám třeba nelíbilo, nebo naopak líbilo?** *Nelíbil se mi moc kolektiv ve třídě i pozdější chování třídní učitelky, ale to netýkalo mě, ale celé třídy. Naopak jsem tam měla jednu hodně dobrou kamarádku, se kterou jsem si dobře rozuměla.*
- b. **Rozuměla jste ve třídě/při výuce, měla jste tam kamarády? Stýkáte se dodnes?**
Ano rozuměla jsem. Učitelka mluvila zřetelně a bylo nás málo ve třídě. Měla jsem tam kamarády, ale opět se nestýkáme.
- c. **Jaké jste měla zájmy, koníčky, kterým jste se věnovala?**
Hrála jsem volejbal, chodila na kreslení a keramiku a gymnastiku. Také jsem hrála na klavír.
- d. **Měla jste někdy nějakou „výhodu“ (ať v pozitivním či negativním smyslu), protože jste sluchově postižený člověk?**
Ne.

7. Mohla byste nám prosím přiblížit svoje studium na střední škole?

- a. **Vzpomínáte si na nějaké zkušenosti, co se Vám třeba nelíbilo, nebo naopak líbilo?**
Nelíbil se mi přístup některých profesorů ohledně poskytování materiálů, nebo poskytování testů písemnou formou, někteří s tím dělali problémy. Nebo zpochybňovali, že jsem to opravdu neslyšela, i když jsem to opravdu neslyšela. Ale těch bylo málo, většinou jsem se setkala s vstřícným přístupem a ochotou.
- b. **Rozuměla jste ve třídě/při výuce, měla jste tam kamarády? Stýkáte se dodnes?**
Při výuce jsem většinou nerozuměla, látku jsem doučila potom doma. Jen asi na jednom dvou předmětech jsem rozuměla odezíráním. Měla jsem tam kamarádky a stýkáme se dodnes několikrát do roka.
- c. **Jaké jste měla zájmy, koníčky, kterým jste se věnovala?**
Tehdy jsem hrála na klavír, kreslila, chodila na atletiku, volejbal a lezení.
- d. **Měla jste někdy nějakou „výhodu“ (ať v pozitivním či negativním smyslu), protože jste sluchově postižený člověk?**
Ne. Maximálně jsem nemusela absolvovat ústní zkoušení u tabule, když jsem nerozuměla.

8. Mohla byste nám prosím přiblížit svoje studium na vysoké škole?

- a. **Vzpomínáte si na nějaké zkušenosti, co se Vám třeba nelíbilo, nebo naopak líbilo?** *Nelíbil se mi přístup vyučujících k handicapovaným, ignorování mailů, problémy se získáváním materiálů, více času na některé úkoly a úpravami při ústních zkouškách. Nyní už je to docela dobré, hodně si na mě zvykli. Samozřejmě to neplatí pro všechny vyučující, někteří mi zas naopak hodně pomohli a jsem jim za to hodně vděčná. Líbí se mi možnost přepisů na přednáškách, konečně rozumím tomu výkladu a mám alespoň z větší části rovnocennější přísun informací jako mí spolužáci a kolegové.*

- b. Rozumíte při výuce/spolužákům, máte tam kamarády? Stýkáte se dodnes?**
Při výuce nerozumím, čtu přepisy. Při individuálních konzultacích většinou dobře rozumím. Spolužákům moc nerozumím, ale když se snaží a mluví se mnou tak jo. Mám zde pár kamarádů.
- c. Jaké máte zájmy, koníčky, kterým se věnujete?**
Věnuji se józe, běhání, volejbalu a občas kreslení a dalším aktivitám.
- d. Měla jste někdy nějakou „výhodu“ (ať v pozitivním či negativním smyslu), protože jste sluchově postižený člověk?**
Ne.

9. Máte kolem sebe spíše kamarády slyšící, či sluchově postižené?

Mám kolem sebe spíše slyšící kamarády, neboť se převážnou část života pohybuji mezi slyšícími.

- a. S kterými se Vám nejlépe komunikuje, a proč?**
To je těžká otázka. Pokud bych to brala obecně tak s neslyšícími. Ale pokud to budu brát konkrétně – svoje kamarády, tak je to půl na půl – oboje z toho má své výhody a jiná pozitiva co mi to přináší. Těžko říct.
- b. Čím jsou Vám blízcí?**
Sluchově postižení - tím že jim dobře rozumím, se svými kamarády se mohu dobře bavit – rozumím jim, nejsou nepříjemní, když nerozumím a je to celkově v pohodě. Slyšící mi zas jsou většinou blíže svojí mentalitou, ale to je dáno tím, že jsem většinu času mezi nimi a vyrůstala jsem mezi nimi, takže je to pro mě rovněž přirozená společnost.
- c. Jakou komunikaci celkově upřednostňujete? Znakový jazyk, mluvený jazyk, znakovou češtinu apod.?**
Preferuji mluvenou češtinu.

10. Váš partner je slyšící, nebo sluchově postižený?

- a. Pokud je slyšící - Jaký má pohled na Vaše sluchové postižení?**
Partner je slyšící. Vím o mém handicapu a snaží se brát ohledy, ale zase na druhou stranu z toho nedělá velkou vědu, což mi vyhovuje - nechci, aby mě litoval, apod., ale bral mě jako normální s tím, že mám určitá omezení v komunikaci apod. Potřebuje více času, aby na mě zvyknul, ale už teď vnímám, jak je ohleduplný a tolerantní, když na to přijde, což mě těší, i se snaží více artikulovat.
- b. Jak vnímá to, že jste sluchově postižený člověk?**
Bere to celkem v pohodě. Ví, že s tím nic nenadělám a bere mě takovou, jaká jsem. Samozřejmě ho určité věci kvůli mně mrzí. Třeba že špatně rozumím v kolektivu, nebo neslyším dobře hudbu na plese apod.
- c. Nezáleží mu na tom (nezajímá se) nebo se naopak co nejvíce o tuto problematiku zajímá?**
Tak normálně, ani to moc neřeší a ani to není tak že by ho to nezajímalo.

11. Jak vnímají nedoslýchavost/sluchové postižení Vaši kamarádi, jsou ochotní např. Vám zopakovat, čemu jste nerozuměl/a?

a. Stal se Vám kvůli špatnému porozumění nějaký nepříjemný zážitek?

Nevzpomínám si.

b. Nebo naopak pozitivní, který Vás povzbudil?

Kolikrát si kamarádi prostřednictvím nějaké situace uvědomili, jak je těžké rozumět, nebo jak jsem na to dobře, že bych na tom mohla být vzhledem k vysoké ztrátě hůř (hůře mluvit apod.)

12. Jaký máte pohled na kulturu neslyšících, na znakový jazyk?

a. Učíte se ho, nebo ho již umíte? Stýkáte se s komunitou neslyšících?

Učila jsem se ho půl roku, ale už jsem to vzdala jednak z časového důvodu a také nemám takovou možnost to každý týden využívat a zapomínám to. Čas od času se neslyšícími setkám při nějaké akci – tak 1-2x do roka.

13. Proč jste se chtěla nebo nechtěla zařadit do komunity neslyšících?

Bylo to dáno tím, že jsem vyrůstala mezi slyšícími a i jsem byla integrovaná...není to ani tak tím, že bych nechtěla. Bylo to tak lepší, protože jsem byla studijní typ a stejně bych se v životě nevyhnula kontaktu se slyšícími.

14. Kdy jste si začala uvědomovat to, že jste sluchově postižená?

Já jsem to nikdy tak moc neřešila, brala jsem to tak jak to je. Ale víc jsem si to uvědomovala až pak v dospívání a teď, kdy je to mnohem horší – kolektivy, slyšící přítel apod.

a. Jak Vám to vysvětlovali rodiče?

Nijak. Jen že někdo má špatné oči, tak má brýle a někdo zas uši a má sluchadla a tak.

b. Co na Vaše sluchové postižení říkali ostatní?

V rodině v první chvíli tím byli zaskočení, nezažili to dosud a byli smutní a dnes to berou sportovně. A kamarádi – ti to kolikrát ani nenapadne, že neslyším nebo si toho nevšimnou.

c. Jak jste to vysvětlovala Vy jim (ostatním)?

Já se snažím ostatním, když nerozumím říct, že špatně slyším, aby hovor přizpůsobili tomu, abych jim rozuměla. Ale jak kdy podle situace.

15. Jak jste procházela obdobím puberty?

a. Hledala jste sama sebe?

To ani nevím, ale trápilo mě hodně, že mám málo kamarádů, že špatně rozumím, nemám přítele apod. Problém komunikace byl najednou daleko palčivější, což souvisí s tím, že děti si najednou přestávají hrát a chodí do hospod, víc se baví apod.

b. Přemýšlela jste o tom, kam patříte, čím chcete v životě být?

Mockrát, ale myslím, že už to mám vyjasněné – alespoň z části.

16. Jak vnímáte to, že neslyšíte jako ostatní slyšící lidé?

a. Kdybyste se mohla narodit znovu, chtěla byste být slyšící?

Ne, ani nevím jaké to je a neřeším – prostě neslyším a tak to je. Takže neztrácím čas takovými úvahami. Maximálně mě to štve při hovoru s více lidmi, že nerozumím – to jediné bych měnila.

17. Co pro Vás znamená být nedoslýchavým?

Nevím, co tím myslíš....normálně žiju.

Když se řekne, že jste nedoslýchavá, co byste při popisu cizí osobě o tom řekla, jaké máte nevýhody, výhody, co se Vám na tom líbí atd.?

Jéžiš, to je otázka...., nevím..., že převážně odezírám a využívám zbytky sluchu, které mi jsou oporou pro snazší odezírání. Nevýhodou je porozumění v kolektivu, hromadné diskuzi..., kdy mluví více lidí, nevýhodou je rovněž navazování nových kontaktů ve zdravé společnosti...hledání kamarádů, partnera apod., nebo tma, hluk a další faktory ztěžující odezírání, špatná artikulace lidí... Výhoda – mohu vypnout sluchátka kdy chci,a...nevím...každopádně jsem spokojená tak jak jsem.

Vy sama se cítíte být nedoslýchavá či neslyšící? Případně, co Vás k tomu vede?

Spíš nedoslýchavá nebo řekněme spíš slyšící. Protože jsem mezi slyšícími pořád.

Dokonce až tak?

No, nevím, ale asi ano. Ale není to, že bych nechtěla být řazená k neslyšícím. Spíš je to dáno okolnostmi, výchovou apod. Má to své stinné stránky, třeba, že na sebe mám až moc vysoké nároky a tak zapomínám, že mám určitá omezení. A menší kontakt se sluchově postiženými, i když je mi s nimi vždy dobře.

Slyšící určitě nejsem, spíše prostě, když jsem pořád mezi slyšícími a bavím se s nimi a sluchově postižené vidím jen dvakrát do roka, tak kolikrát zapomínám, že neslyším. I když překážky v dorozumění mám dennodenně. Těžko se to vysvětluje.

a. Měla jste někdy období, kdy jste se styděla za svoje kompenzační pomůcky, tj. sluchadla? Skrývala jste to nějak, nebo jak jste to vnímala?

Třeba mi to někdy trochu vadilo. Nebo jsem si říkala, že by se ke mně chovali jinak, kdybych si sundala sluchadla. Ale nenosila jsem rozpuštěné vlasy. Vždy jsem si to pak v hlavě srovnala a vykašlala se na to. Jinak jsem to většinou neřešila. Samozřejmě, že jsem měla taky krize a dost špatné nálady, kdy jsem se hodně trápila, ale když to беру celkově, tak jsem to spíše neřešila.

A na základní škole to bylo v pohodě?

Na základce ano. To spíš na střední, jak přichází puberta, kluci a tak.

18. Myslíte si, že existuje komunita nedoslýchavých?

Myslím si, že není.

a. Chtěla byste, aby existovala?

Ano, určitě by to bylo fajn – měli by společné zážitky, problémy apod., což by bylo přínosné pro všechny. Přece jen mezi neslyšícími a nedoslýchavými jsou určité rozdíly.

Respondent 3

Tento rozhovor proběhl formou chatu 18. 4. 2015.

1. Mohla byste se nám prosím představit?

Jsem z Prahy.

a. Kolik Vám je let?

Je mi 22 let.

b. Momentálně studujete, popřípadě kde? Nebo již pracujete, a kde konkrétně?

Pracuji recepční či pokladní ve sportovním a rekreačním areálu v Praze.

2. Jaká je vaše sluchová vada?

Jsem těžce nedoslýchavá, oboustranná ztráta sluchu..

a. Případně prosím o ukázkou na nějakých příkladech, např. můžete telefonovat? S obtížemi nebo vůbec?

S telefonováním nemám problém.. samozřejmě při špatném signálu se třeba tón zasekává, tak se mi hůř rozumí tomu dotyčnému nebo když má slabý tón mluvení, drmolí apod.

b. Když stojí někdo za Vámi, rozumíte mu?

Jak kdy .. záleží zda dotyčný mluví srozumitelně a hlasitě.. Většinou poprosím, abych mu viděla lépe na pusku, je to pro mě jistější

c. Slyšíte za sebou jedoucí auto, nebo tramvaj?

Slyším.. Většinou se stává, že nevím z jakého směru auto či tramvaj přijíždí..

d. Komu rozumíte lépe? Ženám, či mužům a proč?

Jednoznačně ženám. Muži jsou líní odezírat a strašně rychle mluví..

e. Jaké tóny slyšíte, či neslyšíte? Pískání, zvonění telefonu či mobilu, domácí zvonek apod.

Tak když se věnuji nějakou práci, spíš že se soustředím na jednu věc, tak moc nevnímám okolí.. Ale jinak vše slyším v normálu,prozatím Někdy se také stane, že něco pípá, který tón neznám, tak se snažím zjistit odkud to přichází..

3. Z jaké pocházíte rodiny? Rodiče jsou slyšící, či neslyšící, nebo je někdo nedoslýchavý?

a. Máte sourozence, nebo příbuzného, kdo také neslyší/nedoslýchá jako Vy?

Moje babička je neslyšící, nežijící dědeček byl lehce nedoslýchavý. Maminka je těžce nedoslýchavá jako já, tatka slyšící a sestra slyšící.. Takže to máme fifty fifty.

4. Navštěvovala jste školy pro sluchově postižené, nebo běžné školy v integraci? (Mateřskou školu, základní školu, střední školu, případně vysokou školu.)

Jesle + mateřská školka slyšící, základní škola pro sluchově postižené Ječná, střední hotelová škola ve Vršovcích pro slyšící ..

5. Mohla byste nám prosím přiblížit svoji docházku do mateřské školy? Podle čeho (proč) se rodiče rozhodli pro slyšící školku a jesle?

No nejsem si moc jistá.. Ale vím, že jsem to měla kousek a chtěla, abych se já naučila v prostoru mezi slyšícíma. Tam jsem problémy neměla, zvládala jsem to a něco pro zasmání našla jsem tam dětskou lásku haha

a. Vzpomínáte si na nějaké zkušenosti, co se Vám třeba nelíbilo, nebo naopak líbilo?

z mateřské školy si nijak nepamatuji.

b. Rozuměla jste ve třídě, měl/a jste tam kamarády? Stýkáte se dodnes?

Z MŠ si nijak nevybavuji.

6. Mohla byste nám prosím přiblížit svoji docházku na základní školu? Proč jste se rozhodla (příp. rodiče) pro školu pro sluchově postižené?

Do základní školy jsem chodila každý den, nebyla jsem na internátě. Do této školy mě zařadila moje mamka, neboť tam chodila také a věděla, že tato škola se o mě dobře postará, což taky je a byla pravda

a. Vzpomínáte si na nějaké zkušenosti, co se Vám třeba nelíbilo, nebo naopak líbilo?

na základce jsem byla spokojená, byla jsem obklopena s neslyšícími aj nedoslýchavými lidmi, byli jsme si rovni.. Nemohu nic vytknout .

b. Rozuměla jste ve třídě/při výuce, měla jste tam kamarády? Stýkáte se dodnes?

Ve třídě jsem problém neměla.. Učení či výuku jsem zvládala. S kamarády se stýkáme nebo jsme v kontaktu do dnes.

c. Jaké jste měla zájmy, koníčky, kterým jste se věnovala?

Na základce jsem věnovala basketbalu, účastnila jsem každý rok sportovním hrám. Chodila jsem na různé kurzy, nejvíc jsem věnovala lantinskoamerickém tanci

d. Měla jste někdy nějakou „výhodu“ (ať v pozitivním či negativním smyslu), protože jste sluchově postižený člověk?

Na základce jsem ani výhodu neměla, všichni jsme na tom byli stejně. To spíš na střední škole.

7. Mohla byste nám prosím přiblížit svoje studium na střední škole?

Každodenní studium, prostě od pondělka do pátku. Po 9. třídě jsem věděla, že na gymnázium nechci. Chemie a fyzika není můj obor a trpět celé 4 roky jsem si řekla ani náhodou!

Tak jsem uvažovala „chytře“, jaká škola má uplatnění i budoucnu. Zvolila jsem si hotelovou školu, neboť má všestranné a různé možnosti kam dál po střední.. Jenže já chtěla do neslyšící hotelové školy, mamka mi to zakázala, že mám na to abych chodila do slyšící. Já chtěla svůj studium ulehčit, abych nemusela moc dřít.

Ale mamka mi dala ultimátum buď hotelová škola mezi slyšícími a nebo gymnázium v Ječné No bohužel jsem musela dát přihlášku do hotelové školy mezi slyšícíma.

Předem než jsem dávala přihlášku jsem měla možnost se tam podívat, jak vypadá

výuka. Měla jsem menší štěstí, že tam pracovala učitelka, která má neslyšícího syna - Martin Výborný, takže zkušenosti má.

Také ještě jedna profesorka, která bývala ředitelkou gymnázia a u ní chodila neslyšící studentka.

Po pár hodinách všichni studenti si oblíbili mě, pozvali mě na oběd, do jídelny školy a přesvědčovali mi, ať se tu přihlásím a drželi mi palce, abych se tam taky dostala. Byla jsem tak dojatá a už jsem věděla, že se mi tu bude líbit.

Přijímací zkoušky jsem dělat nemusela, neboť jsem měla dobrý průměr, taková klika.

Při prvním nástupu do prvního ročníku jsem byla nervozní, neboť jsem neznala nikoho. Chtěla jsem rovnout jít do druhého ročníku, kde jsem tam byla na podívanou. Třídní učitelka předem oznámila mých spolužáků, že jsem sluchově postižená a ke mě musí přistupovat trochu jiným způsobem a blablabla. Pak hned další týden jsme jeli na 1. ročníkový zájezd jakoby seznámení pohromadě - vypadlo mě, jak jsme tomu říkali. Poznávala jsem své spolužáky, nový život mezi slyšícíma. Proběhlo to v cajku. Pak po týdnu jsme se vrátili do reality a chodili do školy.

Po měsíci než jsem šla do školy, jsem seděla na gauči a něco učila. Mamka si všimla, že jsem taková mrzutá a zeptala se mi, jak jde škola a já bezohledu rozbrečela a řekla, že to nezvládnou!! Mamce taky uronily pár slz, objala mě a řekla musíš bojovat, ty na to máš! Od té doby uběhlo půl roku a řekla jsem si, že to tak hrozné nebylo. Byla jsem na dně, protože jsem tam neměla nikoho nejbližšího a bála jsem se, že mě budou odstraňovat a mít pocit, že tam nepatřím. Naštěstí tomu tak nebylo a dosáhla jsem to až do konce a jsem na to hrdá. Samozřejmě velký dík patří mé mamince, která mě držela po celou dobu. Nelituji, že jsem tam šla. Získala jsem spousta zkušeností, jak negativních, tak i pozitivních.

- a. Vzpomínáte si na nějaké zkušenosti, co se Vám třeba nelíbilo, nebo naopak líbilo?** Líbilo se mi, že některé učitelé u mě měli velký respekt a hlavně velkou trpělivost. Treba při zkoušení cizích jazyků jsem nechtěla, aby mě zkoušeli před ostatními, neboť jsem neslyšící a hůře se mi vyslovují názvy. Brali mi v tom ohledy a zkoušeli mě individuálně v jejich kabinkách. Také se mi líbilo, že mí spolužáci nebyli závistiví, že jsem měla více výhody při zkoušení a testů, než měli oni.

- b. Rozuměla jste ve třídě/při výuce, měla jste tam kamarády? Stýkáte se dodnes?**

Při výuce to nebylo jednoduchý, musela jsem soustředit na to co říká profesor a zároveň si psát poznámky. Ještě, že jsem měla milé spolužačky, že mi půjčovaly sešity na dopsání Kamarády jsem měla nejen z mé třídy, ale i z jiných tříd. V kontaktu jsme do dnes.

- c. Jaké jste měla zájmy, koníčky, kterým jste se věnovala?**

Bavilo mě hrát volejbal. Na střední mě hodně času zabralo učení. 1 a 2 ročník jsem byla poctivá, hlídala jsem, aby mi nic neuniklo, na všechno jsem byla připravená. Pak jsme si zvykla a věděla, jak to chodí. 3. a 4. jsem zanedbávala.

d. Měla jste někdy nějakou „výhodu“ (ať v pozitivním či negativním smyslu), protože jste sluchově postižený člověk?

Výhody jsem psala v a), že se mi líbilo, jak u mě brali toleranci. Byly i krušné chvíle, klasika.. Do dnes vše vzpomínám jen v dobrém. Jsem hrdá na sebe, že jsem to dotáhla do konce.

Nevýhody byly: v nějakém předmětu profesor/ka se ptal na otázky a my odpovídali a případně pokud nevíme, tak jsme si zapisovali poznámky. Nás bylo 32 a každý mluvil, přeskakoval do řeči a já byla ztracená, tak jsem přicházela o důležité poznámky a timpádem jsem měla dvojitou práci si vyhledat doma a sama, abych přiučila, co nevím..

Ve velkém počtu lidí jsem se vždycky ztrácela a už nevěděla vo co go.. Když jsem se ptala spolužačky o co se jedná a podle její nálady buď mi to řekla a nebo klasické: potom a potom žádné nebylo Však jsem si na to zvykla, když jsem si postřehla, že to je důležité, tak jsem se optala..

8. Mohla byste nám prosím přiblížit svoje studium na vysoké škole? Případně, chtěla jste jít (šla jste), a jak to dopadlo?

Po maturitě jsem si dala oddych na rok. Po roce jsem se přihlásila na VŠ pedagogickou v Hradci Králové v oboru speciální práce ve zvláštním zařízení - pomáhat v oboru všech postižených lidí, přišlo mě to zajímavé a vím, že mě pomáhat druhým lidem baví. Tak jsem si udělala přijímací zkoušky na poprvé jen tak, protože jsem tomu moc nevěřila a když jsem zjistila, že jsem neudělala o jeden bod, tak mě zvedla větší motivace na další rok se tam dostat za každou cenu. V roce 2014 jsem to zkusila na podruhé, přijímací zkoušky jsem udělala, ale byla jsem pod čarou i přes odvolání mě nevzali, měli přeplněno.. Mrzelo mě to moc, ale na druhou stranu jsem vůbec ráda, že mám práci.. Důležitější je maturita a praxe, myslím si, že si vystačím na celý svůj život.

9. Máte kolem sebe spíše kamarády slyšící, či sluchově postižené?

a. S kterými se Vám nejlépe komunikuje, a proč?

b. Čím jsou Vám blízcí?

Mám spíše neslyšící kamarády, líp se mi komunikuje rukama, je to pohodlnější, ale samozřejmě se snažím každý den mluvit, abych neztratila svůj rytmus v mluvení gramatiky apod. Mám problém ve skloňování, když mluvím, tak musím myslet, po pořadí českého pravopisného jazyka a to nejtěžší je skloňování, to mi dává zabrat

c. Jakou komunikaci celkově upřednostňujete? Znakový jazyk, mluvený jazyk, znakovanou češtinu apod.?

Znakuji a mluvím, přizpůsobuji se oběma. Řekla bych, že se každý den učím , abych neztrácela slovíčka, význam atd.. Komunikaci u znakového jazyka upřednostňuji spíše mezi znakovým jazykem a češtinou. Neberu to jako odlišný rozdíl, znakuji přirozeně, jak to umím

Takže máte radši znakový jazyk, protože je pro Vás pohodlnější? Méně namáhavý na přemýšlení? Takový jako automatický?

Ano radši ZJ © Někdy v mluvení nedokážu to vysvětlit ústně, ale vím, že dokážu vysvětlit jinak a to v ZJ.

10. Váš partner je slyšící, nebo sluchově postižený?

Můj partner je neslyšící na 100%, ale pomocí naslouchátek ještě slyší. Komunikujeme různě, mluvením, znakovým jazykem, rukama, nohama apod. Představit mít slyšícího partnera bych dokázala, ale nevím, zda bych měla jistotu být s ním a mít všestrannou důvěru, ale zase bych se zdokonalila v mluvení. U neslyšícího je to hned jednodušší ve všech stranách. Jsou to výhody a nevýhody. Mám nynějšího partnera a jsem spokojená.

11. Jak vnímají nedoslýchavost/sluchové postižení Vaši kamarádi, jsou ochotní např. Vám zopakovat, čemu jste nerozuměla?

Moji kamarádi obdivují nás neslyšící jakým způsobem žijeme, že se ničeho nebojíme, jsme stateční, ale na druhou stranu si neuvědomují kolik bariér máme.. Většina z mých kamarádů jsou nadšení ze ZJ, chtějí se taky naučit, aby se přizpůsobili k nám. Ochotní jsou, když něčemu nerozumíme.. Ale některým je taky dojde trpělivost a tak se radši věnují něčemu jinému.. Je to individuální..

a. Stal se Vám kvůli špatnému porozumění nějaký nepříjemný zážitek?

Negativní zážitek si nijak nevybavuji.. Ale vím o jednom, který se stal mojí mamince. Pracujeme ve stejné pozici a jednoho dne v létě přišel zákazník a něco po ní chtěl, mamka mu nerozuměla, tak mu požádala, aby zopakoval, jenže nerozuměla ani podruhé, poprosila ještě jednou a zákazník se rozčílil a vynadal jí: vy jste snad hluchá nebo co?? Mamince to odradilo, bála se k tomu něco říct, ale naštěstí tam byli známé lidi, tak si to s ním vyříkali a do bazénu ho vůbec napouštěli..!

b. Nebo naopak pozitivní, který Vás povzbudil?

Pozitivní zážitek, když jsem něčemu nerozuměla a několikrát za sebou, tak dotyční se mě zastal a pomohl mě.. To se mi líbilo, že mě nenechal ve štychu..

12. Jaký máte pohled na kulturu neslyšících, na znakový jazyk?

Já sama do kultury neslyšících patřím, nestydím se za to i my jsme lidi, jen nám chybí sluch nic víc. Jenže je taková menšina, která mě vadí, že dělají ostudu a tím pádem si ostatní myslí takový jsme všichni neslyšící, ono to tak není.. Je to strašně složitý, s tím se budeme bojovat každý den..

a. Učíte se ho, nebo ho již umíte? Stýkáte se s komunitou neslyšících?

ZJ umím, začala jsem ho ovládat perfektně na druhém stupni základní školy, samozřejmě se dále učím, né všechny znaky znám

13. Proč jste se chtěla nebo nechtěla zařadit do komunity neslyšících?

Mezi nimi se cítím dobře, mám svůj okruh přátel a necítím se nijak odlišná.

14. Kdy jste si začala uvědomovat to, že jste sluchově postižená?

- a. Jak Vám to vysvětlovali rodiče?**
- b. Co na Vaše sluchové postižení říkali ostatní?**
- c. Jak jste to vysvětlovala Vy jim (ostatním)?**

U nás nikdo neví, zda jsem se narodila lehce nedoslýchavá nebo slyšící.. Po dvou letech mě vyndávali nosní mandle 2x zasebou a pak se mi sluch zhoršil.. Malá jsem to ani nevnímala.. Začínala jsem si uvědomovat během puberty, škoda, že jsem neslyšící, neboť ráda tančím a mým cílem je dostat mezi tanečníky se celebritou, ale vím, že šanci nemám.. ale na druhou stranu jsem ráda, že jen špatně slyším, umím mluvit a dokážu se domluvit.. Jsou přeci horší věci Je fakt, že někdy si postěžuji, ach ta sluchota nebýt ji jsem dávno na jiném úrovni. Ale to jsou jen ty špatné dny :-D

15. Jak jste procházela obdobím puberty?

Tak já se vyvíjím postupně a mám pocit, že každým rokem měním jiné názory a nadávám si, co jsem proboha dělávala předešlé roky :-D

- a. Hledala jste sama sebe?**

Hledám se sama sebe i do teď a bude mi to nejspíš dlouho trvat.

- b. Přemýšlela jste o tom, kam patříte, čím chcete v životě být?**

Přemýšlela jsem a stále přemýšlím, žiju dvojím životem a nechám to volným způsobem kam daleko dosáhnu..

16. Jak vnímáte to, že neslyšíte jako ostatní slyšící lidé?

nijak to nevnímám, беру to tak, že jsem se narodila jako sluchově postižená a nikdy nebudu slyšet jako ostatní.. Horší by bylo, kdybych ohluchla v pozdějším věku, to bych určitě snášela hůř..

- a. Kdybyste se mohla narodit znovu, chtěla byste být slyšící?**

Určitě bych dala šanci se narodit jako slyšící, šla bych za svým snem a vím, že by se mi dařilo.. můžu jen dále snít

- b. Měla jste někdy období, kdy jste se styděla za svoje kompenzační pomůcky, tj. sluchadla? Skrývala jste to nějak, nebo jak jste to vnímala?**

Možná v pubertě jsem chvílema styděla, ale pak mě to přešlo a přišlo mě to normální.. Spíš jsem styděla nosit dvě sluchadla, přišlo mě, že mám velké uši.. tak jsem celou dobu až do střední nosila jen jedno.. Dokud můj moudrý rozum neustoupil a pochopil, že dvě sluchadla na uších víc slyším než na jednom.

17. Co pro Vás znamená být nedoslýchavým?

Jen že slyšíme hůř a nemůžeme se srovnávat jako slyšící.. Můžu být ráda i za nějaké zvuky než žádné.

18. Myslíte si, že existuje komunita nedoslýchavých?

ano existuje, ti se schovávají a málo se objevují.

- a. A myslíte si, že se nějak setkávají?**

Učitě, nějaká ta menšina jo.

b. Cítíte se být nedoslýchavá? Nebo spíše neslyšící?

No tak mezi, když jsem obklopená s neslyšícími, tak neslyšící a když se slyšícími, tak nedoslýchavá.

Respondent 4

1. Mohl byste se nám prosím představit?

Jsem muž a pocházím z Prahy.

a. Kolik Vám je let?

Tak kolem 38 let.

b. Momentálně studujete, popřípadě kde? Nebo již pracujete, a kde konkrétně?

Ano už pracuji jednak ve Výzkumném ústavu vodohospodářském T. G. Masaryka a v České unii neslyšících jako sociální pracovník.

2. Jaká je vaše sluchová vada?

Těžká percepční nedoslýchavost velmi těžkého stupně.

a. Případně prosím o ukázkou na nějakých příkladech, např. můžete telefonovat? S obtížemi nebo vůbec?

Telefonovat nemohu, samotný zvuk mi k porozumění mluvenému slovu nepomáhá.

b. Když stojí někdo za Vámi, rozumíte mu?

Nerozumím, pouze tuším, že někdo je za mnou.

c. Slyšíte za sebou jedoucí auto, nebo tramvaj?

To ano, jsou to dost silné zvuky, ale i auto samotné někdy je velmi tiché.

d. Komu rozumíte lépe? Ženám, či mužům a proč?

Rozumím především lidem, na které jsem zvyklý. Je to značně individuální. Někdy rozumím tomuto a zase jinému nerozumím. Není tam žádné logické pravidlo.

e. Jaké tóny slyšíte, či neslyšíte? Pískání, zvonění telefonu či mobilu, domácí zvonek apod.

Moc ne, spíš bych řekl, že ne. V málo situacích to poznám, téměř skoro ne.

3. Z jaké pocházíte rodiny? Rodiče jsou slyšící, či neslyšící, nebo je někdo nedoslýchavý?

a. Máte sourozence, nebo příbuzného, kdo také neslyší/nedoslýchá jako Vy?

Jsem v rodině jediný kdo to má, od narození neslyším.

Jak s vámi rodiče a příbuzní komunikovali?

Běžně na mě mluvili, snažil jsem se i odezírat při tom.

4. Navštěvoval jste školy pro sluchově postižené, nebo běžné školy v integraci? (Mateřskou školu, základní školu, střední školu, případně vysokou školu.)

Od mateřské až po Gymnázium v Ječné.

- 5. Mohl byste nám prosím přiblížit svoji docházku do mateřské školy?**
- a. Vzpomínáte si na nějaké zkušenosti, co se Vám třeba nelíbilo, nebo naopak líbilo?**
Byl jsem rád, že jsem mezi těmi, kteří také měli tu sluchovou vadu. To dávalo možnost srovnání.
 - b. Rozuměl jste ve třídě, měl jste tam kamarády? Stýkáte se dodnes?**
Ano rozuměli jsme si, stýkáme se stále.
- 6. Mohl byste nám prosím přiblížit svoji docházku na základní školu?**
- a. Vzpomínáte si na nějaké zkušenosti, co se Vám třeba nelíbilo, nebo naopak líbilo?**
Byl jsem rád, že jsem mezi svými spolužáky, co se mi nelíbilo, bylo, že někteří učitelé moc neměli zkušenosti s komunikací s osobami se sluchovým postižením.
 - b. Rozuměl jste ve třídě/při výuce, měl jste tam kamarády? Stýkáte se dodnes?**
Člověk si musel zvyknout, jiné možnosti tenkrát nebyly. Na kamarády jsem si rychle zvyknul rychleji než na ty co byli „doma“ a neměli s komunikací s osobami se sluchovým postižením moc zkušeností.
 - c. Jaké jste měl zájmy, koníčky, kterým jste se věnoval?**
Bavilo mě hodně programování a také sport.
 - d. Měl jste někdy nějakou „výhodu“ (ať v pozitivním či negativním smyslu), protože jste sluchově postižený člověk?**
Žádné výhody neexistovaly, musel jsem se snažit, jako kdybych sluchové postižení neměl.
- 7. Mohl byste nám prosím přiblížit svoje studium na střední škole?**
- a. Vzpomínáte si na nějaké zkušenosti, co se Vám třeba nelíbilo, nebo naopak líbilo?**
Výhodou bylo, že jsme byli osobami se sluchovým postižením, akorát nebylo dobré, že někteří sluchovou vadu měli lehkou a někteří velmi těžkou.
 - b. Rozuměl jste ve třídě/při výuce, měl jste tam kamarády? Stýkáte se dodnes?**
Záleželo, o jakého spolužáka se jednalo, některým učitelům nebylo rozumět, zvláště po namáhavém odezírání.
 - c. Jaké jste měl zájmy, koníčky, kterým jste se věnoval?**
Jasně, ty samé jako předtím programování a počítače.
 - d. Měl jste někdy nějakou „výhodu“ (ať v pozitivním či negativním smyslu), protože jste sluchově postižený člověk?**
Žádné výhody neexistovaly.
Neuvažoval jste třeba o integraci do běžné střední školy?
Nechtěl jsem, chtěl jsem být mezi stejnými, kteří mají také sluchovou vadu. Člověk se pak necítí osamocen.

8. Mohl byste nám prosím přiblížit svoje studium na vysoké škole?

- a. Vzpomínáte si na nějaké zkušenosti, co se Vám třeba nelíbilo, nebo naopak líbilo?**

Byly to první zkušenosti, kdy jsem byl úplně sám a kolem byli jenom samí slyšící studenti. Navíc nás ve třídě bylo příliš moc. Bylo to dost náročné.

- b. Rozuměl jste při výuce/spolužákům, měl jste tam kamarády? Stýkáte se dodnes?**

Musel jsem si zvykat a oni na mě. Dodneška se většina z nás známe navzájem, i ve výzkumném ústavu řada z mých spolužáků pracuje.

- c. Jaké jste měl zájmy, koníčky, kterým jste se věnoval?**

Zde mě začala bavit chemie, také jsem měl možnost lépe poznat fyziku.

- d. Měl jste někdy nějakou „výhodu“ (ať v pozitivním či negativním smyslu), protože jste sluchově postižený člověk?**

Žádné výhody neexistovaly. Tenkrát ani neexistovaly střediska pomoci studentům a vše jsem si musel sám obstarávat. Kdyby tenkrát něco takového bylo, hodně by mi to pomohlo.

9. Máte kolem sebe spíše kamarády slyšící, či sluchově postižené?

- a. S kterými se Vám nejlépe komunikuje, a proč?**

Spíše se stýkám s kamarády se sluchovým postižením. Těch mám nejvíc. Pak ti kteří se mi byli schopni přizpůsobit.

- b. Čím jsou Vám blízcí?**

Že vědí, jak se mnou komunikovat.

- c. Jakou komunikaci celkově upřednostňujete? Znakový jazyk, mluvený jazyk, znakovou češtinu apod.?**

Záleží na situaci, používám všechny možné komunikační systémy, čím víc jich ovládám, tím víc mám pak možností.

10. Váš partner je slyšící, nebo sluchově postižený?

V tuto chvíli nemám.

11. Jak vnímají nedoslýchavost/sluchové postižení Vaši kamarádi, jsou ochotní např. Vám zopakovat, čemu jste nerozuměl?

- a. Stal se Vám kvůli špatnému porozumění nějaký nepříjemný zážitek?**

Nerad na to vzpomínám, i takové situace se mohou stát.

- b. Nebo naopak pozitivní, který Vás povzbudil?**

Ty nerad prozrazuji, prostě někdy člověk má výhodu že něco umí odezřít a tak ví toho někdy víc jak ostatní.

12. Jaký máte pohled na kulturu neslyšících, na znakový jazyk?

Já znakový jazyk ovládám, takže to pro mě není něco cizího a naopak mě to zajímá.

- a. Učíte se ho, nebo ho již umíte? Stýkáte se s komunitou neslyšících?**

Ano snažím se to vše podporovat, i znakový jazyk ovládám.

13. Proč jste se chtěl nebo nechtěl zařadit do komunity neslyšících?

Protože tam patřím a také s lidmi si komunikačně rozumím.

14. Kdy jste si začal uvědomovat to, že jste sluchově postižený?

a. Jak Vám to vysvětlovali rodiče?

To si ani nepamatuji, výhodou je, že jsem předtím asi neslyšel, kdybych slyšel tak by mi to víc scházelo. Jak mi to vysvětlovali, netuším, ale sám jsem to poznal, snažili se mi to spíše ulehčovat.

b. Co na Vaše sluchové postižení říkali ostatní?

Neměli s tím moc zkušenosti, navíc mi někdy ty otázky přišly trochu dost nepříjemné.

c. Jak jste to vysvětloval Vy jim (ostatním)?

Dělal jsem to nerad, netušil jsem co jim přesně říci.

d. Měl jste někdy období, kdy jste se styděl za svoje kompenzační pomůcky, tj. sluchadla? Skrýval jste to nějak, nebo jak jste to vnímal?

Já to měl už od narození, takže jsem si na to zvyknul. Horší ale bylo to, zda mi to pískalo. To mi právě dělalo dost nepříjemnou atmosféru, kdy se na mě divně lidé dívali a já stále neměl jistotu, zda to dělají moje sluchové pomůcky.

15. Jak jste procházel obdobím puberty?

a. Hledal jste sám sebe?

To už jsem věděl, kdo jsem.

b. Přemýšlel jste o tom, kam patříte, čím chcete v životě být?

To ano, bylo to těžké, ale teď si říkám, že patřím do obou světů.

16. Jak vnímáte to, že neslyšíte jako ostatní slyšící lidé?

a. Kdybyste se mohl narodit znovu, chtěl byste být slyšící?

Chtěl bych mít lepší možnosti komunikace. Nejhorší na tom je, že je to neustálé bránění v komunikaci. Situace je rok od roku lepší.

b. Proč?

Já bych to neměnil, každý máme nějaký svůj osud.

17. Co pro Vás znamená být nedoslýchavým?

Být na pomezí světa nedoslýchavého či neslyšícího. Prostě každý den nosit sluchovou pomůcku a snažit se ten svět tak vnímat.

Cítíte se být nedoslýchavým nebo už spíše neslyšícím?

Oboje, neexistuje hranice mezi nedoslýchavým a neslyšícím, spíše existuje tzv. přechodné období, tedy člověk je jak nedoslýchavým i tak neslyšícím. Je to proto, že hodně spíše záleží na situaci v prostředí. Jednou jsou podmínky vhodné pro neslyšícího a jednou jsou podmínky, kdy se člověk může cítit nedoslýchavým.

18. Myslíte si, že existuje komunita nedoslýchavých?

a. Chtěl byste, aby existovala?

Myslím si, že by taková komunita měla existovat. Protože ta komunita pak může být vzorem, kde si daní lidé hledají možnosti a techniky komunikace.

Respondent 5

1. Mohl byste se nám prosím představit?

Jsem muž, a jsem z Moravy.

a. Kolik Vám je let?

25

b. Momentálně studujete, popřípadě kde? Nebo již pracujete, a kde konkrétně? Momentálně studuji a pracuji s neslyšícími a nedoslýchavými lidmi.

2. Jaká je vaše sluchová vada? Kolik máte decibelů, či alespoň procent na každém uchu?

Percepční oboustranná nedoslýchavost, ztráta zhruba 90-100 dB, dle Fowlera 96,4 %.

a. Případně prosím o ukázkou na nějakých příkladech, např. můžete telefonovat? S obtížemi nebo vůbec?

Můžu telefonovat, ve většině případů je to v pohodě, ale někdy se stane, že narazím na lidi, kteří mluví rychle či potichu, tak je požádám o větší srozumitelnost.

b. Když stojí někdo za Vámi, rozumíte mu?

Ano, překvapivě kvůli modelu sluchadla, které mám, rozumím více zezadu nežli zepředu, pokud se jedná čistě o zvuk, ne o odezírání.

c. Slyšíte za sebou jedoucí auto, nebo tramvaj?

Ano, slyším. A dokážu rozlišit, co jede.

d. Komu rozumíte lépe? Ženám, či mužům a proč?

Záleží na člověku. Nejhůře obecně rozumím lidem, kteří mluví příliš potichu a mužům (mladým), kteří mají měkký, nevýrazný hlas (posazený zhruba někde mezi výškami a hloubkami).

e. Jaké tóny slyšíte, či neslyšíte? Pískání, zvonění telefonu či mobilu, domácí zvonek apod.

Myslím si, že slyším celkem širokou škálu tónů. Na základě sebetestování jsem dokonce zjistil, že se sluchadly přestávám slyšet v rozsahu nižším nežli 200 Hz (zhruba) a vyšším nežli 13 kHz.

Kde jste to testoval?

Na Youtube, bylo to něco jako hearing frequency test.

3. Z jaké pocházíte rodiny? Rodiče jsou slyšící, či neslyšící, nebo je někdo nedoslýchavý? Rodiče jsou neslyšící. Co se týče příbuzenstva, mám tam mix slyšících a neslyšících. Jediný já jsem nedoslýchavý (ovládám plně ČZJ).

- a. **Máte sourozence, nebo příbuzného, kdo také neslyší/nedoslýchá jako Vy?
Jak spolu komunikujete?**

Mám tak akorát houby s octem.

4. **Navštěvoval jste školy pro sluchově postižené, nebo běžné školy v integraci?
(Mateřskou školu, základní školu, střední školu, případně vysokou školu.)**

Navštěvoval jsem školu pro sluchově postižené. Nedovedu si představit, že bych šel do integrace. Myslím si, že by mě to sociálně poškodilo ještě více nežli škola pro sluchově postižené. Byl bych vyčleněn a to mi za větší náklad informací, které stejně v životě později nevyužiji nebo zapomenu, nestojí. Ani nyní se necítím mezi slyšícími nejlépe, proto si nemyslím, že integrace je nejlepší řešení. Není. Na školách pro sluchově postižené panuje jiná, přátelštější atmosféra mezi učiteli a studenty nežli na čistě slyšící škole, kde je vše strašně neosobní a hrozně se separují učitelé a žáci, jako kdyby byli žáci něco mín.

5. **Mohl byste nám prosím přiblížit svoji docházku do mateřské školy?**

Byl jsem v mateřské školce pro zrakově postižené na Moravě, teprve poté se mi plně diagnostikovala moje nedoslýchavost.

- a. **Vzpomínáte si na nějaké zkušenosti, co se Vám třeba nelíbilo, nebo naopak líbilo?** *Maminka mi vyprávěla, že ředitelka dané mateřské školy mě chtěla dát do ZŠ pro mentálně postižené. Jinak si z mateřské nevybavuji nic.*

- b. **Rozuměl jste ve třídě, měl jste tam kamarády? Jak jste spolu komunikovali? Stýkáte se dodnes?**

S lidmi, co jsem byl na mateřské, se nestýkám vůbec. A matně si vzpomínám, že komunikace nějakým způsobem probíhala.

6. **Mohl byste nám prosím přiblížit svoji docházku na základní školu?**

- a. **Vzpomínáte si na nějaké zkušenosti, co se Vám třeba nelíbilo, nebo naopak líbilo?**

Líbil se mi individuální přístup učitelů, kteří vysvětlovali více, než museli. Obecně na školu mám příjemné vzpomínky. Nelíbilo se mi však, že k neslyšícím se všechny informace nedostávaly. Byli jsme třída, kde byla většina nedoslýchavých a menšina neslyšících. Učitelé se snažili vydat maximum, stejně tam byla bariéra mezi neslyšícími a látkou. Nutno dodat, že pozorný neslyšící na tom byl daleko lépe než ten, který na výuku kašlal. Ten si ze školy neodnesl prakticky nic, zato ten druhý nyní studuje VŠ.

Byl jste na základní škole na internátě?

Na této škole jsem byl i na internátě a nemám z něj negativní zkušenosti ani hrůzy, které jsou popisovány v literatuře. Nic takového se mě ani ostatních dětí netýkalo. Byli jsme rádi, že můžeme být mezi svými, že nemusíme být v rodinách separovaní (neslyšící/nedoslýchaví a slyšící rodiče). V MŠ jsem normálně docházel domů, tam jsem na intru nebyl.

- b. Rozuměl jste ve třídě/při výuce, měl jste tam kamarády? Jak jste spolu komunikovali? Stýkáte se dodnes?**

Ano, plně jsem rozuměl výuce, měl jsem tam kamarády, kamarádil jsem se všemi, komunikovali jsme znakovanou češtinou, ČZJ... jak kdy a podle toho, co komu vyhovovalo. S některými se stýkám dodnes.

- c. Jaké jste měl zájmy, koníčky, kterým jste se věnoval?**

Četl jsem knížky, komiksy, hrál jsem na PC, ale co se týče sportu, ten mě netáhl. Maximálně možná florbal.

- d. Měl jste někdy nějakou „výhodu“ (ať v pozitivním či negativním smyslu), protože jste sluchově postižený člověk?**

Výhodu jsem měl v tom, že jsem se dokázal plně porozumět s učiteli, vychovateli atd. Díky tomu jsem se dozvěděl více informací, protože většina z nich uměla hlavně ČJ a ukazovat uměli jen trochu.

7. Mohl byste nám prosím přiblížit svoje studium na střední škole?

- a. Vzpomínáte si na nějaké zkušenosti, co se Vám třeba nelíbilo, nebo naopak líbilo?**

Na střední škole se mi líbilo. Vzpomínám si akorát na učitele fyziky, který nebyl schopen pořádně fyziku vysvětlit a matikářku, která se při výkladu otáčela k tabuli (hrůza!). Toho by se neměl žádný pedagog dopustit, to je hřích vůči desateru komunikace se sluchově postiženými, na něž se škola specializovala! A pak si ještě vzpomínám na učitelku, která uměla ukazovat (sice znakovanou češtinu, ale ukazovala celé věty), ale byla to strašná demagožka. S čím nesouhlasila, přes to prostě vlak nejel. A co si usmyslela, to prostě platilo (např. neslyšící si chtěl odpočinout a pozoroval něco jiného než výklad a učitelka jej okamžitě osočila z toho, že nedává pozor a už jí dala postih. Neslyšící se to snažil vysvětlit, ale bylo to houby platné).

- b. Rozuměl jste ve třídě/při výuce, měl jste tam kamarády? Jak jste spolu komunikovali? Stýkáte se dodnes? Byl jste na internátě (pokud ano, popište mi to prosím)?**

Situace je stejná jako na ZŠ. S tím rozdílem, že tam byli dva skoro slyšící studenti. Co se týče internátu, ten měl volnější řád než na ZŠ (logicky, protože starší děti není potřeba tolik kočírovat a hlídat) a já jsem byl na internátě spokojený, vyžití jsem vždy našel.

Jak jste se cítil, když jste jezdil pouze na víkendy domů?

To, že jsem se doma objevil jen na víkend, mi přišlo normální. Aspoň takto na mě nepřeskočily silně negativní vlastnosti mého otce, které by na mě jistě přešly, kdybych byl doma celý týden. A co se týče domácích prací, s přechodem do běžného života jsem neměl žádný problém, věděl jsem, jak si uvařit, uklidit, postarat se o domácnost. Je to jen o tom, jak se k tomu rodiče postaví a zda to tomu dítěti ukážou nebo ne. Škola většinou neukáže nic, tam se učí hlavně nesmysly a ne věci do života, jejichž většinu si člověk ani nepamatuje. Naštěstí, na internátě jsem měl vedlejší aktivity, jako např. vaření, kroužky keramiky atd., takže tam jsem si cvičil tyto dovednosti a šikovnost.

- c. **Jaké jste měl zájmy, koníčky, kterým jste se věnoval?**
Stejně jako na ZŠ.
- d. **Měl jste někdy nějakou „výhodu“ (ať v pozitivním či negativním smyslu), protože jste sluchově postižený člověk?**
Platí to samé jako na ZŠ.

8. Mohl byste nám prosím přiblížit svoje studium na vysoké škole?

- a. **Vzpomínáte si na nějaké zkušenosti, co se Vám třeba nelíbilo, nebo naopak líbilo?**

Co se týče vysoké školy, to byl teda zážitek. Zpočátku jsem musel hledat většinu informací sám (čemuž jsou slyšící vystaveni již na většině ZŠ a to si myslím, že pro ně není moc přínosné, když učitel jim jen odříká to svoje a ani to pořádně nevysvětlí a odkazuje je vždy na knihy atd. Oproti neslyšícím je to jak výhoda, tak nevýhoda. Výhodou je učení samostatnosti, nevýhodou je, že si takový člověk pamatuje minimum a jen papouškuje.). Bylo to pro mě období dobrodružství a objevování. Zpočátku mě VŠ hodně bavila, ačkoliv postupem času mě tak neuvěřitelně znechutila, až jsem přemýšlel, k čemu mi vlastně je.

- b. **Rozuměl jste při výuce/spolužákům, měl jste tam kamarády? Stýkáte se dodnes?**

Spolužákům jsem rozuměl (těm neslyšícím vždy, těm slyšícím jen za pomoci tlumočnicka). Nechápu, že si mnoho slyšících myslí, že stačí ve výuce tlumočnick a pak že už nemusí mluvit zřetelně, když je ve výuce přítomen nedoslýchavý nebo že vyučující a studenti vytvářejí prostředí nepříznivé pro nedoslýchavé. Později se na škole začal uplatňovat přepis, ale o jeho kvalitě radši pomlčím. To radši budu odkázán na odezírání nežli na přepis. Mám totiž jen jednu jedinou dobrou zkušenost s přepisem na VŠ, všechny ostatní jsou silně negativní. Je to proto, že přepisovatel se neumí ozvat, když nerozumí (asi se bojí přiznat, že i jako slyšící nerozumí. To pokládám za nepřístojné a pro danou profesi naprosto nepřipustné. Vezměte si, kolik slyšících studentů nerozumí vyučujícím a jen pouští informace jedním uchem dovnitř, druhým ven?). Kamarády mám a s některými se stýkám dodnes.

- c. **Jaké jste měl zájmy, koníčky, kterým jste se věnoval?**

Zájmy? Zůstalo hraní, přibýlo plavání a četba šla postupně stranou, protože se musely číst odborné publikace. Tak zájmové čtení šlo stranou.

- d. **Měl jste někdy nějakou „výhodu“ (ať v pozitivním či negativním smyslu), protože jste sluchově postižený člověk?**

Ano, a v některých případech si myslím, že oproti slyšícím studentům až nepřiměřeně velkou. Existují centra pro sluchově postižené, kde jim vše poradí, vysvětlí atd. Ale kdo bude vysvětlovat ubohému slyšícímu studentovi, který je ztracený? Žádné Informačně poradenské centrum pro slyšící neexistuje. Sice existují informace, ale ty jsou někde vyvěšené a skoro každý mu řekne, že si to má najít sám, nebo ho pohledem zpraží.

9. Máte kolem sebe spíše kamarády slyšící, či sluchově postižené?

Spíše sluchově postižené. Svět slyšících je tak neosobní.

a. S kterými se Vám nejlépe komunikuje, a proč?

Se sluchově postiženými obecně z důvodu toho, že jsme na stejné vlně. Ačkoliv se najde pár nedoslýchavých nebo lidí s kochleárním implantátem, kteří si své postižení a z toho vyplývající omezení odmítají přiznat a tím pádem nerozumím ani já, protože mluví nesrozumitelně a vím, že těmto lidem i slyšící špatně rozumí. Co se týče preference nedoslýchavých nebo neslyšících, tak je to o lidech, ne o postižení. S někým se mi povídá lépe, s jiným nikoliv.

b. Čím jsou Vám blízcí?

Blízcí jsou mi tím, že se mi s nimi lépe povídá a cítím se mezi nimi lépe.

c. Jakou komunikaci celkově upřednostňujete? Znakový jazyk, mluvený jazyk, znakovanou češtinu apod.?

Mluvený jazyk, protože je to většinový způsob komunikace, v případě nedoslýchavých prokládaný znaky nebo znakovanou češtinu. Ale ani ve snu by mě nenapadlo s neslyšícími mluvit!

10. Váš partner je slyšící, nebo sluchově postižený?

a. Pokud je slyšící - Jaký má pohled na Vaše sluchové postižení?

Je slyšící a bere mě takového, jaký jsem. Necítím se vedle něj méněcenný. Mé postižení bere a se z toho vyplývajícími omezeními pracuje.

b. Jak vnímá to, že jste sluchově postižený člověk?

Nijak, jsem pro něj prostě člověk. Ví, že v určitou chvíli se mnou musí komunikovat jinak než obvykle.

c. Nezáleží mu na tom (nezajímá se) nebo se naopak co nejvíce o tuto problematiku zajímá?

Zajímá se o tuto problematiku, ale má na ni jiný názor než lidé, kteří se tuto problematiku učí např. na VŠ. Vychází totiž z praxe, ze skutečnosti a z přání postižených lidí, nikoliv z imaginárních struktur.

11. Jak vnímají nedoslýchavost/sluchové postižení Vaši kamarádi, jsou ochotní např. Vám zopakovat, čemu jste nerozuměl?

a. Stal se Vám kvůli špatnému porozumění nějaký nepříjemný zážitek?

Jéje, a kolikrát. Nemusím snad ani vyjmenovávat...neochota opakovat, neuvědomění si toho, že musí mluvit zřetelněji či jsem byl kvůli svému postižení odstrčen od skupiny.

b. Nebo naopak pozitivní, který Vás povzbudil?

Ano, díky svému postižení si filtruji lidi na vhodné a nevhodné. Stalo se mi, že z těch vhodných se vyklubal jeden, který měl o mě zájem jako o člověka a plně mě respektoval a pomáhal mi, když jsem byl ve skupině odstrčený.

12. Jaký máte pohled na kulturu neslyšících, na znakový jazyk?

S určitými aspekty kultury souhlasím, ale nesouhlasím s některými věcmi, jako např. že je kulturou neslyšících to, že přicházejí pozdě. Ani náhodou, to je nevychovanost,

nikoliv kultura. Tady je slovo kultura výmluvou. A pak je výmluvou to, že jsou neslyšící přímí až hrubí. To je také nevychovanost. Znáám spoustu neslyšících, kteří by si nedovolili být hrubí. Dle mého názoru je to z toho důvodu, že když posadíte hluchého do kouta a nic mu nevysvětlíte, neřeknete mu, jak se má chovat (nebýt hrubý), pravidla života (dochvilnost) a necháte ho osudu napospas, tak je jasné, že ten bude mít jiné chování než ten, kterému bylo výše jmenované vysvětleno a vštípeno. S čím souhlasím, je to, že existují témata, která se řeší úplně běžně a slyšící by o nich nemluvil snad ani na záchodě, např. zdraví. To patří do kultury.

a. Učíte se ho, nebo ho již umíte? Stýkáte se s komunitou neslyšících?

Umím a s neslyšícími se stýkám.

13. Proč jste se chtěl nebo nechtěl zařadit do komunity neslyšících?

V komunitě jsem vyrůstal, takže tato otázka je u mě mimo mísu.

14. Kdy jste si začal uvědomovat to, že jste sluchově postižený?

Jémine, ani nevím.

a. Jak Vám to vysvětlovali rodiče?

Myslím, že nijak, s nimi jsem měl plnohodnotnou komunikaci.

b. Co na Vaše sluchové postižení říkali ostatní?

Myslím, že v pohodě. Akorát slyšící okolí (ne příbuzní) s tím neuměli pracovat a já jsem se rychle naučil, že tito lidé nejsou pro mě. Mluvím o svém dětství.

c. Jak jste to vysvětloval Vy jim (ostatním)?

Tak, že špatně slyším a co musí dělat, abychom si rozuměli.

15. Jak jste procházel obdobím puberty?

Dobře. Mimochodem, slovo puberta je dle mého názoru zaklínadlo pro to, aby bylo náctiletým dovoleno dělat, co chtějí. Když se k nim přistupuje správně, žádná rozjívěná puberta se u nich nekoná. Je to o rodičích.

a. Hledal jste sám sebe?

Ne.

b. Přemýšlel jste o tom, kam patříte, čím chcete v životě být?

Ne.

16. Jak vnímáte to, že neslyšíte jako ostatní slyšící lidé?

Jako nevýhodu a zároveň jako výhodu. K postiženým se přistupuje jinak, pomáhá se jim a mají určité výhody, které slyšící nemají. A navíc, to co jsem si myslel, že slyšící slyší a záviděl jsem jim to, se nakonec ukázalo jako neopodstatněné a ve výsledku jsem neslyšel ve většině případů to, co neslyšeli ani slyšící. Být slyšící totiž neznamená všechno slyšet a všemu rozumět. A toto MUSÍ být neslyšícím a nedoslýchavým vysvětlováno, co vlastně slyšící slyší a neslyší, aby přestalo to závidění slyšícím, že slyší. Toto vidím jako nezbytnost.

Jako nevýhodu a zároveň výhodu vnímám to, že se nedomluví s úplně všemi. Tímto si filtruji lidi a lépe rozliším lidi, kteří za to stojí a kteří ne.

- a. **Kdybyste se mohl narodit znovu, chtěl byste být slyšící?**

Ne.

- b. **Proč?**

Protože si nedovedu představit, že bych chodil do slyšící základky, byl bych ve své podstatě v anonymním světě a také hlavně proto, že jsem se narodil jako nedoslýchavý a jsem s tím srovnaný.

- c. **Měl jste někdy období, kdy jste se styděl za svoje kompenzační pomůcky, tj. sluchadla? Skrýval jste to nějak, nebo jak jste to vnímal?**

Ne, to vůbec. Bral jsem to jako součást sebe.

17. Co pro Vás znamená být nedoslýchavým?

Mít sluchové omezení. Mít komunikační bariéry (chybějící a nekvalitní titulky ve filmech, problémy s telefonováním atd.). Ale tyto problémy se odstranit dají. Jinak mě nenapadá žádný neřešitelný problém. Znamená to prostě být jiným.

18. Myslíte si, že existuje komunita nedoslýchavých?

No... Možná tak komunita v komunitě neslyšících.

- a. **Chtěl byste, aby existovala?**

Ne, protože by nebyla jednotná, stejně jako není jednotná komunita neslyšících, díky čemuž neslyšící jsou zbytečně rozhádání a nedosáhnou tak potřebných cílů u vlády, v republice atd.

A za předpokladu, že by spolu spolupracovali?

Kdyby neslyšící mezi sebou spolupracovali, stejně tak nedoslýchaví a všichni navzájem, nějakého cíle by bylo možné dosáhnout, protože sluchově postižení (a přiznejme si, většinová společnost nás háže do jednoho pytle) jako celek má větší sílu, když se dohodne a pochopí navzájem. Neslyšící musí chápat nedoslýchavé a nezávidět jim, stejně tak nedoslýchaví (v opačném směru).

Respondent 6

Tento rozhovor proběhl formou chatu 15. 4. 2015.

1. Mohla byste se nám prosím představit?

Jsem žena a pocházím z Prahy.

- a. **Kolik Vám je let?**

Je mi 29 let.

- b. **Momentálně studujete, popřípadě kde? Nebo již pracujete, a kde konkrétně?**

V současné době pracuji v organizaci Tichý svět, kde pracuji jako koordinátorka pro Tiché zprávy. Dále pracuji v České televizi jako editorka pro Zprávy v českém znakovém jazyce.

2. Jaká je vaše sluchová vada?

Mám těžkou nedoslýchavost, tuším percepční. Mám to dědičné.

- a. **Případně prosím o ukázkou na nějakých příkladech, např. můžete telefonovat? S obtížemi nebo vůbec?**
Jsem těžce nedoslýchavá, telefonuji jen zřídka a jen s těmi osobami, na jejichž hlas jsem zvyklá, ale je to málokdy.
 - b. **Když stojí někdo za Vámi, rozumíte mu?**
Slyším jeho hlas, vím, že mluví, ale spíš mu nerozumím.
 - c. **Slyšíte za sebou jedoucí auto, nebo tramvaj?**
Spíše ano, ale až v dostatečné vzdálenosti.
 - d. **Komu rozumíte lépe? Ženám, či mužům a proč?**
Spíš ženám. Jejich hlas se mi zdá čistší, zřetelnější.
 - e. **Jaké tóny slyšíte, či neslyšíte?**
Pískání, zvonění telefonu či mobilu, domácí zvonek apod. Neslyším takové zvuky, které jsou hodně vzdálené – například tikot hodin, šustění papíru, déšť, pokud jsem hodně daleko.
- 3. Z jaké pocházíte rodiny? Rodiče jsou slyšící, či neslyšící, nebo je někdo nedoslýchavý?**
- a. **Máte sourozence, nebo příbuzného, kdo také neslyší/nedoslýchá jako Vy?**
Moje rodiče jsou sluchově postižené – maminka neslyšící a otec nedoslýchavý. Dále moje sestra je rovněž nedoslýchavá.
Jak jste spolu komunikovali?
Moji rodiče na mě spíš artikulovali. Tatka mluvil a pár znaků uměl a u mamky spíš znakovaná čeština smíchaná se znakovým jazykem.
- 4. Navštěvoval/a jste školy pro sluchově postižené, nebo běžné školy v integraci? (Mateřskou školu, základní školu, střední školu, případně vysokou školu.)**
Navštěvovala jsem MŠ, ZŠ a SŠ v Ječné – speciální škola pro sluchově postižené. Vysokou školu jsem pak navštěvovala mezi slyšícími – České zemědělská univerzita.
- 5. Mohla byste nám prosím přiblížit svoji docházku do mateřské školy?**
- a. **Vzpomínáte si na nějaké zkušenosti, co se Vám třeba nelíbilo, nebo naopak líbilo? Moc se mi tam líbilo. Učitelkám jsem rozuměla a měla jsem skvělé kamarády.**
 - b. **Rozuměla jste ve třídě, měla jste tam kamarády? Stýkáte se dodnes?**
Ano, stýkám se s nimi dodnes, protože se mnou chodili do základní i střední školy.
- 6. Mohla byste nám prosím přiblížit svoji docházku na základní školu?**
- a. **Vzpomínáte si na nějaké zkušenosti, co se Vám třeba nelíbilo, nebo naopak líbilo? Všechno bez problémů, třída byla malá, skvělé kamarády.**
 - b. **Rozuměla jste ve třídě/při výuce, měla jste tam kamarády? Stýkáte se dodnes? Ano, stýkáme.**

- c. **Jaké jste měla zájmy, koníčky, kterým jste se věnovala?**
Ráda jsem kreslila, sportovala, zúčastňovala se kroužků pro neslyšící v malování.
- d. **Měla jste někdy nějakou „výhodu“ (ať v pozitivním či negativním smyslu), protože jste sluchově postižený člověk?**
Na základní škole jsem ji nepociťovala.

7. Mohla byste nám prosím přiblížit svoje studium na střední škole?

- a. **Vzpomínáte si na nějaké zkušenosti, co se Vám třeba nelíbilo, nebo naopak líbilo?**
Všechno bylo bez problémů, jen někteří učitelé se mi zdáli nekvalifikovaní nebo jejich typ výuky zastaralý, nepoužívali metodu s obrázky, fotkami atd. Nebo že jedna učitelka psala vše na tabuli a my pak museli opisovat z tabule a pak do toho mluvila a my nestíhali sledovat, co říká.
- b. **Rozuměla jste ve třídě/při výuce, měla jste tam kamarády? Stýkáte se dodnes?**
Ano, při výuce jsem většinou rozuměla, měla jsem tam kamarády, stýkám se s nimi dodnes.
- c. **Jaké jste měla zájmy, koníčky, kterým jste se věnovala?**
Tenkrát jsem se věnovala volejbalu, scházela se s kamarády, četla si.
- d. **Měla jste někdy nějakou „výhodu“ (ať v pozitivním či negativním smyslu), protože jste sluchově postižený člověk?**
Na střední škole jsem ji nepociťovala.
Neuvažovala jste o integraci do střední školy?
Neuvažovala, cítila jsem se tam dobře mezi svými a asi proto, že ségra tu samou školu studovala, tak jsem chtěla jít tam. Ale asi jsem si tenkrát netroufla jít jinam, ale v dnešní době bych asi do integrace střední školy šla.

8. Mohla byste nám prosím přiblížit svoje studium na vysoké škole?

- a. **Vzpomínáte si na nějaké zkušenosti, co se Vám třeba nelíbilo, nebo naopak líbilo?**
Bylo to pro mě náročné. Byla to moje první zkušenost studovat mezi slyšícími. Ze začátku to bylo velmi náročné, učitelé neměli informace o sluchově postižených, musela jsem ke každému chodit a říkat jim, že neslyším, že budu ráda, kdyby mluvili tak, abych na ně viděla. Pokud jsem něčemu nerozuměla nebo nestíhala, tak jsem si domlouvala individuální výuku, konzultace atd. Vzpomínám na skvělou učitelku z němčiny, byla na mě sice přísná, ale věděla, že německy umím, že v písemné podobě s tím problém nemám, tak mi místo poslechu dala jiný úkol.
- b. **Rozuměla jste při výuce/spolužákům, měla jste tam kamarády? Stýkáte se dodnes?**
Při výuce nebo debatě byl problém rozumět spolužákům. Mám z vysoké školy jednu skvělou kamarádku, se kterou se stýkám dodnes.

- c. **Jaké jste měla zájmy, koníčky, kterým jste se věnovala?**
Věnovala jsem se volejbalu, chodila jsem na brigády, četla si, scházela se s kamarády.
- d. **Měla jste někdy nějakou „výhodu“ (ať v pozitivním či negativním smyslu), protože jste sluchově postižený člověk?**
Ano, myslím si, že ano. Někdy na zkoušce mě tolik netrápili jako ostatní spolužáky.

9. Máte kolem sebe spíše kamarády slyšící, či sluchově postižené?

- a. **S kterými se Vám nejlépe komunikuje, a proč?**
Mám spíše sluchově postižené kamarády.
- b. **Čím jsou Vám blízcí?**
Asi tím, že před nimi mám pocit, že žádný handicap nemám a cítím se svá a nestresuji se tím, jak spolu komunikujeme.
- c. **Jakou komunikaci celkově upřednostňujete? Znakový jazyk, mluvený jazyk, znakovanou češtinu apod.?**
Mám nedoslýchavé i neslyšící kamarády, takže artikuluji hezky na nedoslýchavé a na neslyšící znakuji.

10. Váš partner je slyšící, nebo sluchově postižený?

Nemám slyšícího partnera.

11. Jak vnímají nedoslýchavost/sluchové postižení Vaši kamarádi, jsou ochotní např. Vám zopakovat, čemu jste nerozuměla?

- a. **Stal se Vám kvůli špatnému porozumění nějaký nepříjemný zážitek?**
Moji slyšící kamarádi ví, že neslyším, takže se nic nestalo nepříjemného. Někdy se stane, že zakotám, ale berou to v pohodě a nedají mi to najevo.
- b. **Nebo naopak pozitivní, který Vás povzbudil?**
Spíš pozitivní, žasnou, co tolik zvládám, že chodím do práce, hraji volejbal, jezdím na mezinárodní turnaje, zpívám ve ZJ, spíš mě obdivují a fandí mi.

12. Jaký máte pohled na kulturu neslyšících, na znakový jazyk?

- a. **Učíte se ho, nebo ho již umíte? Stýkáte se s komunitou neslyšících?**
Kulturu neslyšících znám a jsem na ni hrdá. Ano, stýkám se s neslyšícími.

13. Proč jste se chtěla nebo nechtěla zařadit do komunity neslyšících?

Protože mám mezi nimi spoustu kamarádů, mám moc ráda znakový jazyk a je mi mezi nimi dobře.

14. Kdy jste si začala uvědomovat to, že jste sluchově postižená?

- a. **Jak Vám to vysvětlovali rodiče?**
Moji rodiče byli neslyšící, takže jsem to brala, že je to něco normálního.

b. Co na Vaše sluchové postižení říkali ostatní?

Měla jsem slyšící kamarádku v dětství, ale věděla jsem, že jsem sluchově postižená a styděla jsem se mluvit s ostatními slyšícími, pokud jsem je neznala, protože jsem se styděla jim říkat, že neslyším, teď už s tím problémem nemám.

c. Jak jste to vysvětlovala Vy jim (ostatním)?

Když na to přišla řeč, tak jsem musela jim to nějak vysvětlit. Řekla jsem, že od narození špatně slyším, že nosím sluchadla a že i jinak mluvím, ale že jinak jsem v pohodě.

15. Jak jste procházela obdobím puberty?

a. Hledala jste sama sebe?

Puberta byla v pohodě, v té době jsem měla hodně kamarádů, právě těch sluchově postižených, takže jsem neměla pocit, že jsem sama.

b. Přemýšlela jste o tom, kam patříte, čím chcete v životě být?

Přemýšlela, že začátku se bála, co bude dál, kde budu bydlet, studovat, ale pak jak jsem začala chodit na brigády, do práce, studovat VŠ, tak jsem se víc osamostatňovala, tak jsem pak byla i víc sebevědomější.

Cítíte se být spíše nedoslýchavá nebo neslyšící?

Těžká otázka - spíš se považuji za neslyšící, která mluví a umí znakovat. Ve slyšící společnosti spíš říkám, že jsem nedoslýchavá a vysvětluji jim rozdíl, protože pak si slyšící myslí, že když bych řekla, že jsem neslyšící, že automaticky každý neslyšící mluví a mezi neslyšícími říkám, že jsem neslyšící, ale oni ví, že někdy se na mě obrátí, abych za ně něco řekla v restauraci atd.

16. Jak vnímáte to, že neslyšíte jako ostatní slyšící lidé?

a. Kdybyste se mohla narodit znovu, chtěla byste být slyšící?

Takhle jsem nepřemýšlela, možná jen, jaké je to slyšet tak, že bych slyšela všechno, ale jen ze zajímavosti. Ale jinak mi to vyhovuje, že žiju takový život jaký život a naopak si myslím, že kdybych byla slyšící, že bych neprožila to, co prožívám teď. Jen mi přijde, že děti slyšících rodičů mají snazší život, že nemusí vše sami si obstarávat a „starat“ se o svoje rodiče. Moje rodiče jsou neslyšící a méně informovaní, tak se mě od 15 let už začínali ptát na různé věci a chtít po mně, abych jim pomohla vyřizovat věci, i když jsem sama nevěděla jak. Pak v dospělosti hodně věcí jsem si musela zařídit sama a nikdo mi neporadil, jak se to dělá.

b. Měla jste někdy období, kdy jste se styděla za svoje kompenzační pomůcky, tj. sluchadla? Skrývala jste to nějak, nebo jak jste to vnímala?

Ano, myslím si, že v době puberty jsem se za sluchadla tak trochu styděla a často jsem nosila spíš rozpuštěné vlasy. Spíš jenom když jsem byla venku mezi slyšícími, ale ve škole v Ječné jsem neměla důvod se stydět. I v době studia na vysoké škole jsem se kupodivu také styděla, když se na to dívám zpětně, a často jsem měla rozpuštěné vlasy, ale myslím, že pak postupem času jsem to přijala lépe a teď už se za ně nestydím, prostě to ke mně patří a mám skvělé slyšící kamarády, kteří mě berou takovou, jaká jsem.

17. Co pro Vás znamená být nedoslýchavým?

Že jsem sluchově postižená, ale že se s tím dá žít, ve slyšící společnosti nemůžu být bez sluchadla, že jsem ráda, že se mi podařilo s tímto handicapem se dostat tam, kde jsem a že mám život ráda.

18. Myslíte si, že existuje komunita nedoslýchavých?

a. Chtěla byste, aby existovala?

Myslím si, že existuje. Ale spíš jen takové menší skupinky, nikoliv velká skupina jako Neslyšící. Já mám třeba svou komunitu nedoslýchavých volejbalistů.

Respondent 7

Tento rozhovor proběhl formou chatu 21. 4. 2015.

1. Mohla byste se nám prosím představit?

Jsem z okolí Brna.

a. Kolik Vám je let?

15

b. Momentálně studujete, popřípadě kde?

Momentálně jsem v 9. třídě na základní škole.

Kam jste se přihlásila na střední školu?

Rozhodovala jsem se, kam se přihlásím na střední školu. Mohli jsme si podat 2 přihlášky, a proto jsem si podala jednu na běžnou školu do integrace, a druhou do školy pro sluchově postižené. Raději bych se dostala na školu pro sluchově postižené.

A čím byste chtěla v budoucnu být?

Vůbec ale nevím, čím chci do budoucna být, protože vím, že sluchově postižení to mají s výběrem povolání horší. Nemůžu být třeba policajtkou, protože neslyším. Myslím, že uvidím podle toho, kam mě vezmou.

2. Jaká je vaše sluchová vada?

Mám skoro 90% (decibely netuším), a diagnostikovanou těžkou nedoslýchavost na levém uchu, a na pravém praktickou hluchotu. Nosím však sluchadla, která mi velmi pomáhají (lidé mi říkají, že na ně působím jako slyšící, že by na mě nic nepoznali).

a. Případně prosím o ukázkou na nějakých příkladech, např. můžete telefonovat? S obtížemi nebo vůbec?

Telefonovat mohu, ale musím mít zesílenou hlasitost. Telefonuji pouze s těmi, které znám, protože vím, že jim budu rozumět nebo se můžu do zblbnutí ptát, co říkal.

b. Když stojí někdo za Vámi, rozumíte mu?

Většinou ano, doma dokážu takhle normálně konverzovat.

c. Slyšíte za sebou jedoucí auto, nebo tramvaj?

Slyším, spíš mám problém s rozlišením zvuku, odkud jde. Ale stává se, že jakoby „vypnu“, pokud jsem zamyšlená.

d. Komu rozumíte lépe? Ženám, či mužům a proč?

Jak kdy, mám obecně pocit, že víc mužům, ale pokud má vousy, či špatně mluví, tak jim nerozumím. Ovšem jsou i ženy, které huhňají, a to jsem pak úplně ztracená. Záleží hodně na artikulaci a přiměřené hlasitosti.

e. Jaké tóny slyšíte, či neslyšíte? Pískání, zvonění telefonu či mobilu, domácí zvonek apod.

Slyším spíše hluboké tóny, vysoké neslyším, jako například cvrčka, nebo zvonění mobilu slyším později (než se ke mně dostane ten zvuk).

3. Z jaké pocházíte rodiny? Rodiče jsou slyšící, či neslyšící, nebo je někdo nedoslýchavý?

a. Máte sourozence, nebo příbuzného, kdo také neslyší/nedoslýchá jako Vy?

Mám slyšící rodiče, a těžce nedoslýchavou sestru. My dvě jsme jediné. Komunikujeme spolu mluvenou řečí.

4. Navštěvovala jste školy pro sluchově postižené, nebo běžné školy v integraci? (Mateřskou školu, základní školu).

MŠ, ZŠ jsem absolvovala v integraci a SŠ, to se uvidí podle přijímacích zkoušek.

5. Mohla byste nám prosím přiblížit svoji docházku do mateřské školy?

Chodila jsem do slyšící MŠ, kde jsem měla moc fajn paní učitelky, ale nijak zvlášť si na toto období nepamatuji. Měla jsem to blízko do školky, což byla výhoda, nemusela jsem nikam daleko dojíždět.

a. Vzpomínáte si na nějaké zkušenosti, co se Vám třeba nelíbilo, nebo naopak líbilo?

Myslím, že jsme měli fajn partu, ale pamatuji si na jednu holčičku, co nás strašně ráda štípala. Nevybavuju si to přesně.

b. Rozuměla jste ve třídě, měla jste tam kamarády? Stýkáte se dodnes?

Nestýkám, ale pamatuji si, že ve vedlejší třídě jsem měla budoucí spolužáky ze ZŠ.

6. Mohla byste nám prosím přiblížit svoji docházku na základní školu?

Chodím do integrace, na prvním stupni jsem měla hodiny logopedie, píšu diktáty. Na prvním stupni to bylo fajn, nestřídali se nám tolik učitelé. Mám z češtiny velmi dobré známky, přičítám to četbě, že jsem si vždy zapamatovala tvar slova, jak vypadal a když jsem nevěděla jaké i/y napsat, tak jsem si obě slova napsala a to „hezčí“ bylo to správné. První stupeň byl super.

Druhý stupeň je horší, střídají se nám vyučující, ale všichni vědí, že neslyším. Třída se více skupinkuje, ale já se snažím vycházet se všemi. Nepocítila jsem nikdy šikanu, za což jsem moc ráda.

a. Vzpomínáte si na nějaké zkušenosti, co se Vám třeba nelíbilo, nebo naopak líbilo?

Líbí se mi, že jsem tak nějak měla štěstí na vyučující, krásně mluvili a já seděla většinou maximálně do třetí lavice. Spíš někdy nerozumím spolužákům, když

odpovídají vyučujícím, ne všem je dobře rozumět, protože mluví potichu. O přestávce vriskají, ale o hodině kuňkají.

b. Rozumíte ve třídě/při výuce, máte tam kamarády? Stýkáte se?

Tak se spolužáky se stýkám každý den, docela se těším na změnu prostředí. Přece jen už jsme spolu 9 let.

c. Jaké máte zájmy, koníčky, kterým se věnujete?

Chodila jsem na malování, hodně čtu a sportuju - baví mě florbal.

d. Měla jste někdy nějakou „výhodu“ (ať v pozitivním či negativním smyslu), protože jste sluchově postižený člověk?

Ne, žádné jsem neměla. Diktáty píšu s ostatními a žádné úlevy nemám.

7. Máte kolem sebe spíše kamarády slyšící, či sluchově postižené?

Ted' pouze slyšící, ale doufám, že se to změní, tím že mě vezmou na školu pro sluchově postižené.

a. S kterými se Vám nejlépe komunikuje, a proč?

No, třeba s mojí sestrou se mi dobře mluví, jsme na tom podobně, takže víme, jak na sebe mluvit. Ale jinak jsem zvyklá jen na slyšící.

b. Čím jsou Vám blízcí?

Tím, že máme společný jazyk.

c. Jakou komunikaci celkově upřednostňujete? Znakový jazyk, mluvený jazyk, znakovanou češtinu apod.?

Mluvený.

8. Váš partner je slyšící, nebo sluchově postižený?

Nemám žádného.

9. Jak vnímají nedoslýchavost/sluchové postižení Vaši kamarádi, jsou ochotní např. Vám zopakovat, čemu jste nerozuměla?

Většinou ano, nevzpomínám si, že by mi nechtěli něco zopakovat. Respektovali to, že neslyším.

a. Stal se Vám kvůli špatnému porozumění nějaký nepříjemný zážitek?

Stává se, každou chvíli, ale ne vyloženě nepříjemný, prostě je to tak, když špatně slyším. Stává se mi třeba to, že se mě na něco někdo zeptá, a já mu odpovím úplně mimo, protože jsem slyšela něco jiného.

b. Nebo naopak pozitivní, který Vás povzbudil?

Že krásně mluvím a rozumím, že nepůsobím jako sluchově postižená.

10. Jaký máte pohled na kulturu neslyšících, na znakový jazyk?

Znakový jazyk se mi líbí, a chtěla bych se ho naučit. O kultuře neslyšících moc nevím. Ráda bych poznala nové lidi, kteří jsou na tom podobně jako já.

11. Kdy jste si začala uvědomovat to, že jste sluchově postižená?

Tak na tom přelomu prvního a druhého stupně asi. Když se mě ptaly děti, co to mám v uchu.

a. Jak Vám to vysvětlovali rodiče?

Že nosím sluchátka, abych lépe slyšela.

b. Co na Vaše sluchové postižení říkali ostatní?

Bud' se ptali, anebo to už věděli, někteří to ani nepoznali. Nerozhlašovala jsem to, když to nebylo potřeba. Chtěla jsem, aby mě brali jako člověka. A ne tu „co nosí sluchadla“. Cítím, že potřebuju kontakt s lidmi, kteří jsou na tom stejně či podobně jako já. Myslím, že mi to dost pomůže, abych se nestyděla. Proto tak moc chci na školu pro sluchově postižené.

c. Jak jste to vysvětlovala Vy jim (ostatním)?

Že prostě od narození neslyším a sluchadla mi pomáhají slyšet tak, jako slyší oni. Bez nich že neslyším. Někteří mi záviděli, že můžu „neslyšet“ (vypnout sluchadla) kdy chci.

A vadí Vám nosit sluchadla, schováváte je, nebo naopak?

No, styděla jsem se za ně, nosím proto kratší vlasy, aby nebyly vidět.

12. Jak procházíte obdobím puberty?

Zatím myslím, že celkem dobře. Ona třeba ještě přijde.

a. Hledáte sama sebe?

Hledám, právě proto chci jít na školu pro sluchově postižené. Jak jsem říkala, cítila jsem, že mi něco chybí, že bych chtěla poznat i nějaké ty podobné kamarády. Slyšící kamarády jsem si vyzkoušela, teď chci zkusit být s těmi neslyšícími, jací jsou. Bojím se taky, že bych nemusela střední školu mezi slyšícími zvládnout, protože tam bude těžší učení. Taky mě unavuje to, že se musím víc soustředit, abych slyšela všechno, co se kolem mě povídá. A ještě, nemusela bych se tam cítit v pohodě, protože tam budou noví spolužáci a bála bych se, jak mě přijmou.

b. Přemýšlela jste o tom, kam patříte, čím chcete v životě být?

Zatím ne, ale doufám, že mi k tomu škola pro sluchově postižené, a noví kamarádi pomůžou.

13. Jak vnímáte to, že neslyšíte jako ostatní slyšící lidé?

Tak tím, že neslyším odmala, tak nevím, o co jsem přišla. A naopak jsem někdy ráda, že můžu zvuky vypnout.

a. Kdybyste se mohla narodit znovu, chtěla byste být slyšící?

Nevím, kdybych byla slyšící, bylo by to jednodušší. Ale uvidím, co mi přinese kontakt s neslyšícími.

14. Co pro Vás znamená být nedoslýchavým?

Že neslyším tak, jako lidi kolem mě.

15. Myslíte si, že existuje komunita nedoslýchavých?

To vůbec netuším, ale chtěla bych, aby byla! Možná, že se setkávají nedoslýchaví kamarádi spolu, ale aby to byla komunita, to nevím.